Anul III. Sibiiu, Nov.—Dec., 1909. Nr. 11—12.

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIEAȚA BISERICEASCĂ.

— APARE LUNAR. —

REDACTATĂ DE UN COMITET.

REDACTOR:

Dr NICOLAE BĂLAN,

PROFESOR SEMINARIAL

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: SIBIIU, STRADA REISSENFELS, 11.

CUPRINSUL:

SIBIIU.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

1909.

Anul III. Noemvrie—Decemvrie, 1909. Nr. 11—12.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 8 cor.; pe o jumăt. de an 4 cor. — Pentru România 10 Lei. Un număr 70 fil.

CHESTIA UNIRII BISERICILOR.

Răspuns la o broşură.

(Continuare).

Am terminat critica argumentelor pe cari autorul broşurei «Chestia unirii bisericilor» le-a invocat în favorul primatului jurisdicţional al papilor. Credem a fi dovedit până la evidenţă, că acele argumente, întrucât nu sunt falsificate recunoscute chiar de papi şi teologi ai bisericei apusene, se bazează ori pe traduceri false, ori pe interpretarea unilaterală și tendenţioasă a unor texte scoase brusc din legătura vorbei, în care se află ele în scrierile părinţilor şi ale unor scriitori bisericeşti, precum și în cărţile rituale ale bisericei noastre. Asupra acestei regretabile proceduri, care de sigur nu este în măsură a promova opera reunirii bisericilor și de care trebue să se păzească știinţa teologică, ne vom pronunţa pe urmă, dupăce o vom fi urmărit până la sfârşit. Deocamdată reţinem faptul, care rezultă ca preciziune din toate expunerile noastre: că vechia biserică răsăriteană şi părinţii ei *nici odată nu au recunoscut episcopului roman un primat de autoritate și putere jurisdicțională asupra bisericei lui Christos, și nici odată nu au crezut în dogma despre un asemenea primat.* Este, prin urmare, în directă contrazicere cu adevărul istoric şi cu credinţa bisericei vechi, teza contrară, pe care autorul broşurei n'a putut-o proba prin nici un argument. Noi nu putem admite, ca vechia biserică creştină — păstrătoarea și tâlcuitoarea credincioasă a sf. Scripturi, purtătoarea vie a sf. Tradiţiuni şi învăţătoarea infalibilă a dumnezeeştilor dogme — să fie învinuită de o eroare în materie de credinţă, cum este pretinsa dogmă a primatului papal. Nu putem îngădui să se ducă o asemenea învinuire nici părinţilor acelei venerabile biserici, pe cari noi îi cinstim ca pilde neprihănite de credinţă ortodoxă şi de vieaţă creştinească curată.

IV.

Vechia biserică creştină şi părinţii ei nu puteau crede şi învăţa o dogmă, ca a primatului papal, care stă în vădită contrazicere cu spiritul evangeliei, cu voinţa Mântuitorului, cu învăţătura şi faptele apostolilor, din cari se învederează raportul dintre dânşii. Ajunge o lapidară înşirare a câtorva argumente biblice, ca să probăm aceasta.

Primatul papal îl derivă biserica apusană dela *primatul, pe care Christos l-ar fi dat apostolului Petru*, peste ceialalţi apostoli şi peste biserica întreagă. Dar cu ori-câtă sârguinţă am ispitì sfintele Scripturi dela un capăt până la celalalt, nu vom găsì nici un singur cuvânt, prin care Christos i-ar fi hărăzit apostolului Petru un asemenea primat de autoritate şi putere jurisdicţională în biserică. În schimb găsim multe cuvinte ale lui Christos, prin cari a accentuat la diferite ocaziuni cu toată tăria, că apostolii sunt *egali* între sine şi că au a se privì unul pe altul ca nişte buni fraţi, înzestraţi cu *aceleaşi* drepturi şi cu *aceleaşi* atribuţiuni ale puterii spirituale. Nici pe unul nu l-a ridicat mai pe sus şi nici pe unul nu l-a coborît mai pe jos, decât ceialalţi, în autoritate şi putere. Pe toţi i-a privit deopotrivă. Nu numai Petru, ci şi ceialalţi apostoli, — zice învăţatul *Petru Maior* în conformitate cu învăţătura lui Christos şi «spre folosul mai cu seamă a Românilor» — şi ceialalţi apostoli «sunt *dascăli* a toată lumea: «mergând învăţaţi toate limbile» (Mat. c. 28 s. 19). Şi ei sunt *păstori*, căci i-au pus Duhul Sfânt socotitori ca să pască Biserica lui Dumnezeu (Fapt. Apost. c. 20 s. 21). Şi ei sunt *poruncitori* (Fapt. Ap. c. 16 s. 4). Şi lor le este încredinţată grija tuturor oilor şi a toate Bisearicilor (II. cătră Corint. c. 11. s. 28.) Fără de ceale denafară, zis-o Pavel de sine, năvălire asupra mea în toate zilele şi grije de toate bisearicile».[1] Iar în alt loc zice acelaş Petru Maior, care n'a fost deloc papist, precum urmează: «Au numai cătră singur Petru şi nu cătră toţi Apostolii, *fără nici o osebire sau deschilinire*, s'au zis acestea: «Dirept aceeia mergând învăţaţi toate limbile, botezând pe ei în numele Tatălui şi a Fiiului şi a Sfântului Duh, învăţând pe ei să ţie toate câte am poruncit vouă şi iată eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşănia veacului, Amin. (Mat. c. 28 s. 19). Cătră toţi fără osebire s'au zis: «Iată eu trimiţ făgăduinţa Tatălui mieu preste voi, iar voi şădeţi în cetatea Ierusalimului până unde (? când) vă veţi îmbrăca cu puteare de sus» (Luca c. 24 s. 49). Aşişderea: «Pace vouă, cum au trimis pe mine Părintele şi eu trimiţ pre voi, şi aceasta zicând au suflat, şi zise lor: «Luaţi Duh Sfânt, cărora

[1] Protocanon, pag. 23—24.

veţi lăsa păcatele, lăsa-se-vor lor, ori cărora veţi oprì, oprite sunt» (Ioan c. 20 s. 21.) *Ce faci dară tu, o omule, osebire întru darurile dumnezeeşti, în carele n'au vrut a face Christos?* Ia-ţi ce e al tău şi te du![1]

Chiar şi numai gândul, că unul dintre apostoli ar avea vre-un drept ori vre-o putere mai mare decât ceialalţi, l-a respins Christos cu toată hotărârea. De câteva ori în decursul activităţii sale pământeşti s'a întâmplat aceasta. Aşa cetim la evangheliştii sinoptici (Mat. 18, 1—6; Mc. 9, 33—37; Luca 9, 46—48) că «au întrat gând întru ei (apostoli): *cine ar fi dintru ei mai mare?*» Notăm, că aceasta întrebare şi-au pus-o apostolii după convorbirea dela Cesarea lui Filip (Mat. 16, 13 urm.), deci *dupăce* Christos, mărturisit ca «Fiiul lui Dumnezeu» de către toţi apostolii prin gura lui Petru, i-a zis acestuia cuvintele de pricină: «Tu eşti Petru etc.» Intreb acum: dacă Christos prin aceste cuvinte ar fi voit să-i dea ori să-i promită lui Petru, precum zic papiştii, un primat de jurisdicţie peste ceialalţi fraţi ai săi şi peste întreaga biserică — mai puteau sta apostolii la îndoială «cine ar fi dintre ei mai mare»?! Nu suntem în drept a crede, că ei trebuiau să fie în clar cu făgăduinţa lui Christos, dacă într'adevăr ar fi făcut-o, de a da apostolului Petru prerogativa primatului? Sau admiţând chiar, ceeace e greu de admis, atâta ignoranţă din partea apostolilor, ca să nu cunoască intenţiile învăţătorului lor: oare nu ar fi urmat la moment răspunsul categoric al Mântuitorului, ca să le spulbere îndoiala şi să nu-i lase în neştiinţă asupra intenţiilor sale? Nu le-ar fi zis Christos: «ce sunteţi atât de grei la pricepere, de nu înţelegeţi, că primatul l-am făgăduit lui Petru, ca el să fie cel mai mare între voi»! Dar Christos «ştiind gândul inimii lor» de tot altceva le răspunde. El «şezând, a chemat pe cei doisprezece şi le-a zis lor: *celce vrea să fie întâi, să fie mai pe urmă de toţi şi tuturor slugă*... şi chemând un prunc l-a pus în mijlocul lor şi a zis: adevăr zic vouă: de nu vă veţi întoarce şi să fiţi ca pruncii, nu veţi întra întru împărăţia ceriurilor; deci oricine se va smerì pe sine ca pruncul acesta, acela este mai mare întru împărăţia ceriurilor».

Şi cu altă ocaziune a respins Mântuitorul tot pe atât de categoric pretenţiile unora dintre apostoli la un primat peste ceialalţi. La ev. Mateiu c. 20 s. 20—28 şi Marcu c. 10 s. 35—45 cetim, că mama[2] fiilor lui Zevedei, îndemnată de dragostea ei de mamă şi aşteptând apropiata întemeiere a împărăţiei mesianice în sensul unui mare imperiu pământesc, s'a apropiat îm-

[1] Protocanon pag. 16.

[2] La ev. Marcu se spune că fiii înşişi s'au adresat Mântuitorului cu cererea, pe care ev. Matei o pune în gura mamei lor.

preună cu fiii ei de Christos și l-a rugat zicând: «Zi, ca să șadă acești doi fii ai mei unul de-a dreapta ta și unul de-a stânga ta întru împărăția ta». Notăm și la acest loc, că aceasta cerere către Christos s'a făcut *dupăce* i-a zis lui Petru: «Tu ești Petru etc.», deci apostolii dau o nouă dovadă, că n'au înțeles aceste cuvinte în sensul unui primat făgăduit lui Petru. Dar nu cumva îi clarifică Christos? Ii clarifică, dar iată cum: «nu știți ce cereți... și auzind cei zece *s'au mâniat* pentru acei doi frați (Jacob și Ioan)... iară Iisus chemându-i pe ei le-a zis lor: știți, că celor ce li-se pare că împărățesc neamurile, le stăpânesc pe ele și mai marii lor le domnesc pe ele; *iară întru voi nu va fi așa, ci carele va vrea să fie mai mare întru voi, să fie vouă slugă și celce vrea să fie între voi mai întâi, să fie tuturor slugă»*. De ce s'au mâniat cei zece apostoli pe fiii lui Zevedei? Fără îndoială — de aceea, fiindcă în cererea acestora vedeau ridicată pretenția la o putere mai presus de a lor; dar răspunsul lui Christos, că numai în zelul slujbei se vădește întâietatea, i-a liniștit pe toți.

Se apropia timpul despărțirii Mântuitorului și apostolii încă tot nu aveau cunoștiință despre un primat al puterii, acordat unuia dintre dânșii. La cina cea de taină — ne spune ev. Luca c. 22 st. 24–26 — s'a făcut din nou «pricire între dânșii: *care dintre ei s'ar părea a fi mai mare?»* Trebue să presupunem, că măcar acum, în preajma patimilor și a morții sale izbăvitoare, Mântuitorul ar fi dat apostolilor săi lămuririle necesare asupra raportului lor față de Petru, dacă într'adevăr ar fi voit să-i dee acestuia un primat al puterii, însoțit de prerogativa infalibilității, peste ceialalți frați ai săi din colegiul apostolesc. Dar în răspunsul Mântuitorului noi nu găsim nici un cuvânt despre primatul lui Petru; din contră, găsim, că Mântuitorul îndrumă pe apostoli din nou la datoria slujbei purtată cu zel și smerenie, prin ce se vor deosebì prin împărații neamurilor, zicând: «iară voi nu așa, ci *cel mai mare dintre voi să fie ca cel mai mic*, și cel mai de cinste să fie ca un slugă». Iar cât de puțin infalibil l-a considerat Christos pe Petru, se poate vedeà câteva versuri mai la vale (Luca 22, 31—34) din cuvintele, prin cari îi prevestește apropiata lăpădare de trei ori și referindu-se la aceasta lăpădare, îi spune, că s'a rugat pentru el să nu-i scadă credința și întorcându-se din amara experiență a ispitei, prin care va fi trecut, să întărească pe frații săi. Acest text, considerat de papiști ca baza biblică a infalibilității papei, a fost interpretat de către sinodul vatican din a. 1870 în contrazicere cu consensul unanim al părinților bisericești răsăriteni și apuseni, din care cauză mulți teologi apuseni, în frunte cu învățătorul istoric I. *von Döllinger*, ca oameni de conștiință, nu s'au supus decretelor acelui sinod.

Mai clar decât cum s'a exprimat Christos la ocaziile amintite nu a fost trebuință să-și exprime voința sa cu privire la raportul dintre apostoli. Apostolii l-au înțeles pe deplin. După înălțarea Invățătorului lor la cer, ei se poartă într'olaltă la toate ocaziile ca niște buni frați, înzestrați cu aceleași drepturi, dând prin aceasta purtare a lor cea mai eclatantă dovadă, că *nu cunosc și nu recunosc nici unuia dintre dânșii un primat al autorității și puterii jurisdicționale.* Petru însuș nu se poartă ca o căpetenie a apostolilor, care ar fi primit dela Christos un primat al puterii, pe când, dacă ar fi primit într'adevăr un asemenea primat, trebuia neapărat să și exercite drepturile lui.

Lăsăm să vorbească faptele.

La Fapt. Apost. cap. 6 st. 1—6 cetim, că «înmulțindu-se învățăceii, au făcut gâlceavă Elinii contra Jidovilor (adecă creștinii cari vorbeau elinește împotriva celor ce vorbeau evreește), căci văduvele lor erau nesocotite întru slujba de toate zilele». Pentru împlinirea acestei slujbe, care consta în împărțirea de mijloace pentru traiul celor lipsiți, s'a ivit necesitatea de a se instituì cei dintâi șepte diaconi. Ocaziunea aceasta, la care se trata de instituirea unei trepte ierarhice în biserică, era foarte potrivită pentru ca Petru să-și exercite drepturile primatului puterii, dacă într'adevăr le-ar fi avut. Dar nu s'a întâmplat așa, ci «*cei doisprezece*» apostoli au chemat mulțimea credincioșilor, au luat măsurile pentru alegerea celor chemați a purta slujba diaconiei și tot ei, împreună, au învestit pe cei aleși cu aceasta slujbă prin rugăciune și prin punerea mânilor. Deci nu după sistemul monarhic-absolutist, ci *synodaliter* s'a decis din partea tuturor apostolilor acea chestie, care dovedește, că Petru nu avea mai mari drepturi ale puterii, decât oricare dintre ceilalți apostoli.

Tot atât de clar rezultă aceasta și din o altă măsură luată de către apostoli. Se știe, că după uciderea diaconului Stefan cu pietri, s'a făcut mare persecuție asupra bisericii din Ierusalim, din care cauză credincioșii, afară de apostoli, s'au împrăștiat prin părțile Iudeei și ale Samariei, binevestind cuvântul lui Dumnezeu. Cu deosebire diaconul Filip, care s'a pogorît în cetatea Samariei, a propoveduit de împărăția lui Dumnezeu și de numele lui Iisus Christos cu succes atât de strălucit, încât pe urma propoveduirii lui s'au botezat și bărbați și muieri. «Iară auzind *apostolii* cei din Ierusalim, că a primit Samaria cuvântul lui Dumnezeu, *au trimis la ei pe Petru și pe Ioan,* carii pogorându-se s'au rugat pentru ei, ca să ia Duh sfânt» (Fapt. Ap. c. 8 st. 1—16), După cum vedem, apostolii nu consideră pe Petru de primate suveran al lor și nu-l tratează altcum decât pe alt apostol, ci îi încredințează, împreună cu lui Ioan, o mi-

siune în Samaria, iar el se supune și o execută. Dacă ar fi avut Petru primatul puterii, atunci trebuia să ia *el* hotărîrea de a se duce ori a trimite pe alţii în Samaria, iar nu ceialalţi apostoli să-l trimită pe dânsul. Oare ce ar face astăzi papa, dacă ceialalţi episcopi l-ar delega în vre-o afacere bisericească? Şi sperăm să conceadă şi papiştii, că Petru trebue să fi fost cel puţin tot atât de conştiu de drepturile primatului — dacă le-ar fi avut!

În cap. 10 din Fapt. Ap. ni-se istoriseşte pe larg cum apostolul Petru, în a doua călătorie prin Palestina, a botezat pe păgânul Cornelie, sutaş din ceata ce se chiema italienească din Cezarea. La cap 11 al aceleiaş scrieri ni-se spune, că «auzind apostolii şi fraţii, cari erau în Iudea, că şi păgânii au primit cuvântul lui Dumnezeu, când s'a suit Petru la Ierusalim *se pricea* cu el cei din tăierea împrejur, zicând: căci ai întrat la oameni netăiaţi împrejur şi ai mâncat cu ei». Petru *a trebuit să se justifice* înaintea fraţilor săi, spunându-le cu deamănuntul toată întâmplarea cu Cornelie, cum Dumnezeu l-a luminat prin o viziune că şi neamurilor li-s'a dat pocăinţă spre viaţă. Dacă Petru ar fi avut primatul puterii şi prerogativa infalibilităţii în biserică: ar fi îndrăznit ceialalţi apostoli să-l tragă la răspundere, iar el s'ar mai fi simţit dator să se justifice înaintea lor? Fără îndoială aceasta nu se împacă cu dreptul suveranităţii şi cu prerogativa infalibilităţii unui cap suprem al bisericei.

Un alt argument în contra primatului lui Petru ni-l oferă sinodul apostolesc. Din felul cum a decurs acel sinod şi din rolul ce l-a avut cu acea ocaziune ap. Petru, rezultă, că el nu era recunoscut de cap înzestrat cu putere jurisdicţională în biserică. Chestiunea, care s'a decis la acel sinod, avea o însemnătate cardinală pentru tinăra biserică creştină. Se trata de validitatea legii mozaice în creştinism. Creştinii cei dintre iudei, din cari se compunea biserica la 'nceput, erau atât de concrescuţi cu legea mozaică, încât ţineau prescriptele ceremoniale ale ei și după primirea evangheliei şi se credeau în drept a cere acelaş lucru și dela păgânii încreştinaţi. Acest punct de vedere al iudeo-creştinilor, care era în stare să înstrăineze pe păgâni de predica evangheliei, a ieşit la iveală şi în imputarea ce i-s'a făcut lui Petru, fiindcă a botezat pe sutaşul păgân Cornelie. Dar acest unic caz era considerat ca o excepţie, motivată suficient prin viziunea de care s'a învrednicit Petru şi prin care a fost din nou luminat, că și păgânii sunt chemaţi a primì evanghelia. Când însă numărul păgânilor trecuţi la creştinism se sporia zi de zi, chestiunea validităţii legii mozaice a devenit mai acută şi trebuia lămurită principiar. Aceasta lămurire a fost accelerată de conflictul ce s'a ivit în biserica din Antiohia, din cauza că creştinii dintre iudei

cereau celor dintre păgâni să se circumcidă şi să primească mai întâi legea lui Moisi pentru a ajunge la creştinism.

Afacerea aceasta, dela a cărei fericită deslegare depindea soartea creştinismului între păgâni, îi oferea lui Petru cea mai potrivită ocazie să-şi exercite drepturile primatului jurisdicţional — dacă le-ar fi avut. Dar la Fapt. Ap. c. 15 noi cetim, că pricina creştinilor din Antiohia nu a fost supusă spre hotărâre ap. Petru, ci a fost adusă prin Pavel, Varnava şi alţi creştini (între cari şi Tit cf. Gal. 2, 1) înaintea sinodului bisericei din Ierusalim, al cărui membru, egal în drepturi cu ceialalţi apostoli, era şi Petru. Dupăce în sinod s'a făcut discuţie în jurul chestiunei, a vorbit şi ap. Petru, care se bucura de mare onoare între apostoli, şi făcând vădite aluziuni la întâmplarea cu botezul lui Cornelie, a fost de părerea să nu se pună pe cerbicea învăţăceilor jugul legilor lui Moisi. După el a luat cuvântul Pavel şi Varnava, spunând, în mijlocul unei tăceri generale, câte semne şi minuni a făcut Dumnezeu prin ei între păgâni. La sfârşit s'a ridicat Iacob, fratele Domnului, care probabil prezida adunarea, şi la propunerea lui s'a primit din partea tuturor celor de faţă cunoscuta hotărâre: «*S'a părut sf. Duh şi nouă*, ca mai mult nici o greutate să nu punem preste voi, fără numai aceste de lipsă: ca să vă înfrânaţi de cele jertfite idolilor şi de sânge şi de zugrumat şi de curvie, de care păzindu-vă pe voi, fiţi sănătoşi!»

După aceasta expunere a stării lucrului, scoatem concluziile cu *Petru Maior:* «Au când era price în biserică... singur Petru sta la judecată şi nu şi ceilalţi *întocmai* cu Petru? Cum se da judecata afară? cu numele lui Petru, părutu-s'au mie? Ba ce, cu numele tuturor: «Părutu-s'au Duhului sfânt şi nouă». Nici a lui Petru numai, ci a tuturor apostolilor porunci întocmai trebuia să se păzească: «Şi dacă mergea prin cetăţi le da învăţătură lor să păzească poruncile ceale rânduite de apostoli şi de bătrânii cei din Ierusalim» (Fap. Ap. 16, 4). Şi către Soloneani c. 3. s. 4: «Nădăjduim întru Domnul că ceale ce poruncim vouă şi le faceţi şi le veţi face.» Au singur Petru canonea şi pedepsea? Au nu şi ceialalţi fără osebire? Precum sf. Pavel pe curvariul cel vestit, către Corinteani, c. 5. s. 5.»[1]

Noi nu cunoaştem nici un caz, când vr'unul din ceialalţi sf. apostoli şi-ar fi îndeplinit chemarea în o oarecare dependenţă nemijlocită de sf. Petru ca de un cap suprem al lor. «Arată vre-o pildă — zice *Petru Maior* — să fi păscut, să fi învăţat, să fi îndreptat sf. Petru, pre Apostoli? iară eu îi voiu arăta că pe Petru l-au îndreptat Pavel, precum însuş Pavel mărturiseşte

[1] Protocanon, pag. 16.

cătră Galateni c. 2. s. 11: «Când a venit Petru în Antiohia în faţă-i stătui împotrivă că vrednic de hulit era. Iar când am văzut că nu umblă dirept cătră adevărul evangheliei, zisei lui Petru înaintea tuturor: Dacă tu Iudeu fiind, trăeşti ca etnicii, iar nu ca Iudeii, pentru ce sileşti pe etnicii să trăiască ca Iudeii? (st. 14)».[1]

Dar ce mărturii ne mai trebuie în contra pretinsului primat jurisdicţional al apostolului Petru, când Pavel, apostolul neamurilor, spune despre sine atât de limpede: «*Socot, cumcă cu nimic nu sunt mai de jos decât apostolii cei mai mari*» (II. Cor. 11, 5), adecă decât *Petru*, Iacob şi Ioan, despre care zice de-opotrivă că «se socoteau că sunt stâlpi» (Gal. 2, 9)! Ar fi îndrăsnit Pavel să afirme aşa ceva despre sine, dacă nu s'ar fi socotit întocmai cu Petru? Dar iată, că însuş Petru, trimiţând sfaturi pastorale proistoşilor bisericilor pe cari le are în vedere în prima sa epistolă, nu se provoacă nici decum la un primat al puterii, ci le zice: «Pe presviterii cei dintre voi *rogu-i ca cel ce şi eu sunt presviter* (ὁ συμπρεσβύτερος) şi mărturisitor patimilor lui Christos şi măririi cei ce va să se arete părtaş: paşteţi turma lui Dumnezeu cea dintre voi, cercetându-o nu cu sila, ci după voie şi după Dumnezeu; nici cu agonisele nedrepte, ci cu bună voinţă; nici ca cum aţi stăpânì clirosul, ci pildă făcându-vă turmii, şi când se va arăta *mai marele păstorilor* (ἀρχιποίμενος), veţi lua cununa măririi cea neveştejită» (I. Petru 5, 1 - 4).

A susţine şi în faţa acestor atât de clare mărturii biblice, că Petru totuş a primit primatul puterii şi al autorităţii infalibile peste ceialalţi apostoli şi peste biserica întreagă: înseamnă a nesocoti învăţătura revelată; iar a interpreta alte texte biblice într'un sens contrar celor înşirate mai sus, ca să iasă în favorul primatului: înseamnă a aduce întâi pe Christos în contradicţie cu sine însuş, apoi pe apostoli în contradicţie cu Christos şi şi cu ei înşişi, ceea-ce poate fi propriu numai acelora, cari urmăresc interese străine de însufleţirea curată pentru adevărul dumnezeiesc al credinţii creştine!

Indeosebi:

Este o interpretare forţată şi contrară învăţăturei Mântuitorului — a căuta în locul dela Matei 16, 18 un argument în favorul pretinsului primat alui Petru, pentrucă cuvintele: «Tu eşti Petru şi pe aceasta piatră voiu zidì biserica mea şi porţile iadului nu o vor biruì pe ea» — după cum bine le interpretează *Petru Maior*[2] în conformitate cu majoritatea părinţilor bisericeşti —

---

[1] Protocanon, pag. 24.

[2] Protocanon, pag. 19. Amintesc în treacăt, că chiar şi puţinii părinţi bisericeşti, cari referesc cuvântul «piatră» la Petru, sunt departe de a-i recunoaşte prin aceasta un primat al puterii. In lipsa originalului siro-caldaic al evang. după Mat. — noi nu putem

nu se pot referì decât numai la ***mărturisirea credinții*** ce o a făcut sf. Petru despre Domnul Christos, zicând: «Tu ești Christos Fiiul lui Dumnezeu celui viu». A referì cuvântul «piatră» la persoana lui Petru și a afirma că pe Petru, ca fundament, a zidit Christos biserica sa: înseamnă a contrazice cuvintelor sf. Scripturi: «*alt temeiu nimenea nu poate pune, afară de celce este pus, carele este Iisus Christos*» (I Cor. 3, 11). A afirma, că Petru este totuș în al doilea rând temeiu, adecă un temeiu secundar al bisericii: înseamnă a nu-i atribuì cu nimic mai mult decât celoralalți apostoli, pentrucă sf. Scriptură zice: «*zidiți fiind pe temelia **apostolilor** și a prorocilor, fiind piatra cea din unghiu însuș Iisus Christos*»[1] (Efeseni 2, 20). «Nu iaste dară — zice *Petru Maior*[2] — numai sf. Petru piatră, ce și ceialalți apostoli».

Este o interpretare unilaterală, a crede, că prin cuvintele dela Mat. 16, 19 Christos i-ar fi promis lui Petru primatul puterii. Noi știm, că ceeace a promis Christos cu acea ocaziune lui Petru, a promis tuturor apostolilor în numele cărora a vorbit Petru, și a și dat tuturor apostolilor, precum ne încredințăm dela ev. Mateiu 18, 18: «Adevăr zic vouă: ori câte veți lega pe pământ, vor fi legate și în cer, și oricâte veți deslega pre pământ, vor fi deslegate în cer.» Și iarăș întărește acest dar după învierea sa din morți, precum ne încredințăm dela Ioan 20, 21: «Și le-a zis lor Iisus iară, pace vouă: precum m'a trimis pe mine Tatăl, și eu trimit pe voi; și aceasta zicând, a suflat și le-a zis

știì cu absolută siguritate: ce cuvânt din acel original s'a tradus în textul grecesc prin „*πέτρα*“. Presupunând că prin „*πέτρα*“ s'a tradus siro-cald. «kepha», avem o dovadă destul de clară, că traducătorul nu a referit cuvintele Domnului Christos «și pe aceasta piatră (kephă) voi zidì biserica mea» la *persoana* lui Petru, ci la *mărturisirea credinții lui*, prin care l-a recunoscut în numele tuturor apostolilor ca Fiiul lui Dumnezeu. Iar traducătorul, care după toate probabilitățile a trăit pe timpul apostolilor, era de sigur mai în măsură decât noi, să știe adevăratul înțeles al cuvintelor Mântuitorului. Dacă Mântuitorul ar fi referit cuvintele: «și pe această piatră» la persoana lui Petru, atunci traducătorul grecesc nu le-ar fi tradus prin: *σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρα* — ci le-ar fi tradus, referindu-le și el la Petru, așa: „*σύ εἶ Πέτρος, καί ἐπί τούτῳ τῷ Πέτρῳ* tu ești Petru, și *pe aeest Petru* voiu zidì» etc.

[1] Mărturisirea ortodoxă interpretează cum e a se înțelege, că și apostolii se numesc temelii, în modul următor: «Deși câte odată apostolii și prorocii se numesc temelii ale credinții și ale bisericii, precum când Ioan zice, că marea cetate Ierusalim avea un zid pus pe 12 temelii și pe acestea era numele celor 12 Apostoli ai Mielului (Apoc. 21, 14). Și Pavel zice: «Noi suntem puși pe temelia apostolilor și a prorocilor» (Efes. 2. 20). Aceasta trebue să se înțeleagă, că prorocii și apostolii nu sunt cele dintâi temelii ale credinții, pentrucă o asemenea temelie este numai Christos; dar oarecum de-al doilea rând, pe cât aceia, ca cei mai apropiați și mai însemnați, au zidit preste învățătura mântuitoare a Domnului nostru Iisus Christos și au fost cei dintâi, cari au răspândit credința în Christos până la marginile pământului.» Partea I, răsp. la întreb. 85.

[2] Protocanon, pag. 19.

lor: luaţi Duh sfânt, cărora veţi ierta păcatele, se vor ierta lor, şi cărora le veţi ţinea, vor fi ţinute.» Dacă Christos zice, că trimite pe toţi apostolii, precum l-a trimis pe El Tatăl: cu ce putere mai mare să fi înzestrat pe Petru, decât pe ceialalţi?

Este o interpretare direct contrazicătoare înţelesului, pe care Christos l-a dat cuvintelor sale dela Luca 22, 31—32 — dacă papiştii socot a fi găsit în acele cuvinte un sprijin în favorul primatului lui Petru. Răspundem, la o asemenea zadarnică interpretare cu *Petru Maior*: «Nu mi-i voia mult să mă pricesc, chiar şi uşor este înţelesul acestui loc al evangheliii, *numai fără patimă şi fără cuget pământesc să-l ceteşti şi să-l cumpăneşti.* Domnul Christos mai nainte au văzut cum la patima sfinţii sale, diavolul, vrăjmaşul neamului omenesc pre apostoli va ispitì şi ca grâul îi va cearne, şi aceasta încă cu ochi proroceşti au văzut că Petru singur se va lăpăda de sfinţia sa, precum şi vesteaşte: «zic ţie Petre, nu va cânta astăzi cocoşul până nu te vei lăpăda de trei ori de mine» .... Toţi tâlcuitorii întru aceasta una înţeleg, cumcă Domnul Christos vorbeşte aici despre întoarcerea lui Petru dela păcatul cel mare, cu carele de trei ori s'a lăpădat de Christos şi despre vreamea când apostolii la patima Mântuitorului mare ispită au avut. Şi aceasta se vede şi din urmarea evangheliii, că îndată zise Petru: «Doamne, cu tine gata sunt şi în temniţă şi la moarte a mearge (deci Petru a înţeles, că Mântuitorul vorbeşte de apropiata lui cădere. N. B.); iar el a zis: zic ţie Petre, nu va cânta cocoşul etc.» [1]

Este o interpretare tendenţioasă şi contrară regulelor ermeneutice sănătoase, interpretarea pe care papiştii o dau cuvintelor Mântuitorului din convorbirea ce a avut-o cu Petru, după înviere, la lacul Tiberiadei. Prin acea convorbire, păstrată la ev. Ioan 21, 15—18, Mântuitorul nu a voit să-i dea lui Petru nici decum un primat al puterii, ci l-a reaşezat în demnitatea de apostol, din care Petru căzuse prin lăpădarea sa cea de trei ori. Nu ni-e voia să ne pricim mult asupra interpretării acestui text, ci lăsăm să ne lumineze *Petru Maior*, care aşa tâlcueşte: «Dar prin cuvintele acealea: paşte oile meale, au vrut (în textul tipărit stă din greşală «n'au vrut» N. B.) Christos, zic protivnicii, a face pre Petru mai mare şi mai putearnic decât ceialalţi. Cum numai lui Petru acu vorbeşte Christos, fiind toţi apostolii de faţă? Şi pentru ce cu atâta grije îl întreabă, iubeşti-mă mai mult decât aceştia, adecă decât ceialalţi apostoli? Adevărat, zic ei (adecă protivnicii), nu l-au întrebat de flori de măr aceastea, ci în semn că după treapta dragostii cei mai mari a lui Petru au vrut Christos şi mai mult pe Petru a-l face. Mie nu mi-i voia la aceastea ni-

---

[1] Protocanon. pag. 28.

mica să răspund, căci răspunde sfântul Chiril, patriarhul dela Alexandria, care la tâlcul cuvintelor evanghelii mai sus pomenite aşa grăeşte: «Pentru ce, va întreba neştine, numai pre Simon îl întrebă, sau ce e aceia, paşte oile meale? Răspundem, *pre neputincios acum îl însănătoşază şi întreită mărturisire în locul cei întreite lăpădări pohteaşte*, aceasta (ad. lăpădarea) ceia (ad. mărturisirii) împotrivă punându se şi greşalele cu îndreptarea răsplătindu-se. Căci ce s'au greşit cu cuvântul şi întru aceaia numai putearea şi pricina greşalei, întru acelaş chip trebue să se iarte. Iar îl întreabă, oare iubeşte mai mult decât alţii, căci, fiindcă mai mare milă au avut dela Domnul şi cu mână mai darnică au căpătat iertarea păcatului, au nu mai mare iubire decât alţii întru sine culegând, foarte cu mare bună voire făcătorului de bine al său va răsplătì? Căci, că pentru frica jidovilor şi a ostaşilor, carii venise să prindă pe Isus şi cu groaznică moarte li-se lăuda, în fugă s'au întors ucenicii, iaşte deobşte lor tuturor; dar deosebi greşală a fost a lui Petru, că s'au lăpădat de trei ori. Drept aceia, ca cel ce mai multă iertare decât alţii au căpătat, pentru aceia se întreabă ca să spuie: oare iubeaşte mai mult? Că după a mântuitorului zisă, cui mai mult se iartă, mai mult iubeşte . . . Drept aceia prin întreită a fericitului Petru mărturisire (a) păcatului cel cu întreită lucrare făcut, se şterge. Dintru aceia apoi ce zice Domnul, paşte mieii mei, se socoteaşte a fi înoirea apostoliei ce i-s'au dat, carea într'atâta desleagă ocara greşalelor şi năcazurile neputinţii omeneşti le şterge». [1]

N-am avut scopul de a interpreta mai amănunţit textele biblice, pe cari biserica apusană îşi bazează dogma primatului papal; dar şi din scurtele interpretări ce ni-le-a dat mai ales Petru Maior, aduse în legătură cu cele desfăşurate mai sus despre raportul dintre apostoli, este uşor să ne convingem, că dogma bisericei apusene despre primat n'are nici o bază biblică, ba ea este de-adreptul contrară învăţăturii sf. Scripturi. Apusenii — zice Petru Maior — ca să înalţe pe papa, fac pe toţi apostolii nemica!» [2] Aceasta, de sigur, nu a fost voinţa Mântuitorului, ci Mântuitorul a voit, ca toţi apostolii să fie egali în drepturile ce li-s-au dat. Plenitudinea puterii bisericeşti a încredinţat-o întregului colegiu apostolesc, din care fiecare apostol se împărtăşià în măsură egală cu ceialalţi fraţi ai săi. Conducerea supremă a bisericei şi-a rezervat-o Mântuitorul şieşi, promiţându-le apostolilor şi urmaşilor lor, că va rămânea cu dânşii până la sfârşitul veacului (Mat. 28, 20). El are preoţie vecinică (Evrei 7, 24), e Păstorul cel bun (Ioan 10, 14) şi *mai marele păstorilor* (1. Petru

[1] Protocanon. pag. 26—27.
[2] Protocanon. pag. 22.

5, 4.). El este capul bisericei sale. Aşa ne învaţă sf. Scriptură. «Bărbatul este cap muerii, precum şi *Christos cap bisericii*, şi acesta este mântuitor trupului» (Efes. 5, 23). Şi într'alt loc zice: «toate le-a supus sub picioarele lui, şi *pre acela l-a dat cap bisericii* mai presus de toate, carea este trupul lui şi plinirea celui ce plineşte toate întru toate» (Efes. 1, 22—23). Şi iarăş: «el este capul trupului bisericii, cel ce este începătură întâi născut din morţi, ca să fie întru toate începător» (Colos. 1, 18).

Precum vedem, apostolul Pavel asamână biserica în repeţite rânduri cu un corp, care are de cap al său pe Christos. Această idee o desvoaltă apostolul mai pe larg în epistola cătră Efeseni cap. 4 st. 11—16 astfel: «acela a dat pe unii apostoli, pre alţii proroci, pre alţii evangelişti, pre alţi păstori şi dascăli; spre săvârşirea sfinţilor la lucrul slujbei, spre *zidirea trupului lui Christos*; până ce vom ajunge toţi la împreunarea credinţii şi a cunoştinţii fiului lui Dumnezeu, întru om desăvârşit, la măsura vârstei plinirii lui Christos; ca mai mult să nu fim prunci, învăluindu-ne şi purtându-ne de tot vântul învăţăturii întru amăgitura oamenilor, întru vicleşug spre meşteşugirea înşelăciunei; ci făcând adevăr întru dragoste să creştem prin toate întru el, *carele este capul Christos*; din carele tot trupul ce se alcătueşte şi se încheie prin toată pipăirea dării, după lucrarea întru măsura fieştecărui mădular, face creştere trupului, spre zidirea sa întru dragoste». Deci corpul bisericii se compune din păstori şi credincioşi, având păstorii să lucreze la întărirea şi înflorirea credinţei şi a vieţii creştineşti; iar capul bisericii este Christos, mai marele păstorilor.

Cu această idee despre biserică nu se poate împăca nici decum primatul puterii jurisdicţionale şi magisterul infalibil al unuia dintre apostoli ori al unuia dintre urmaşii apostolilor. Apostolul Petru nu este prezentat în sf. Scriptură drept cap al bisericei. «Reprezentantul lui Christos pe pământ» în sensul primatului papal, e un rol improvizat de biserica apuseană pe seama papei. Dar sf. Scriptură şi biserica veche creştină cunoaşte numai un cap al bisericei, precum se exprimă sf. *Grigore Teologul*[1]: „*εἷς Χριστός, μία κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας* = un Christos, un cap al bisericei". Aceasta învăţătură genuină a creştinismului o mărturiseşte şi astăzi biserica catolică şi ortodoxă a răsăritului astfel: «Biserica nu are altă temelie decât numai pe Christos... Căci Christos nu a pus temelia bisericei sale pe oameni, dar pe sine însuş şi pe învăţătura sa cea dumnezeiască... *Numai Christos este capul bisericei*... căci deşi arhiereii, cari sunt mai marii bisericilor, se numesc capii acestora, aceasta trebue să se înţeleagă

[1] Cuvânt. 31.

numai, că ei sunt locoţiitorii lui Christos, *fiecare în eparhia sa,* şi sunt capi particulari, dupăcum zice Scriptura: Luaţi aminte de voi şi de toată turma, *unde sf. Duh v'a pus pe voi episcopi,* ca să păstoriţi biserica lui Dumnezeu, pe care a răscumpărat-o chiar cu sângele său. (Fapt. Ap. 20, 28.)[1]

Deci: în numele doctrinei revelate, noi trebue să respingem dogma bisericei apusene despre primatul papal, ca una, care e contrară dumnezeeştii descoperiri. ***Dr. Nicolae Bălan.***

DIN BISERICA ROMÂNIEI.

Criza bisericească din România.

Ceeace era de prevăzut s'a întâmplat: Desbinarea a întrat în sânul bisericii din România.

Legile contrare doctrinei bisericii făurite astă primăvară, sub egida unui ministru de culte prea străin de trăbuinţele bisericeşti, au produs rodul firesc: turburarea şi jignirea care a silit pe unul din episcopii ţării să rupă comunitatea canonică cu fraţii săi.

Cu aceasta pacea s'a dus şi s'a întrat într'o situaţiune foarte gravă, al cărei rezultat va fi o luptă grea, cu tot cortegiul ei de duşmănii şi ură.

Tocmai acum vor vedea promotorii legii ce rău au făcut, când s'au încăpăţinat şi n'au voit să asculte că legea sinodală, aşa cum era alcătuită, era o nelegiuire pentru biserică, care se declară ortodoxă şi că un episcop care simte asupra sa răspunderea pentru paza doctrinei ortodoxe şi a ordinei canonice, niciodată nu se va putea pune de acord cu dânsa.

Da, li s'au spus acestea din belşug, dar n'au ascultat. Acum tragă ei tot păcatul turburării pe care au adus-o, pentrucă a lor şi numai a lor vină este.

Episcopul de Roman care a protestat continuu contra legii, şi în zilele acestea din urmă a rupt părtăşia duhovnicească cu ceilalţi arhierei, care s'au învoit cu legea nouă sinodală, a fost logic cu sine însuşi şi consecvent până la capăt. Contra sa e imposibil de spus ceva pe bază strict bisericească, pentrucă a lucrat în absolut acord cu principiile care stau la baza servirii lui Christos, principii care te obligă şi sufletul să ţi-l pui pentru paza depozitului sacru creştinesc. Prea Sfinţia Sa lucrează şi se călăuzeşte în totul după cuvintele din epistola către Galateni (1, 8—10) că şi *înger din cer de-ar grăi altă evanghelie decât cea care a fost vestită de Domnul, anatema să fie.* Şi ceia ce-i

---

[1] Mărturisirea ortodoxă, Partea I răsp. la întreb. 85.

dă tăria unui curaj neînfrânt în pasul său, e conştiinţa neclintită că are a îndeplinì lucrul Domnului şi deci, nu oamenilor, ci Lui trebue să-i placă, după cuvintele aceluiaş apostol Paul spuse către Galateni: «*Dacă aş plăcea oamenilor, n'aş mai fi servitor al lui Christos.*»

Deci Prea Sfinţia Sa stă pe peatra cea tare a temeliei ortodoxe şi pe acest teren nu poate fi combătut cu nici un chip. Dimpotrivă, e de admirat cu curajul său creştin şi puterea de convingere care-l arată într'o aureolă de erou. Căci nu pe drumuri se găsesc oamenii cari se pun cu tot focul sufletului pentru zestrea ideală a bisericii şi pentru dânsa îşi pun în joc toată fiinţa lor. Ba mi se pare că tocmai oamenii aceştia au asigurat bisericii mersul ei printre secule, şi ea trebue să se felicite că între fiii săi mai poate număra asemenea caractere la care cuvintele de «îndrăzniţi, eu am biruit lumea» nu sunt o minciună.

Şi, alăturea de dânsul, în ce lumină ne apar contrarii săi? — Ei stau jos de tot, plini de vinovăţie, având singura scuză inconştienţa cu care au lucrat. Au fost conduşi în stricăcioasa lor operă de gânduri cu totul străine de biserică, n'au avut nici o pricepere şi nici o orientare în doctrina bisericească, au dat probe de o neştiinţă, care le lua orice drept de a spune un cuvânt în chestiune de legislaţiune şi doctrină bisericească, şi acum tot ei fac pe supăraţii şi se încearcă a arunca vina asupra unui episcop conştient de datoria sa şi care nu a voit să primească ceeace cu nici un preţ nu poate fi primit fără protest într'o biserică care se declară ortodoxă şi păzitoare strictă a tradiţiunilor.

Cetim prin ziare că se aruncă vina asupra episcopului de Roman, că ar lucra sub un îmbold străin, — neputând pricepe săracii că cineva poate lucra şi din sfânt devotament către Christos! Se înţelege, cum se poată pricepe că eşti în stare a-ţi pune toată fiinţa în joc pentru bunuri ideale, oamenii care nu s'au ridicat la înălţimea morală de unde se simte dulceaţa de a servì unui ideal!

Omul cu sufletul nobil chiar când nu va simţì dulceaţa depozitului creştin pentru care episcopul de Roman se pune, va putea totuş să aprecieze înălţimea morală a pasului său şi nu va putea avea decât cuvinte de admiraţiune.

Deci în faţa crizei aceştia produse în biserica română de oameni ca cei din ministeriul de culte, care nici măcar creştini ca lumea nu sunt, să avem toată admirarea pentru episcopul de Roman, care se ridică la rangul unui mărturisitor al credinţei şi neaprobarea noastră pentru acei care au voit să robească biserica la carul politicei detestabile din regatul României. Să le fie lecţie,

că cel întâi cuvânt în biserică îl au arhiereii și că ei datori sunt să strige în cazul când cei cari n'au chemarea întră să legifereze fără a avea nici o pricepere în materie. *Septimiu Rolexa.*

Cum trebue să judecăm acțiunea episcopului de Roman.

Împrejurările dureroase bisericești din România n'au trecut neobservate la noi. Unele organe de publicitate au început a-și expune părerile lor despre criza bisericească de dincolo de Carpați și despre actul neobișnuit al episcopului de Roman.

Dar ele nu se gândesc, că judecățile exprimate de ele nu pot fi temeinice, dacă nu țin socoteală de partea curat bisericească a chestiunii, și apoi de condițiunile vieții publice din România.

Ca chestiune bisericească nu mai este nici o taină, că noua reformă din România nu ține seamă de condițiunile esențiale dogmatice și canonice pe care trebue să se întemeieze o lege pentru a se putea numì *lege bună*. Lucrurile acestea s'au expus mai nainte pe larg de persoane destoinice în treburi bisericești, și trebue să mărturisim că pe teren mult mai legitim stau ceice combat legea. Ei au în partea lor doctrina bisericească, și cine stă pe baza ei, nu poate fi declarat că ar sta pe un temei fals.

Dar în chestiunea asta să nu mai vorbim, fiindcă s'a scris de ajuns [1] și cine vrea informare, are unde o găsì. Să venim la condițiunile vieții publice din România, în mijlocul cărora apare reforma bisericească.

Se știe că în regatul fraților de peste munți totul se mișcă din motive politice. Orice reformă, cu rari excepțiuni, nu apare din necezitatea strictă a unui așezământ, ci numai și numai din calcule politice. Chiar când o reală nevoie este la bază, considerațiunea politică se introduce și ea și vițiază tot corpul reformei.

Tot în împrejurările acestea apare și reforma bisericească din România. Nu preoții o scot pe tapetul discuțiunii, ci apare deodată pe mâna organelor politice. Ele au făcut, ele au desfăcut, și au ieșit cu reforma cum au vrut. Sinodul nici n'a fost consultat, ci s'a discutat numai cu capii eparhiilor, cărora nu li s'au cerut lumini, ci s'a târguit în tot felul ca să se capete aprobarea reformei. In loc ca Sinodul să aibă un rol esențial, abia episcopii au avut un rol de a doua mână. Încolo a mers totul pe mâna oamenilor politici, cu competența pe care o are politicianul român, uneori chiar lipsit de credință, în materie bisericească.

[1] Vezi și „Rev. Teol." din anul curent Nr. 2 pag. 115 seq.

Socotinţa legii era: să câştige pe preoţi pentru partidul liberal, fiindcă, în urma legii dlui Take Ionescu dela 1893, cei mai mulţi din servitorii altarului erau pentru partidul conservator.

Nu fără pricepere a fost calculul de a câştiga pe preoţi dându-le locuri lângă episcopi. Dar politica tot politică: n'a vrut să scape ocaziunea de a lega biserica şi mai mult de carul ei şi să poată stăpânì pe episcopi prin preoţi. Introducând diviziunea între unii şi alţii, mult mai uşor să stăpânească biserica şi să-i facă cu neputinţă de a săvârşì vreodată un act de independenţă.

Voind să se câştige prea mult, s'a pierdut şi puţinul, căci mare parte din preoţi s'au convins de ce e vorba şi au detestat reforma pe care la început o aprobau.

Prin noua reformă preoţii intrau într'o mare atârnare politică. Asta ar fi făcut că ei n'ar mai fi ţinut seamă numai de nevoile bisericii, ci şi de pretenţiunile partidului polilic care îi patrona. Că lucrul e chiar aşa, se vede din partea pe care politicianii au luat-o la alegerile pentru consistorul superior.

Alegerile acestea au dat prilej să se vadă că, odată cu ele, intră în biserică şi toate obiceiurile alegerilor politice. S'au făcut ingerenţe ruşinoase, s'au publicat pamflete cu insulte la adresa unora din candidaţi, iar alţii s'au recomandat alegătorilor într'un mod caraghios.

Văzând intrate în biserică aceste obiceiuri de care până acuma fusese scutită, mai degrabă deplângeai reforma decât s'o îmbrăţişezi.

Deci drept rezultat al întregei reforme nu se putea vedea altul decât invazia şi mai sălbatică a politicianismului în biserică şi uitarea că biserica trebue să şadă mai pe sus de aceste lupte. Cuvintele de «împărăţia mea nu este din lumea aceasta» trebuiau să dispară şi să ajungem dimpotrivă a avea în Biserică numai o împărăţie a acestei lumi.

Aci se reduce toată dragostea politicianilor de biserică... In fond numai o făţărnicie.

Ei bine, când episcopul de Roman vede încotro se mişcă soarta bisericii sale, nu era în drept să se arate îngrijit şi să protesteze? Mai face să mai gesticulăm noi că afurisenia e din alte timpuri şi să uităm că aici e vorba de soarta bisericii şi că nu se poate tăcea!

Iată ce trebuiau să aibă în vedere organele dela noi, când discută treburile bisericeşti din România.

Deci mai încet cu fazoanele de oameni moderni, care nu pricepem trecutul, şi mai atenţi către trebuinţele reale ale bisericii, trebuinţe pe cari politicianii numai le speculează.

Biserica are trebuinţă de consecvenţă cu sine însaş şi nu poate admite orice reformă, care va trece prin capul politicianilor fără a-şi periclita caracterul ei ortodox. Deja e destul de nenorocită că nu are cine s-o apere, şi nu trebuesc loviţi puţinii cari înţeleg că aparţin bisericii «cu tot sufletul, cu tot cugetul şi cu toată inima». Nu de la aceştia îi va venì durerea ei, ci de la cei ce n'au tăria de a se pune pentru dânsa. *M. Verdişor.*

O propagandă religioasă.[1]

— Mijloacele şi scopul ei. —

Multele şi feluritele chestiuni bisericeşti, cari din iarna trecută şi până acum au fost mereu la ordinea zilei, au făcut ca o mascată, şi prin urmare, o periculoasă propagandă religioasă să treacă aproape neobservată.

Conducătorii noştri, presa, opinia publică, ocupându-se rând pe rând cu demisionarea în împrejurări neobicinuite a unui mitropolit, cu moartea celuilalt, cu alegerea de mitropoliţi şi episcopi noi, cu modificarea legii sinodale, şi în timpul din urmă cu regretabilul incident dela sf. Sinod, nu au avut răgaz să se ocupe de un atac formal dat în contra bisericii noastre ortodoxe în decursul acestui an. Văzând că nici din sferele noastre înalte bisericeşti nu se dă alarma şi nu se iau măsuri, scriitorul acestor rânduri, un umil dascăl de teologie, cu dor şi dragoste de biserică, de neamul şi ţara noastră, îşi permite să dea pe faţă acest atac, să demaşte această propagandă, să atragă atenţia conducătorilor noştri şi a marelui public, asupra unui pericol nu tocmai îndepărtat, dacă nu se vor lua din vreme măsuri.

Din iarna trecută apare în Bucureşti o pretinsă foaie bisericească: îşi zice «Vestitorul» şi se dă ca apărătoare a bisericii noastre ortodoxe. In realitate însă foaia aceasta este după cuvântul biblic «lup îmbrăcat în piele de oaie», căci gândul unei apărări, unei susţineri a bisericii noastre e departe de această foaie cât e cerul de pământ, sau dacă apără şi susţine biserica, apoi aceasta e la fel cu apărarea şi susţinerea pe care o face funia celui spânzurat. Parcurgerea fie şi numai în treacăt a numerilor acestei foi apărute până acum e de ajuns pentruca ori cine să vadă, că aci nu se urmăreşte câtuş de puţin apărarea, susţinerea bisericii, ci din potrivă, înjosirea bisericii noastre ortodoxe, ponegrirea sistematică a căpeteniilor noastre bisericeşti, defăimarea preoţimei noastre, discreditarea instituţiunilor noastre bisericeşti; cu un cuvânt tendinţa urmărită de această foaie este

[1] Reproducem după ziarul «Viitorul» acest articol, în care un profesor universitar demască propaganda papistă, care s'a început în biserica fraţilor de dincolo.

de a compromite, de a face imposibilă biserica ortodoxă, şi în acest scop şi-a asociat un pamflet de cea mai din urmă speţă: «Biserica românească» redactată de aceleaşi persoane cari scriu la «Vestitorul», inspirată de acelaş director al Vestitorului.

Numai câteva fapte sunt suficiente pentru ilustrarea tendinţei urmărite de cei dela «Vestitorul». Când guvernul a făcut în iarna trecută modificări în legea sinodală, nimeni şi nicăiri n'a făcut o mai habotnică pledoarie a vechei stări de lucruri din biserică, ca cei de la «Vestitorul» cari sunt principalmente în contra oricărui progres, ori cărei îndreptări, înaintări în biserica ortodoxă, lucruri pe cari le urmărea guvernul prin întroducerea unui nou organ bisericesc, a consistorului, care cu toată combaterea înverşunată a celor dela «Vestitorul», se înfiinţează şi nu va întârzia să aducă o nouă vieaţă în biserica noastră.[1] Cei ce scriu în «Vestitorul» şi în pamfletul asociat lui, urmăresc mai departe discreditarea instituţiunilor noastre bisericeşti. Seminariile, Facultatea de teologie, Casa Bisericei, sunt prezentate ca nişte instituţiuni putrede, cari trebuesc desfiinţate, nu ameliorate în cazul când se va vedea că au oare care lipsuri. Asociaţii dela pomenitele foi urmăresc mai departe ponegrirea, compromiterea tuturor căpeteniilor noastre bisericeşti, căci n'a fost şi nu e o persoană bisericească de seamă, care să nu fie criticată în modul cel mai sălbatec posibil; orice merit al căpeteniilor noastre bisericeşti, a fost ignorat sau contestat, pe când din potrivă lucruri fără nici o însemnătate au fost exagerate; sau când nu aveau ce exagera născociau pe de-a'ntregul, spre a compromite azi un mitropolit, mâne un episcop, poimâne un arhiereu.

Preoţimea noastră a fost prezentată într'o stare de decadenţă, de înjosire, din care nici o silinţă omenească nu ar mai fi în stare să o ridice. Colecţia numerelor apărute e martoră, e dovadă a tuturor acestora şi a multor alte lucruri debitate la adresa bisericei, instituţiunilor şi persoanelor noastre bisericeşti, şi dacă am căuta să le înşirăm pe toate ne-ar duce prea departe.

S'ar putea însă ca unul sau altul dintre cetitori să ne zică: atacul acesta chiar aşa vehement cum e în contra bisericei noastre şi a reprezentanţilor ei, nu constitue încă o propagandă religioasă, cum am spus noi dela început. Da! Recunoaştem că dacă ar fi numai acest atac, şi dacă el ar venì dela persoane cari profesează ortodoxia, nu ar fi decât cel mult opera unor paraponisiţi, sau a unor unelte în mâna celor deprinşi să turbure

---

[1] Noi credem, că noua lege sinodală le-a fost binevenită propagandiştilor pentru a-şi urmărì scopurile pescuind în tulbure, dar nu credem că acea lege ar fi în stare să aducă o vieaţă nouă în biserica din Ţară. *N. R.*

orice fel de ape, ca să poată pescui[1] cum se întâmplă în bună parte cu «Biserica română».

Dar nu e vorba numai de un atac în contra bisericei, de ponegrirea sistematică a instituţiunilor şi reprezentanţilor ei, ci la mijloc este o propagandă religioasă în toată forma.

Căci în nenumărate rânduri «Vestitorul» a vorbit de sfânta unire, a propoveduit că mântuirea sufletească a Românilor nu poate fi decât în unirea cu biserica catolică, a spus că lumină şi îndreptare nu poate venì clerului nostru decât dela Roma, a susţinut că studii teologice temeinice nu se pot face la facultăţi ortodoxe ori protestante, ci numai la cele catolice şi îndeosebi la Roma, şi multe alte lucruri de felul acestora. Pe lângă acestea, directorul «Vestitorului», advocatul Mariu Teodorian, nu mai este ortodox, ci s'a unit, precum el singur a declarat-o, cu biserica catolică; primul său redactor, din păcate un licenţiat al facultăţii de teologie, trebue să fie tot unit, căci nu de mult a scos o broşură în care debitând cele mai grosolane falsificări şi calomnii cu privire la trecutul bisericii noastre recomandă unirea cu biserica Romei. Ni se va zice poate, că odată ce aceştia se mărginesc numai la scris, numai la mânuirea condeiului nu exista încă pericol. Decât propagandiştii de mai sus nu se mărginesc numai la scris. Nu ne ocupăm pentru moment nici de aducerea unui preot unit în Bucureşti, lucru care până la propaganda pornită de cei dela «Vestitorul» nu era, nici de facerea unei biserici unite în Bucureşti, cu mijloace băneşti de cari mitropolia română-unită din Blaj este cu desăvârşire streină, dar pe care ştiu să le găsească peste ţări şi mări cei dela «Vestitorul», ci vom spune numai că aceşti propagandişti momesc călugăriţe ortodoxe şi le întreţin prin Bucureşti, cu bani a căror provenienţă nu se ştie, pun la dispoziţie studenţilor teologi ortodocşi mijloace de a studia în străinătate la facultăţi catolice, şi îndeosebi la Roma, au emisari pe lângă preoţii tineri neexperimentaţi, ca să i sdruncine în încrederea lor în şefii bisericeşti, să-i înstrăineze dela biserica ortodoxă şi să-i atragă la biserica unită. Şi câte alte mijloace nu întrebuinţează şi la ce căi nu recurg propagandiştii dela «Vestitorul», pentruca să determine pe unii şi pe alţii din românii din România să treacă la unirea cu biserica Romei.

Sistemul urmărit de propagandiştii dela «Vestitorul» e acum lesne recunoscut de oricine: defăimarea, ponegrirea, înjosirea bisericii ortodoxe şi reprezentanţilor ei, pentruca sădind îndoiala, neîncrederea în suflete să faciliteze astfel calea pentru unirea cu biserica catolică, pe care o susţin şi cu scrisul şi cu fapta.

[1] In mâna unor vânători de situaţii pierdute.

Dintre toate propagandele religioase câte s'au făcut şi se vor mai face în România aceasta este de bună seamă cea mai periculoasă: a) pentrucă făcând spărtură confesională în România va adauge, pe lângă multele şi marile noastre greutăţi şi lupte, încă una pe cea confesională, nenorocire de care sufer şi sufer amar Românii de peste munţi; b) pentrucă se va întroduce în afacerile noastre o formidabilă putere din afară, puterea papală, care va căuta să se amestece şi să-şi spună ea cuvântul în treburile bisericii din România, care se va unì cu ea, şi nu ne vom mai conduce noi, ca până acum, treburile noastre bisericeşti fără vre-un amestec al nimărui din afară; c) prin subminarea bisericii ortodoxe se va distruge unul din patrimoniile sufleteşti moştenite dela străbuni, o pârghie din trecut a susţinerii neamului, o instituţie, care în urma unei practice de mai multe ori seculară e os din oasele românului şi carne din carnea lui.

Nu vom merge mai departe pentru data aceasta. Ne oprim aci şi ne place să credem, că vom fi izbutit prin cele de până aci, să atragem atenţia conducătorilor noştri politici şi bisericeşti, asupra unui iminent pericol. Nu ştiu dacă propagandiştii dela «Vestitorul» târîţi dela noi la bara opiniei publice şi a conducătorilor noştri, se vor modera, îşi vor astâmpăra zelul, şi nu ne vor mai face să mai revenim asupră-le. Le atragem atenţia însă asupra câtorva lucruri şi anume: că nu mai are dreptul să se ocupe de biserica ortodoxă, de reprezentanţii şi instituţiile ei acel ce nu mai este ortodox; că toleranţa religioasă se acoardă tuturor, dar se poate ca acei cari lovesc o instituţie de Stat şi fac proselitism pe orice căi şi prin orice mijloace să nu o obţină; că dacă e vorba de păcate, apoi se vor găsì destui printre noi, ca să dea şi ei pe faţă toată putreziciunea din biserica catolică la care voiesc să îndrepteze pe Români propagandiştii dela «Vestitorul». *N. Dobrescu.*

JURĂMÂNTUL[1]

în cele 21 predici „despre statui“ şi în predica întâia „cătră catechumeni“ ale celui întru sfinţi părintelui nostru IOAN GURĂ DE AUR.

(Urmare).

3. Îndreptarea. Mai înainte de-a arăta, cum lucrează sf. Ioan la îndreptarea credincioşilor săi, cum îi învaţă şi le dă sfatul să se păzească de jurământul vicios, e bine să spunem, că sf. Ioan se grăbeşte a convinge pe ascultătorii săi, că a se elibera din cătuşele acestui păcat este uşor, foarte uşor. Acest tact pastoral

---

[1] Vezi începutul în numerii I. şi III. anul curent.

este foarte înțelept, căci speranța și încrederea în izbândă întărește și înalță energia și puterile morale ale luptătorilor. Ce muncă grea este a nu jura? se 'ntreabă sf. Ioan.[1] Ce e mai ușor decât a nu jura![2] Se cere spre aceasta sudoare, pericole și iscusință ca la alte îndeletniciri?[3] Numai chestie de deprindere este această îndreptare, și nu cere încordare corporală, nici cheltuială de averi?[4] Căci fără multă și mare osteneală și în scurtă vreme ne putem desbăra de obiceiul de a jura; ne trebue numai puțină silință.[5]

Calea, pe care purcede sf. Ioan la îndreptarea turmei sale în această privință, este întreită: îndemnul prin predică; proba, dacă cele predicate se și împlinesc, și, în sfârșit, pedepsele disciplinare. Dintre multele calități ale îndemnurilor sale pe una nu o putem trece cu vederea: *stăruința*. Și eri și alaltăeri — le spune ascultătorilor săi — v'am vorbit despre acest obiect; dar totuș nici azi, nici mâne și nici poimâne nu voiu înceta să vă îndemn în acest înțeles. Ce zic eu, mâne și poimâne? până ce nu vă voiu fi îndreptat nu voiu înceta.[6] Sunt și alte păcate, cari cer aceeaș stăruință în combatere, dar până ce nu va fi sfârșit cu unul, nu va trece la altele: mai întâi vă asigur, că nu vă voiu vorbì despre alt lucru, până când nu vă veți lăsa de jurământul păcătos.[7] Dacă se întoarce adese la acelaș subiect, se explică din scopul său: el are 'n vedere nu numai învățătura și convingerea, ci de multe ori prin repețire vrea să le aducă aminte ascultătorilor, că trebue să se îndrepte.[8] El îi asigură, că nu are pricină să se sfiască a le vorbì în continuu despre acelaș lucru; dacă nu se rușinează ceice calcă legea, cu atâta mai puțină cauză de rușinare are el, care cere păzirea legii. Faptul, că sf. Ioan trebue să vorbească mult și des despre unul și acelaș păcat, e mai degrabă o rușine pentru auzitorii săi, cari cu toată stăruința lui, nu se îndreaptă, ci prin nătângia și perseverarea lor în păcat îl silesc la aceasta.[9] Dacă însă totuș se rușinează sf. Ioan, apoi această rușine este pentru credincioșii săi; el este chiar îngrijit din cauza nerușinării lor.[10] Cauzele stăruinții sale sunt, după spusele lui, următoarele: datorința și conștiința apostolatului, ce i s'a impus; frica și grija, ce-o are pentru binele și

[1] VIII, 3.
[2] V, 6.
[3] XIX, 4.
[4] V. 7
[5] IV, 6. XIX, 4.
[6] V, 7.
[7] Către catech. I, 5.
[8] IX. 5.
[9] V, 7.
[10] XII, 6.

mântuirea turmei încredinţate lui;[1] considerarea, că cine stărue, reuşeşte: exemplul văduvei, care prin stăruinţa sa a reuşit să-l înduplece pe Christos,[2] apoi considerarea, că mai înainte de-a fi vindecat cea mai mare boală, de care sufereau credincioşii săi, adecă viţiul jurământului, nu poate trece la stârpirea celorlalte deprinderi rele, ca: vorbirea de rău şi duşmănia, fiindcă a te apuca de alt lucru înainte de ce l-ai sfârşit pe cel început, este tot atâta cât a căra apă cu un vas găurit.[3] In sfârşit, cel de pe urmă şi mai mare motiv pentru străduinţele sf. Ioan este mărirea lui Dumnezeu.[4] Lauda ce-i vine din partea ascultătorilor săi nici decum nu poate să-i servească de îndemn spre a stărui întru combaterea răului. Ştim, ce năcaz îi făceau aplauzele; o laudă însă ar primi-o cu bucurie: căci acum, zice el, voi lăudaţi cele spuse, o clipă; dacă însă le veţi urma, atunci prin toate timpurile mă veţi lăuda şi pe mine şi pe voi înşivă;[5] faceţi deci, ca să mă pot mândrì cu voi atât în viaţa aceasta, cât şi în ziua de apoi, când se vor înfăţişa aceia, cărora li s'au încredinţat talanţii: mare răsplată este pentru mine păstrarea voastră, şi dacă vă voiu vedea umblând întru pietate, am primit totul.[6] Mijloacele de convingere nu sunt numai învăţătura, îndemnul, porunca uneori, ci chiar şi rugămintea: trebue să mă 'ntorc iarăş la rugăminte;[7] de aceea vă rog pe toţi;[8] pentru aceasta vă rog şi vă conjur,[9] adecă să părăsiţi acest păcat. — Dar învăţătura, îndemnul, porunca şi rugămintea rămân cu aripile tăiate, dacă ascultătorii săi nu le vor primì, păstra şi răspândì cu însufleţire.

Cele auzite să nu rămână numai în biserică şi numai la cei ce au fost de faţă şi apoi să se piardă; căci cine uită cele auzite îndată ce ese din biserică, este ca şi acela, care luând dela fântână un vas cu apă, o varsă până acasă[10]. Se cere deci să-şi aducă aminte de cele auzite[11]. Apoi cele învăţate să le împărtăşească şi altora: fiecare să meargă acasă cu o îndemnare[12], zice sf. Ioan, pe care să o dee soţiei, copiilor şi tuturor celor cu cari trăeşte împreună, făcând ca aceia, cari, trecând printr'o luncă, rup un trandafir sau o viorică, ori întorcându-se de la pomete, iau între degete un ram cu fructe, sau ca aceia cari aduc acasă ră-

---

[1] XII, 6, şi XV, 5.
[2] X, 6. Luc. XVIII, 2 ss.
[3] V, 7. cătră catech. I, 5.
[4] printre l. c.
[5] V, 7.
[6] VI, 7.
[7] XIV, 1.
[8] XIV, 6.
[9] XIV, 4.
[10] XVI, 2.
[11] V, 7.
[12] XII, 6.

măşiţe dela un ospăţ bogat şi mare [1]. Astfel, prin aducerea aminte de vorbele sf. Ioan şi prin împărtăşirea lor şi altora, în special copiilor, ele vor trăì în veci, trecând din generaţiune în generaţiune. Asemenea trebue să facă şi cu efectul momentan al predicei: mulţi adecă se conving, îşi schimbă inima şi se hotărăsc să se îndrepteze, ba sunt chiar îndreptaţi şi buni, cât timp stau sub impresia imediată a predicei; dar îndată ce nu mai aud cuvintele îndemnului se retrag iarăş în vizunia păcatului. De aceea: nu face pe atletul în şcoală, ci în luptă; pietatea ta să nu mi-o areţi în timpul instrucţiei, ci la fapte; da da, eu îţi zic să te'nchizi în casă, să meditezi asupra lucrului, să te deprinzi cu el dimpreună cu muerea, cu copii şi cu toată casa ta [2].

Indemnul scurt ce-l dă sf. Ioan în privinţa jurământului e: să nu juraţi nici când! Din predicile lui cunoaştem apoi motivele şi mijloacele de îndreptare recomandate de el. Motivele îndreptării, pe cari sf. Ioan le desfăşoară înaintea ascultătorilor săi, sunt atât de caracter general cât şi special. Motivele cardinale, la cari se provoacă sf. Ioan, sunt: porunca Domnului care opreşte jurământul păcătos şi efectele rele ale acestui jurământ. Invăţătura şi porunca evangheliei să ţi-o scri în inimă, zice sf. Ioan; căci pentru aceasta nu e de trebuinţă nici aur nici argint şi nici carte nu trebue să-ţi cumperi ca să o porţi la gât, cum fac copiii şi femeile [3]. Această considerare nu sufere nici o obiecţiune, fiindcă nimic nu trece peste porunca lui Dumnezeu [4]. Urmările triste ale jurământului să le aibă totdeauna în minte: capul lui Ioan Botezătorul să nu-l uite nici odată [5]; secerea, simbolul pedepselor venite asupra Israilului pe urma jurămintelor frânte atât faţă de Dumnezeu cât şi de aproapele, această secere deseamnă-ţi-o pe păretele casei şi păretele inimei [6]; nu uita, că această secere se opreşte în casa celui ce jură; adăţi aminte de dărâmarea cetăţii sfinte şi de robia poporului [7]. Asemenea se provoacă sf. Ioan şi la absurditatea şi nebunia jurământului, precum şi la faptul, că este atât de uşor a se păzì de acest păcat.

Dintre celelalte consideraţii, la cari se provoacă sf. Ioan pentru a combate jurământul păcătos, unele se referă la Dumnezeu: considerarea bunătăţii şi îndurării lui D-zeu [8] faţă de înşişi

---

[1] VI. 7.
[2] XX. 8. In detail se vorbeşte despre acest exerciţiu în: Catra catech I. 5.
[3] XIX. 4.
[4] VIII. 4.
[5] XIV. 1.
[6] IX. 5. despre această secere vezi Zaharia V. 1—3.
[7] XIX. 4 apoi tot aceia m. la vale: toate aceste motive cumulate: «Vezi secerea, vezi capul lui Ioan, auzi istoria lui Saul? Auzi tu, cum au căzut Iudeii în robie? Pe lângă acestea apoi auzit-ai ce-a zis Christos despre jurământ.
[8] XIV, 6. XIX, 2.

Antiohienii și considerarea faptului, că D-zeu nu pentru sine, ci spre binele celor ce împlinesc porunca Domnului, cere să nu jurăm.[1] Asemenea și stima[2] ce o datorim lui D-zeu, precum și frica[3] de el să ne fie imbold spre ascultare. Apoi considerări ce privesc pe ceice vor să se 'ndrepte, ca: îngrijirea de sufletul propriu[4] pe urma biruinții acestui păcat, omul își câștigă cu înlesnire alte virtuți, căci cel deprins a se stăpânì într'o parte, se va conduce ușor și în alte privinți[5]; considerarea, că postul nu are nici un preț dacă e împreunat cu juräminte păcătoase[6], că trebue cu bună pregătire a primì sf. cuminecătură[7], cu conștiința curată și cu bucurie deplină să se serbeze Paștile.[8] Să se gândească apoi, ce plăcere vor avea odată, dacă vor putea povestì, că atunci și atunci în cutare post, s'au lăsat de jurământ, așa cum povestesc, că atunci și atunci și-au cumpărat o haină, un sclav, sau un lucru scump[9]. Considerarea la răsplată[10] și pedeapsa cea vecinică încă trebue să îndemne pe om a se ferì de jurământul păcătos[11], căci la județ nu le va putea ajuta nici predicatorul și nici un altul nu va purta pedeapsa în locul lor.[12] Dar și considerații față de aproapele încă trebue să determine pe fiecare a se ferì de păcat bine știind, că îndreptarea unuia trage după sine și îndreptarea altora, ba întregul oraș se aprinde de zelul îndreptării, și astfel se mântuește.[13] Focul îndreptării va cuprinde și orașele vecine, și gloria Antiochiei va crește, iar răsplata vecinică a Antiochienilor va fi îndoit de mare, căci vor avea merite și pentru virtutea altora.[14] La urmă se provoacă sf. Ioan și la considerări ce-l privesc personal: Antiochienii să-i răsplătească oarecum iubirea, să-i facă o plăcere împlinindu-i indemnul și să-i dee ocazie să se poată mândrì cu ei.[15] Aceste sunt considerațiile, la cari face provocare sf. Ioan, pentru ca Antiochenii să părăsească deprinderea rea a jurământului.

După-ce cunoaștem *motivele*, prin cari sf. Ioan îndeamnă stăruitor pe ascultătorii săi la îndreptare, să vedem cari sunt mijloacele de îndreptare aplicate de sf. Ioan. Îndreptarea să se facă sistematic. Procedura sf. Ioan însuș este a nu vorbì și îndemnă cu atâta stăruință în altă direcție, până-ce nu va fi reușit în aceasta una, care-l preocupă. Sistematic să purceadă la îndreptare și ascultătorii, nu de-odată, ci pe'ncetul, și nu cu părăsirea spontană a tuturor jurămintelor, ci mai întâi să se deprindă a se reținea dela jurământ atunci, când orice jurământ este de prisos. Astfel prin exerciții continue să se vindece cu totul de acest păcat.[16]

---

[1] X, 6. [2] IX, 5, XIV, 6. [3] XIX, 4. XX, 8. [4] XIV, 6. [5] V, 7. VIII, 4. [6] XI, 5. [7] ibid. [8] XI, 5. IX, 5 [9] VI, 6 [10] XV, 5. [11] VIII, 4. XIV, 6. XIX, 4. [12] X. 6. XIII, 5. [13] VI, 7. [14] XIV, 6. XIX, 4. [15] X, 6. ș. a. l. [16] IV, 6. V, 7. XIX, 4.

Drept mijloace auxiliare în vindecarea acestui rău recomandă următoarele: meditarea şi discuţia repeţită adeseori asupra poruncei Domnului de a nu jura;[1] zelul întru împlinirea ei:[2] Dumnezeu va sprijinì îndreptarea ta, văzându-ţi inima aprinsă şi zelul înfocat; amânarea însă este cea mai sigură garanţă a nereuşitei, căci «mâne n'are nicicând sfârşit», cum zice sf. Ioan[3]; zelul să treacă chiar în emulaţie.[4] Apoi postul[5] şi foamea: limba chinuită de sete şi foame se va simţì îndemnată a nu jura; rugăciunea: să strigăm deci cu toţii ca dintr'o inimă cătră Domnul, ca să ne mântue de acest viţiu, zice sf. Ioan;[6] dară în alt loc: ascultă-l pe Domnul întru poruncile sale, ca şi el să te audă întru rugăciunile tale.[7] De mare însemnătate şi folos este în această privinţă îndemnul reciproc; oamenii se pot îndrepta prin acest îndemn din partea altora, iar ceice mustră pe alţii se simt şi singuri moraliceşte obligaţi să nu păcătuiască;[8] iată ce să facă unul pentru altul în vederea acestui scop: să ne păzim unul pe altul,[9] să aducem aminte celor ce uită de poruncă,[10] să ne învăţăm,[11] să ne sfătuim,[12] îndemnăm şi încurajăm reciproc.[13] Exemplul celor buni încă se poate socotì aici.[14] Scurt zis, edificarea[15] reciprocă în toată direcţia este un mijloc de îndreptare foarte recomandat de sf. Ioan. Zelul pentru binele aproapelui să se urce şi până la mustrări, ameninţări, înfricări,[16] provocarea la răspundere şi dictarea unei pedepse.[17] In vederea acestui scop însuş sf. Ioan, după oarecare timp va face cercetări, ca să se convingă dacă s'au îndreptat toţi.[18] Cu cei stăruitori în păcat va fi strict,[19] şi dacă nu se vor îndrepta până în zece zile, zice el în alt loc, va hotărî pedeapsă asupra lor şi penitenţă precisă[20], căci e mai bună pedeapsa pe pământ, decât cea vecinică.[21] Iată deci şi pedeapsa disciplinară bisericească. Felul penitenţei dictate, însă, are să-l hotărască comunitatea.[22] In fine se mai recomandă ca mijloc pentru sporirea edificării reciproce şi formarea de frăţietăţi şi societăţi: pentrucă unul singur nu ajunge aşa de uşor la ţintă, — să formăm frăţietăţi şi societăţi, — cum fac săracii, pentruca să poată avea masă mai lesne.[23] Nu avem cauză să credem, că aceste frăţietăţi şi societăţi se pot lua în sensul societăţilor de astăzi.

Nicolae Cotos.

(Va urma.)

---

[1] XIV, 6. [2] XX, 8. [3] ibid. [4] IV, 6. V, 7. XI, 5. [5] IV, 6. [6] XII, 6. [7] XV, 5. [8] IX, 5. X, 6. Cătră catech. I, 5. [9] IV, 6. Cătră catech. I, 5. [10] IV, 6. [11] VIII, 4. IX, 5. [12] XI, 5. [13] VIII, 4. [14] XIII, 4. [15] VIII, 4. [16] XIX, 4. [17] IV, 6. [18] VI, 7. [19] XX, 8. [20] Cătră catech. I, 5. [21] VI, 7. [22] Cătră catech. I, 5. [23] XI, 5.

DUALISMUL ANTROPOLOGIC.

(Continuare).

Şi la filozofii greci aflăm păreri idealistice despre lume mai întâi la eleaţi, la unii dintre sofişti, după mărturia lui Aristotel şi la Plato. Dintre eleaţi propagă mai ales Parmenide (v. 5 a. Chr.) învăţătura idealistă. In punctele esenţiale consună cu sistemul lui Badarayana. Şi el deosebeşte două moduri de cunoaştere, cea raţională şi cea mijlocită prin sensuri. Poezia care târziu după moartea autorului primì titlul *Περὶ φύσεως*, se compune din două părţi, dintre cari cea dintâi, corespunzătoare cunoaşterei raţionale, tratează învăţătura despre adevăr (*τὰ πρὸς τὴν ἀληθείην*), — a doua, corespunzând cunoaşterii sensuale, tratează despre cele părute (*τὰ πρὸς δόξαν*). Numai ce cunoaştem prin raţiune (*νοεῖν=εἶναι*) are existenţă adevărată. Cunoaşterea lumii, mijlocită prin sensuri, este falşă, părută, obiectul ei este ceva neexistent faţă de ceeace raţiunea cunoaşte ca existent. «Numai ceeace există este, ceeace nu există nu este», sună teza fundamentală a lui Parmenide. Existenţa este una, căci nu există ceva «neexistent» care ar împărţì unitatea existenţei în mai multe părţi. Sensurile ne înşeală producând aparenţa obiectelor şi a fiinţelor nenumărate.

Existenţa este fără de început, ea nu este produsă prin altceva, căci din ceva neexistent nu s'a putut naşte, dupăce neexistenţa e necugetabilă; din ceva existent iarăş nu s'a putut naşte căci ea este însaş existenţa. Existenţa este neschimbabilă, nesupusă mişcării, eternă, pretutindenea identică cu sine. Ea este o noţiune abstractă, lipsită de orice atribut luat din lumea părută. Zeno din Elis, elevul lui Parmenide a apărat această învăţătură cu mult zel şi cu o agerime într'adevăr demnă de admirat, dovedind că cunoaşterea sensuală se încurcă în contraziceri, se izbeşte la tot pasul de antinomi. Nu voi considera aceste argumente, căci însuş Parmenide, recunoscând nefructuozitatea principiului său care nu explică ci nimiceşte lumea, şi-a luat refugiul la părerea de rând, după care lumea are existenţă reală. Există deci două principii reale «existenţa» şi «neexistenţa», cea dintâi este reprezentată prin foc, cea din urmă prin aer şi pământ, care este numai aer condensat. Toate obiectele se compun din aceste elemente şi sunt cu atât mai perfecte cu cât prevalează focul peste aer.

Aceasta parte din învăţătura lui Parmenide nu stă în nici o legătură cu partea primă, ea desridică mai vârtos idealismul abstract.

Parmenide şi în urma lui, Plato, măsura lumea după norma noţiunilor raţiunei pure, şi deoarece află în aceste noţiuni (numite de Plato «idei») existenţa adevărată şi perfectă, degradează lumea la o simplă aparenţă, care după Parmenide există numai în părerea muritorilor, iar după Plato are ea realitate numai întrucât are parte la idei prin imitarea lor. Ambii cugetători privesc existenţa de o noţiune calitativă, de un predicat, pentru care lumea fenomenală nu poate forma subiectul corăspun-

zător; ea este supusă necontenit schimbărilor, fenomenele se ivesc şi dispar, existenţa însă este una, eternă, neschimbabilă etc. După Plato materia este în opunere cu ideea, principiul a toată inperfecţiunea şi a neexistenţii. Ea este, ce e drept, mai mult decât o imaginaţiune subiectivă, deoarece este universală, obvine la toţi oamenii. Ea este noţiunea fenomenelor materiale ca atari, şi se câştigă în acelaş mod ca şi ideea, prin abstracţiune, desconsiderând particularităţile singuraticelor fenomene, şi împreunând numai însuşirile comune. Concluziunea dela aceste însuşiri comune la materie, este în formă identică cu cocluziunea la idei, dară observă Plato, pe când aceasta din urmă ne duce la cunoaşterea a ceva existent şi real, formează cea dintâi singurul caz în care concluziunea ne duce la ceva neexistent. Dreptacceea numeşte Plato concluziunea asupra materiei, o concluziune falşă.

După mărturia lui Plato şi a lui Aristotel[1] au extins unii dintre sofişti principiul relativităţi şi a subiectivităţii şi asupra lumii externe, folosindu-se de argumentul cel mai popular, la care din acel timp încoace necontenit se provoacă idealişti, adecă la vis. «Nu observi», zice Socrate către Theactet, «şi această obiecţiune... pe care cred că des o vei fi auzit, dacă se pune adecă întrebarea, ce criteriu s'ar putea induce.... de nu cumva dormim în acest moment, şi visăm numai tot ce ne reprezentăm? Intr'adevăr Socrate, exclamă Theactet, e foarte greu de a afla un atare criteriu..: Căci aceea ce am vorbit acum, putem tot atât de bine crede că am vorbit în vis şi dacă ni-se pare că vorbim despre ceva în vis, ce asemănare minunată constatăm între vorbirea din vis şi cea din starea trează! Vezi deci, observă Socrate, că a trage la îndoială nu e greu, dăcă se poate purta ceartă chiar şi asupra întrebărilor ce este somnul şi ce este starea trează?» (Plato: Theactet p. 158 în traducerea germană a lui Schleiermacher.)

Idealismul filozofilor greci îl supune Aristotel unei critice severe în cartea a para a metafizicei sale (cap. 4—6.).

Combaterea lui Aristotel e atât de temeinică şi deplină, încât nimic nu lasă de dorit. Nici chiar în ziua de azi nu putem induce alte argumente în contra idealismului şi în favorul realismului decât cele ale lui Aristotel. Aici trec peste aceste argumente, deoarece vom avea ocaziunea a recurge la ele când vom trata despre idealismul mai nou. Observ numai că există o deosebire între idealismul antic şi cel modern. Pe când idealismul antic purcede dintr'o direcţiune extrem de raţionalistă, care în loc de a conduce imaginaţiunea după realitatea concretă, pe care nu o neagă a limine, voeşte a transforma lumea după ideile subiective ale filozofului, — o încercare analoagă cu cea a lui Hegel, — şi fiindcă încercarea nu reuşeşte, degradează lumea la o existenţă inferioară. Fie

[1] Metaphys. Cartea 4. cap. 5 1010 b. 20.
Traducerea germană de Dr. theol. Eug. Rolfes în Philosophische Bibliothek vol. 2. Leipzig 1904.

lumea şi numai părută, ea există cel puţin ca o atare aparenţă. Aristotel întreabă cum ar putea produce sunete sau cum ar putea umbla ceva absolut neexistent? sau dece merge idealistul la Megara şi nu rămâne liniştit acasă, închipuindu-şi numai călătoria? (Metaph. Cart. 4 1008 a. 10. 10086. 10).

Idealismul modern, întrucât e cunoscut, nu face nici acesta concesie faţă de realism. Negarea lui în ultima consecuenţă se extinde asupra tuturor obiectelor şi fiinţelor afară de eu. Ele n'au nici un fel de existenţă independent de eu, nici reală nici părută, ci ele sunt numai imaginaţiunile subiective ale eului singur existent.

Problema cunoaşterii este izvorul atât pentru idealismul antic cât şi pentru cel modern. Cel dintâi se provoca însă numai la neconformitatea realităţii concrete cu ideile abstracte ale raţiunii, la deosebirea dintre experienţa externă şi activitatea spontană a raţiunii; acest din urmă neagă posibilitatea experienţei externe, privită ca o influinţare reciprocă între subiect şi obiect, punând astfel în sfera activităţii spontane a subiectului şi acele elemente pe cari idealismul antic şi în genere conştiinţa comună a oamenilor le priveşte de efecte ale unor realităţi externe. Deosebirea fundamentală stabilită prin Descartes între substanţa cugetătoare şi cea extinsă a desrădicat orice raport cauzal între ambele realităţi. Sensaţiunile neputând fi privite de fenomene lipsite de ori ce cauză, s'au declarat de efecte produse de subiect, în sensul idealismului consecuent, sau de creaţiuni ale spiritului absolut în sensul teoriilor ocazionaliste.

Incepătorul idealismului modern este Descartes. In sceptismul său metodic a negat orice existenţă afară de cea a eului, stabilind astfel un egoism noetic şi metafizic, sau solipsism. Dară pentru Carteziu formează acest idealism sceptic numai un punct de trecere spre recunoaşterea realităţii lumii externe. In aceeaş ordine în care a şters succesiv dintre cele existente, lumea materială, omenimea şi divinitatea, le întroduce succesiv iarăş în domeniul existenţei.

Cu toată seriozitatea şi ca un adevăr nedubitabil ni-se prezintă idealismul abia la episcopul Berkeley. El ţinând cont de dualismul absolut stabilit de Cartesiu şi bazându-se pe rezultatele înaintaşilor obţinute referitor la fiinţa sensaţiunii a negat existenţa lumii materiale. Referitor la sensaţiune şi-a exprimat părerea că calităţile sensuale precum colori, tonuri etc. nu ar fi obiective ci pur subiective. Berkeley s'a crezut justificat de a extinde subiectivitatea nu numai asupra calităţilor ci şi asupra obiectelor, astfel că existenţa lor reală se preface într'o existenţă ideală, ele sunt numai ideile subiectului.

Invăţătura despre subiectivitatea calităţilor sensuale o aflăm deja în atomismul filosofului grec Demokrit din veacul al 5-lea a. Chr..

Atomii din care se compune întreaga realitate, zice Demokrit, n'au nici culoare, nici ton, gust, miros, nu's nici calzi nici reci, scurt zis nu posed nici o calitate sensuală. Sensaţiunea nu ne mijloceşte o cunoaştere

adevărată esenţială a obiectelor externe; ea din contra alterează fiinţa obiectelor, după cum ne învaţă raţiunea, izvorul cel limpede al cunoaşterei.

Sensaţiunea ne prezintă obiectele în lumină falşă, împodobindu-le cu fel de fel de calităţi subiective. Raţiunea ne învaţă că atomii nu pot avea alte calităţi decât forma (*σχῆμα*), ordinea (*τάξις*) şi poziţia (*θέσις*). Toate celelalte calităţi nu sunt bazate în firea obiectelor, ci sunt subiectiv condiţionate prin întocmirea psihofizică a sensurilor noastre *Νόμῳ γλυκὺ καὶ νόμῳ πικρόν, νόμῳ δερμόν, νόμῳ ψυχρόν, νόμῳ χροιή ἐτεῇ δὲ ἄτομα καὶ κενόν.*[1]

Această observare alui Demokrit e de însemnătate foarte mare. Adevărul ei în timpul de faţă e îndecomun recunoscut. Intrebuinţarea matematicei în sfera ştiinţei fizice a devenit posibilă abia prin aceasta descoperire. Toate calităţile s'au redus la raporturi cantitative, aşa că măsura şi numărul, elementele ori cărei operaţuni matematice, se pot întrebuinţa fără piedecă în întreg domeniul fizic. Totodată formează aceasta învăţătură învingerea punctului de vedere realistic naiv, care credea că prin sensurile noastre cunoaştem lumea în fiinţa ei adevărată strălucind în podoaba atâtor culori fascinătoare, tonuri armonice, aroame fermecătoare, gusturi plăcute şi câte alte frumuseţi despre cari ştiu să povestească poeţii în limba lor măiastră. Toate aceste nu sunt *ἐτεῇ* ci numai *νόμῳ*. Ele n'au realitate în extern, după cum crede realismul naiv presupunând strămutarea nealterată a lumii externe sub forma unor iconiţe fidele în internul nostru, ci ele se nasc în urma unor transformări radicale, căreia se supun impresiunile externe din partea sensurilor noastre. Aceasta teorie formează nu pe baza unei necesităţi interne, ci după cum ne testează faptica desvoltare a lucrurilor, primul pas spre idealismul modern.[1]

Insemnătatea descoperirii lui Demokrit a rămas peste 2000 de ani neluată în seamă. Căci deşi se află aluziuni mai mult sau mai puţin clare referitor la subiectivitatea calităţilor sensuale deja la Aristotel (De anima II. 1.) şi la unii dintre scholastici precum la Bartholomaeus Arnoldi Usingensis[3] (secl. 15) totuş abia în timpul renaşterii culturii antice, când toate direcţiunile filozofice greceşti şi-au găsit reprezentaţi învăpăiaţi în acel period de fierbere când de odată a erupt cu forţă elementară tendinţa cultivării libere a ştiinţii, o tendinţă suprimată în mod brutal secole dearândul din partea curiei romane, s'a adus din nou la vieaţă şi descoperirea lui Demokrit. Renumitul fizician Galileo Galilei (1564—1641) un stimător mare al lui Demokrit a tratat din nou învăţătura despre subiectivitatea calităţilor sensuale în opul său «Il saggiatore».[1] Obiectelor li se pot ascrie

---

[1] Demokrit la Sext Empir. adv. Math. VII. 135. Cf. şi Ueberweg-Heinze Grundriss der Gesch. der Phil. vol. I. ed. 8. Berlin 1894 p. 94.

[2] Conf. A. Riehl: Der phil. Kritizismus vol. II. part. I. p. 138.

[3] Conf. Euken: Gesch. der phil. Terminol. p. 196 şi Ueberweg-Heinze, Grundriss der Gesch. der Phil. III. 10. p. 166.

numai calităţile matematice precum: spaţiul, mişcarea, mărimea şi numărul, toate celelalte calităţi sunt produsele subiectului. De acum înainte s'au declarat din ce în ce tot mai mulţi cugetători (b. o. Rob. Bayle, Descartes) pentru acceptarea acestei teorii. Indeosebi filosofii englezi, cari faţă de raţionalismul unilateral al filosofilor continentali, au stabilit empirismul ca izvorul unic sigur al cunoaşterii, au trebuit să cerceteze cu deamăruntul fiinţa sensaţiunii. Mai ales J. Locke (1632—1704) propriul întemeiator şi sistemizator al filosofiei empirice a sulevat din nou întrebarea relativ la fiinţa sensaţiunii. Rezultatul cercetărilor sale e asemenea negarea obiectivităţii calităţilor sensuale.

Cele mai multe din reprezentaţiunile formate pe baza sensaţiunii sunt tot atât de puţin asemănătoare obiectelor existente afară de noi, precum cuvintele ca simple semne convenţionale ideilor exprimate printr'ânsele. Obiectele nu-s nici colorate, nici nu sună etc., ci ele dau numai anză prin influinţarea sensurilor, la producerea numitelor calităţi. Insă soliditatea, extinderea, forma şi mişcarea sunt calităţi cu realitate obiectivă, proprii obiectelor, tot asemenea spaţiul şi timpul. Calităţile din urmă le numeşte Locke originale sau primare.[3] Sensaţiunea în privinţa acestora ne mijloceşte «copii» adevărate a obiectelor, printr'ânsele cunoaştem obiectele în adevărata lor fiinţă. Dară obiectele mai posed anumite calităţi neobservabile, cari înfluinţând asupra simţurilor dau anză la formarea reprezentaţiunilor despre colori, tonuri, miros etc., cari sunt pur subiective. Aceste sunt calităţile deduse, sau secundare.

Teoria lui Demokrit a rămas şi la Locke esenţial neschimbată; un progres s'ar putea înregistra cel mult în privinţa numirii diferitelor calităţi. E de observat însă că calităţile secundare nu sunt în acelaş mod calităţi ale obiectelor ca cele primare, după cum s'ar putea înţelege acea numire nu tocmai corectă. Ele se află numai în subiect provocate fiind de impresiunile externe ale obiectului, cele primare sunt însă proprii obiectelor. Coloarea, gustul etc. se pot numì calităţi secundare ale obiectelor numai pe lângă observarea strictă a acestei interpretări.[3]

Stadiul proxim nu necesar, ci faptic este imaterialismul sau idealismul episcopului anglican Berkeley (1685—1753). Purcezând dela rezultatele obţinute de Locke şi observând strict metodul empiric inaugurat de Bacon de Verulam, ajunge la următoarele concluziuni:

«Aceia — zice Berkeley — cari afirmă, că figura, mişcarea şi celelalte calităţi primare sau originale există afară de spirit în substanţe ne-

[1] Cf. Ueberweg-Heinze o. c. III[10] p. 57—58 şi H. Richert. «Philosophie» in bibl. «Aus Natur u. Geisteswelt» Leipzig 1907 p. 44.

[2] Cf. L. Busse: «Die Weltanschaungen der grosser Philosophen der Neuzeit» ed. 3. Leipzig in bibl. «Aus Nat. u. Geisteswelt» p. 44. şi Ueberweg-Heinze o. c. III[10] p. 164 seq.

[3] Conf. Ueberweg o. c. III/10 p. 166 şi Berkeley: «Tractat despre princip. cunoaşterei omeneşti», tradus de Ueberweg ed. 4 1906 not. 17 p. 114.

raţionale, recunosc totodată că despre colori, tonuri, căldură, răceală şi alte calităţi secundare nu se poate zice aşa ceva; ei afirmă că aceste din urmă sunt sensaţiuni cari numai în spirit există şi că sunt dependente sau se provoacă de mărimea, structura şi mişcarea diferită a părţilor materiale. Aceasta o ţin ei de un adevăr nedubitabil, pentru care pot aduce dovezi faţă de cari nu mai încape contrazicerea.

Dacă însă e sigur (?) că aceste calităţi originale sunt îmbinate în mod nedespărţibil cu alte calităţi, aşa că nici chiar în cugetare nu se pot despărţi, atunci urmează evident că ele (cal. prim.) numai în spirit există. Îl rog pe fiecare să recugete şi să cerce, ori de prin analizarea unei reprezentaţiuni, poate cugeta extinderea şi mişcarea unui corp fără de orice altă calitate? Ce priveşte persoana mea observ cu toată claritatea că nu sunt în stare de a forma ideea unui corp extins şi supus mişcării fară a-i ascrie totodată coloare sau alte calităţi sensuale recunoscute ca subiective. Scurt zis extinderea, figura şi mişcarea sunt necugetabile dacă abstragem dela toate calităţile. Deci unde se află celelalte calităţi sensuale trebue să fie şi aceste, adecă în spirit şi nu altundeva».[1]

Puterea argumentării lui Berkeley zace în nedespărţibilitatea calităţilor primare de cele secundare. Argumentul ni-se prezintă după părţile sale esenţiale ca un sillogism a cărui premisă primă o formează învăţătura lui Locke despre subiectivitatea calităţilor secundare şi obiectivitatea celor primare. Premisa a doua este nedespărţibilitatea ambelor calităţi. Concluzia: subiectivitatea tuturor calităţilor.

Condiţiunile necesare pentru valabilitatea unui sillogism sunt înainte de toate: o noţiune mijlocitoare între ambele premise, în lipsa căreia nu se poate face nici o concluzie; şi: una dintre premise de regulă a doua sau propoziţia minoră, trebue să fie un caz special al regulei cuprinse în propoziţia maioră. În cazul de faţă formează propoziţia maioră premisa a doua, cea minoră premisa primă.

Schimbând deci poziţia propoziţiilor în sensul regulei a doua, sillogismul va suna: Calităţile sunt nedespărţibile; calităţile secundare sunt subiective. Deci: toate calităţile sunt subiective. Cumcă concluziunea aceasta e falsă e prea evident. Între ambele premise lipseşte orice legătură, una desridică pe cealaltă. Nedespărţibilitatea calităţilor e o dogmă a realismului naiv şi a idealismului, faţă de care învăţătura lui Locke stă în contrazicerea cea mai mare, afirmând tocmai despărţibilitatea lor. Berkeley, precum în genere filosofii englezi, pun mare pond pe conştiinţa comună (comon sense) a oamenilor, în care află un adevăr deteriorat fireşte prin teoria realistă. Acest adevăr este nedespărţibilitatea calităţilor. În mod unilateral aduce acest «adevăr» în legătură cu o parte din învăţătura lui Locke, cu tesa despre subiectivitatea calităţilor secundare şi conchide apoi la subiectivitatea tuturor calităţilor. Cu acelaş drept trebue

[1] Berkeley: Tractat etc. sect. 10 p. 25 sq.

făcută şi următoarea concluziune: Calităţile sunt nedespărţibile; calităţile primare sunt obiective; deci toate calităţile sunt obiective. Ambele concluziuni sunt în aceeaş măsură adevărate, respective false. Sau stă nedespărţibilitatea calităţilor în care caz deosebirea făcută de Locke e nevalabilă; sau are valoare învăţătura lui Locke şi atunci decade tesa nedespărţibilităţii; altă posibilitate nu există.

Nedespărţibilitatea despre care vorbeşte Berkeley în citatul de mai sus nu atinge de loc învăţătura lui Locke. Extinderea şi mişcarea din închipuire de bunăseamă nu pot exista afară de spirit, despărţite de celelalte părţi constitutive a icoanei *din* închipuire. Aceasta este evident; dară întrebarea e alta şi anume ori de există afară de spirit extindere, figuri şi mişcare independent de icoana subiectivă? Cumcă aceasta ar fi imposibil Berkeley n'a dovedit-o.[1]

El se ocupă cu aceasta întrebare în secţiunea 8.[2]

«Voi ziceţi: deşi ideile nu există afară de spirit, totuş pot exista obiecte ce seamănă cu ele, a căror còpii sunt ideile şi aceste obiecte există afară de spirit într'o substanţă necugetătoare. Eu răspund: o idee poate fi asemenea numai unei idei, o coloare sau figură numai unei colori sau figuri. Dacă numai câtuş de puţin vom fi atenţi la cugetările noastre ni-se va părea imposibilă o altă asemănare decât cea între ideile noastre. Afară de aceea întreb ori de presumptivele obiecte externe, a căror còpii sau reprezentări ar fi ideile noastre, pot fi percipiate sau ba? Dacă pot fi percipiate atunci sunt idei, şi eu mi-am ajuns scopul; dacă însă ziceţi că nu pot fi percipiate atunci las în judecata fiecăruia deciderea ori de are înţeles de a afirma că coloarea ar fi asemenea cu ceva nevizibil, soliditatea cu ceva nepipăibil etc.».

S'ar părea că aici de fapt a dus Berkeley ad absurdum acceptarea unei realităţi independente de eul cugetător. Dilemma pare a fi inevibilă. Totuş se poate afla o uşe prin care putem scăpa dinaintea coarnelor ei. Berkeley nu face deosebire între percepţiune şi apercepţiune. Obiectele sau originalele nu sunt percipiabile ci apercipiabile prin mijlocirea percepţiunilor sau a ideilor după cum le numeşte Berkeley. E deosebire mare între a percipia «roşu» (empfinden) şi a apercipia (wahrnehmen) un obiect roşu b. o. un trandafir. Calitatea roşu sau şi alte calităţi mijlocite prin celelalte sensuri, un miros plăcut spre pildă, sunt fenomene subiective pe baza cărora nicicând nu aş eşi din cercul subiectivităţii. Dară procesul cunoaşterii omeneşti nu rămâne pe acest stadiu. Singuraticele elemente ce se află în trupul respective sensurile mele ca disjecta membra se împreună într'o unitate printr'un act al cugetării. Kant numeşte acest act o funcţiune categorială sau mai precis sintesa aprehensiunii în intuiţiune (conf. Kritik der reinen Vernunft ediţia din 1781 la Kehrbach p. 115

[1] Conf. Berkeley: Tractat etc. not. 21 p. 115
[2] Tractat p. 24—25.

seg.). Ueberweg priveşte acest act de o funcţiune a unei cugetări primitive ce constă în asociări involuntare. Rezultatul acestei activităţi este apercepţiunea obiectului cunoaşterei noastre. Ea se deosebeşte în mod esenţial de sensaţiune sau percepţiune, căci pe când aceasta din urmă însamnă numai prezenţa în conştiinţă a unui conţinut simplu, b. o. roşu etc. se împreună în apercepţiune mai multe elemente de aceste într'o unitate, care se aduce în raport cu un anumit obiect extern, interpretată fiind de reprezentantul psihic al obiectului respectiv. Apercepţiunea este deci: percepţiune + raportarea acestora cătră un obiect extern, sau obiectivarea lor. ***Dr. Pavel Roşca.***

(Va urma).

ÎNCĂ CÂTEVA CUVINTE LA CHESTIA LISTEI MEMBRILOR SINODULUI PAROHIAL.[1]

În conferenţa preoţilor tractului Lupşa dela 21 Maiu se fac 2 întrebări de ordin practic pastoral şi se cere răspuns. Tractându-se de chestii ce nu se pot deslega în conferenţă, răspunsul s'a relegat Consistorului ca legal îndreptăţit a interpreta legile şi regulamentele bisericeşti.

Asta nu exchide, de sine înţeles, ca chestii de felul acesta să nu se poată tracta în «Rev. Teol.», organul de specialitate al preoţilor, ca să aibă orientare în lucruri păturile cât mai largi. Ca unul ce şi altă dată m'am ocupat cu afacerea, mă simt îndreptăţit a-mi spune în publicitate cuvântul.

De ce este vorba? *De lipsa de uniformitate şi nedumeririle în a explica şi aplica §. 9 din regul. pentru parohii.*

Preotul G. Lazar, care a pus în desbatere chestia, afirmă că are cunoştinţă pozitivă, că unii dintre parohi şi conducători ai sinoadelor parohiale — nu spre puţina supărare a parohienilor atinşi — nu admit la cuvânt în sinoade pe cei neinduşi în lista membrilor sinodali, deşi au calităţile din §§. 4 şi 6 St. org. Sunt apoi sinoade unde şi numele parohului figurează în listă şi votează alăturea cu mirenii în toate cauzele. Cazurile — zice — le aduce înnainte, spre a statorì uniformitate în procedere, şi spre a curma inconvenientele ce pot fi împreunate cu procederile — în un fel ori altul. Inducerea preoţilor în listă şi exercitarea votului poate trage după sine nimicirea întregului act, cum s'a şi întâmplat în unele cazuri — d. p. alegeri — cu argumentaţia, că parohul nu e membru al sinodului şi nu-şi poate da votul nici pro nici contra în chestii. Neadmiterea la cuvânt şi vot a parohienilor rămaşi afară din listă — fie intenţionat, fie că calitatea de membru şi-au câştigat-o după votarea listei

---

[1] Vezi tractatul din Nr. 12 a «Revistei Teol.» pe luna Decemvrie 1907. Ţin a lămurì întrebarea din toate punctele de vedere, de aceea dau şi aceste informaţii, cari mare parte lipsise din tractatul precedent. *Aut.*

membrilor sinodali — poate avea consecvenţe şi mai funeste. Respinşii dela cuvânt şi vot nu într'un caz răstoarnă toată ordinea şi liniştea din parohie prin gălăgiile ce le fac. Pilde vii: deputaţiile cele multe pe la autorităţile bisericeşti.

Se tractează, cum vedem, de lucruri importante, şi ca teorie şi ca praxă — de dreptul activ al membrilor sinodali, deaceea statorirea procedurei uniforme şi legale se impune prin forţa împrejurărilor.

Chestia — de are a se induce numele parohului în lista membrilor sinodali — nu poate da mult de gândit. §. 15 din Stat. org. spune expres şi fără a lăsa dubietăţi, că parohul — id est preşedintele sinodului (§. 10 St. org.) — votează numai fiind voturile egale, ca să dirime cu votul său. Afară de acest caz, expres rezervat parohului, parohul nici când nu vine în poziţia de a vota; deci nici în lista membrilor sinodali nu are a se induce.

Aşa e, replică părerea contrară, însă nu trebue uitat, că parohul încă supoartă greutăţile parohiale, trebue să aibă şi el drepturi ca alţi parohieni; să nu se peardă din vedere, că parohul nu totdeauna e preşedinte (§. 10. St. org. expres zice, că fiind protopopul de faţă, parohul e numai vicepreşedinte), ba într'o parohie pot fi 2—3 preoţi. Iată că eliminarea din lista membrilor sinodali nu se poate! Preoţii deci trebue să aibă vot separat de cel prezidenţial. Excepţie s'ar putea face numai la alegerile de deputaţi, unde nu e mare trebuinţă de votul preoţilor.

Chestia pare a avea importanţă mai mult teoretică, decât practică. Un nume mai mult şi cu un vot mai mult, în dreapta ori stânga, nu mult impoartă. Vai de acel paroh, care cu numărul votului său vrea să câştige majoritatea în sinod. Unicul vot al parohului, dacă nu autoritatea sa morală şi sfătuirile ce le dă trag în cumpănă, mai curând îl compromite, decât ajută cauzei. Sinodul, dacă nu e cu parohul, va merge pe calea sa şi fără paroh.

Să cercetăm totuş obiecţiunile contrare pe baza legei pozitive.

§. 9 Stat. org. dă drept parohului a convoca sinodul parohial. §§. 10 şi 11 depun toată puterea, să-i zicem executivă, în mâna dânsului. El susţine ordinea, ridică ori suspendează şedinţa, el pune la ordine obiectele de desbaterea şi fără *învoirea* dânsului nimic nu se poate pertracta în sinod. Care va să zică parohul influinţează toate decisiunile, cum sufletul stăpâneşte materia. Acest rol al parohului nu încetează nici în cazul §§. 10, 13, când protopopul e de faţă, pentrucă atributele — ca vice-preşedinte — îi rămân şi atunci. Şi e sigur, că protopopul nu poate avea alte păreri decât ale parohului, fiind ambii factori oficiali. Cazul din §. 15 este caz special. Votul ce-l exercită acolo parohul nu e votul gregarului, a simplului membru votant, e votul conducătorului care dirige.

E regulă general adoptată, ca preşedintele corporaţiunii să figureze ca factor à parte în corporaţii. De ce să nu susţinem regula şi faţă de paroh, ca preşedinte al sinodului parohial. Ea se observă şi la arhiereii noştri — preşedinţii sinoadelor eparhiale!...

Preşedinţii parlamentelor, adevărat, se induc în liste, ba fiind substituiţi în prezidiu, şi votează. Analogia însă nu se potriveşte la parohi. Biserica, să nu uităm, face deosebire între cler şi mireni. §§. 38, 87 şi 146 separează preoţii de mireni în exercitarea drepturilor constituţionale. Precum acolo preoţii au listă separată, mirenii aşişderea, aşa trebue să fie şi în sinodul parohial. Făcând astfel cădem uşor în eresul celor ce nu mai fac deosebire între preot şi mirean.

Parohul, cum vedem, are destule atribute în sinod, nu are nici un motiv a se plânge şi dacă nu va fi susceput în lista membrilor sinodali din parohie.

Se poate naşte dubietate totuş că ce e de făcut într'un singur caz. Statutul organic retace votul capelanilor, nu zice nimic nici despre comunele unde sunt 2—3 şi mai mulţi preoţi, din cari numai unul e conducătorul sinodului, şi ceialalţi ar fi să fie gregari sau simpli membri sinodali. Ce se întâmplă în cazul acesta? Fiindcă legea nu normează nimic şi fiindcă dreptul de vot activ nici acestora nu-l putem denega, câtă vreme întrunesc calităţile din § 4 şi 6 ai St. org., apoi ceva rol trebue să aibă şi dânşii în sinodul parohial. Socotesc, că votul lor e mai mult vot consultativ în sinod. De câteori ei se prezintă în sinod, ocupă loc la masa prezidială, ca vicepreşedinţi, şi în conglăsuire cu parohul sau preşedintele sinodului, dirig desbaterile...

Trec la a doua întrebare: cum au să-şi exercite votul parohienii nepetrecuţi în lista membrilor sinodali?

Întrebarea devine actuală prin faptul, că atât regulamentul din 1878, cât şi cel din 1906 impun, ca în fiecare parohie trebue să existe o conscriere oficioasă a membrilor sinodali şi că această conscriere se poate face numai pe la începutul anului, ca să se poată vota în sinodul parohial ordinar. Valoarea unei atari conscrieri sună pe un an — dela un sinod ordinar până la celalalt. Şi drept de vot au numai cei petrecuţi în conscriere, iar cine nu-i petrecut, măcar deşì ar fi prezent, deşì ar avea drept de membru — nu se admite la vot.

Se poate ori nu rectifica şi întregì lista membrilor sinodali în sinoadele extraordinare ce urmează celui ordinar, ori lista votată în Ianuarie (sinodul ord.) are să fie singura listă legală pentru întreg anul?

Întrebarea este principiară, răspunsul ce se dă asemenea. §. 9 din regul. pentru parohii sancţionează, se pare, principiul că numai odată se poate statorì lista într'un an, şi numai cu aceeaş listă se poate vota — ţină-se ori câte sinoade în cursul anului. Dacă nu acesta ar fi principiul, nu era trebuinţă a se enunţa «delictul disciplinar» faţă de parohul president al sinodului, care nu pregăteşte şi nu păstrează în arhiv lista oficială a membrilor, căci fiecare sinod putea vota nouă şi nouă listă.

Poate sta principiul? — Ceice exchid dela vot parohienii neînscrişi în listă, zic că poate. Se provoacă la analogia listelor electorale pentru deputaţii parlamentului. Numai odată se face conscrierea alegătorilor de

deputaţi. Să ne ţinem şi noi de acea procedură, ca să venim la ordine şi în biserică. Unde vom ajunge, dacă în fiecare sinod vom începe d'acapo cu desbaterea listelor? Partea mare a timpului se petrece în desbateri sterile...

În teorie e bine aşa; şi când poporul nostru va ajunge la maturitate, ca să înţeleagă fiinţa dreptului său şi să-l ştie apăra, probabil aşa se va întâmpla. Aşa se întâmplă, poate, şi azi unde avem de făcut cu parohieni mai luminaţi, cari ştiu cum se fac conscrierile, ştiu când şi cum se află de sunt ori nu induşi în listă, spre a îndrepta eventual greşelile în sinodul ce votează lista. Cum majoritatea parohienilor noştri o formează plugari mai simpli, cari numai una ştiu: «Dacă cer dela mine dări bisericeşti, trebue să-mi dea şi drept de vot!» — dela regulă trebue a face şi excepţii, primind în listă şi ulterior membri, ca să nu ne aprindem paie în cap cu teoriile.

Biserica nu poate fi exclusivistă, ales când se tractează de dreptul activ al membrilor de vot, care e cel mai cardinal drept. Duhul bisericei nu poate fi absolutismul încarnat, când ea însaş predică contrarul în dogmele ce le profesează. Biserica caută şi trebue să caute oaia cea rătăcită, deşi e numai a suta parte din turma de 100 oi. Deaceea sinoadele parohiale de câte ori cere trebuinţa trebue să se ocupe cu chestia listei. Asta va să zică procedere liberală, care asigură liniştea în biserică. Praxa de până acum aşa a şi fost; fiecare sinod — la trebuinţă — îşi vota ori revida lista membrilor sinodali. Dela praxă nu e prea bine să ne abatem nici de acì înainte, ales că are rădăcină în §. 4 din St. org. §-ul acesta dă «drepturi parohiale» îndată ce devine cineva parohian. Drepturile le dă necondiţionat, nu le face pendente de *nici o formalitate*. Deci nici noi să nu luăm refugiu la ştie Dumnezeu ce subterfugii, cari suspicionări ne aduc, nu folos real.

Punctul acesta de vedere se împacă destul de bine cu §. 9 din regul. parohiilor. Când regulamentul acesta prescrie facerea listei în sinodul ordinar din Ianuarie, nu exchide rectificările de mai târziu în listă. Şi aici este vorba numai de rectificări. *Sinodul parohial prin concluz formal enunţă, că mai primeşte pe cutare ori cutare în listă, ori şterge pe cutare şi cutare — din motivele cutări şi cutări.* Concluzul sinodului se induce pe lista membrilor sinodului parohial statorită deja, anume după clauzula existentă, ca clauzulă posterioară. Atâta osteneală tehnică recere toată treaba. Procedere destul de simplă şi netedă, de care nu avem a ne spăria ca cine ştie de ce ciuhă sau act periculos.

Aceasta am avut de zis. Cine vrea altcum, la rând...

Vasile Gan,
protopop.

A TREIA ALEGERE DE EPISCOP LA CARANSEBEŞ.

S'ar putea crede, că biserica noastră, cu puţinele ei scaune arhiereşti, numai rareori ar avea parte de alegeri de arhierei. Aşa este, când scaunele apucă a fi ocupate. Dar îndată-ce unul devine vacant, alegerile se repetă de atâteaori, de câteori factorilor competenţi nu le convine ai da celui ales aprobarea.

Aşa s'a întâmplat şi acum mai pe urmă în tinăra eparhie a Caransebeşului. Dela moartea episcopului de fericită pomenire Nicolae Popea, s'au săvârşit în numita eparhie nu mai puţin decât trei alegeri de episcop — şi încă tot n'a ajuns să-şi aibă definitiv instalat păstorul.

A treia alegere, care s'a făcut în ziua de 21 Noemvrie, a dat rezultatul cunoscut: P. C. Sa părintele protosinghel şi asesor consistorial la Sibiiu *Dr. Miron E. Cristea* a întrunit 31 voturi şi a fost declarat *ales episcop*, iar P. C. Sa părintele protosinghel şi director la seminarul din Caransebeş *Dr. Iosif I. Olariu* a întrunit 24 voturi. Trecând actele alegerii şi prin censura P. S. sinod episcopesc, au fost înaintate spre prea înalta întărire.

Ori cât de sceptici ne-am deprins în urma antecedentelor de până acum, să privim noi, biserica ascultătoare, o nouă alegere de episcop, — despre bunul sfârşit al celei ce s'a săvârşit acum, nu ne îndoim. Credem, că este peste putinţă să se nesocotească şi pentru a treia oară votul unei eparhii întregi, dat păstorului pe care vrea să-l aibă. Şi aceasta cu atât mai mult, cu cât nou alesul e un bărbat, care întruneşte condiţiile ce i-se cer pentru locul înalt, la care a fost chemat. Terminând toate studiile ce le-a făcut cu succes strălucit, de când în a. 1895 a ajuns în serviciul biserici, s'a distins prin o activitate rodnică în multe direcţiuni. Ajungând acum în puterea vieţii, la vrâsta de abia 42 ani, să ia conducerea unei eparhii care are mare trebuinţă de un păstor destoinic, avem cele mai îndreptăţite speranţe, că punându-şi frumoasele-i aptitudini cu zel şi abnegaţie în slujba bisericei, îi va aduce foloase reale.

La bucuria generală, pe care biserica noastră a manifestat-o cu ocazia alegerii păr. Dr. M. E. Cristea întru episcop, ne asociem şi noi, dorindu-i să ajungă a purta cârja păstorească întru mulţi ani!

*
* *

Pe lângă o activitate străduitoare în alte direcţiuni, nou alesul s'a distins şi pe terenul literar prin următoarele publicaţii:

1. «Eminescu élete és müvei». 1895. Teză de doctorat.

2. «Alexandru Roman». Material pentru biografia şi activitatea lui. 1897.

3. O colecţie de «proverbe, maxime, asămănături şi idiotisme». 1901.

4. «Iconografia şi întocmirile din internul bisericei răsăritene». 1905. E cea mai de valoare scriere ce a publicat.

A colaborat la «Monografia Catedralei»; a publicat mai multe cuvântări şi articole prin ziare de diferit cuprins.

ANUL NAŞTERII DOMNULUI CHRISTOS.

Pentru determinarea anului naşterii Domnului Christos ne serveşte, dintre ştirile vechi, îndeosebi o comunicare alui Iosif Flaviu, care s'a născut în Ierusalim la anul 37 după Christos. El ne dă următoarele informaţiuni. Irod cel Mare (la sfârşitul stăpânirii căruia s'a născut Chr. — după cum ne relatează ev. Matei şi Luca) ajungând la vârsta de aproape 70 de ani, se îmbolnăvì în Ierusalim. Când se răspândì vestea, că el ar zăcea pe patul morţii, cărturarii Iuda şi Mathia împreună cu învăţăceii lor au rătezat ziua la amiazi pajura de aur, care Irod o aşezase ca să batjocurească legea pe creasta de zid a templului. Irod poruncì să-i lege şi să-i ducă la Ierichon, apoi se duseşi el însuş, din cauza morbului de care pătimea, să petreacă iarna în clima mai stâmpărată din Ierihon. Purtat în o lectică venì el însuş la pertractare şi poruncì, ca cărturarii şi ceice delăturaseră pajura, să fie arşi, iar ceilalţi decapitaţi. In noaptea următoare se întâmplă o întunecime de lună (Ios. Anticităţi XVII. 6. 4.) Aceasta neaşteptată concidenţă va fi rămas în memorie celor din Ierusalim până pe timpul lui Iosif Flaviu. Din aceasta întunecime de lună şi din evenimentele, despre cari vorbeşte Iosif, se poate afla cu mai multă siguritate timpul morţii lui Irod, care a urmat în curând şi timpul naşterii lui Isus, care se întâmplase nu de mult. Pentrucă, după astronomii Keppler, Delambre, Hansen, Olufsen şi alţii, s'au întâmplat în iarna şi primăvara anilor din urmă ai stăpânirii lui Irod numai două întunecimi de lună, cari s'au putut vedea în Ierusalim, anume: cea parţială de şase policare în noaptea din 12/13 Martie 750 dela zidirea Romei, pe care Keppler o consideră a fi cea observată în Ierusalim; şi cea totală dela 10 oare, 34 de minute seara — până la 3 oare, 58 de minute dimineaţa, în noaptea din 9/10 Ianuarie a. 753. Dar cea din urmă întunecime trebue să fi fost aceea, care s'a văzut în Ierusalim, după cum rezultă din continuarea istorisirii lui Iosif.

Tulburându-se Irod în urma celor întâmplate, — continuă a ne spune Iosif, — boala lui i-se agravă. El căpătă o aprindere de intestine împreunată cu dureri nespuse, o nesaţioasă poftă de mâncare, deşi avea cârcei în stomah, respira foarte cu anevoie şi se înăduşea adeseori, picioarele i-s'au umflat, partea de jos a corpului şi părţile genitale au început a-i putrezì, fiind mâncate de viermi. Se consultă medici; se plănueşte şi se face o călătorie la băile calde din Kalirrhoe lângă Machaerus. Dar băile n'au efect. O bae de uleu pe care o luă pe urmă, îl aduse în pericol de

moarte. Se hotăreşte şi se şi întâmplă cu posibilă grăbire reîntoarcerea la Ierichon. Ajuns acì Irod împarte daruri între ostaşi, apoi porunceşte să se adune fruntaşii ţării întregi şi lasă să-i încuie în arenă, ca la moartea lui să fie măcelăriţi şi astfel să fie constrânsă întreaga ţară să jelească (o cruzime, cu care se potriveşte uciderea pruncilor din Bethlehem). Dela împăratul venì întărirea sentinţei de moarte, pe care Irod o pronunţase asupra fiului său Antipater, dar împăratul îi recomandă, ca mai bine să-l exileze. Dupăce Antipater făcu o încercare de a-se sinucide, dar a fost împiedecat, Irod neluând în seamă blândeţa ce i-o recomandase împăratul, a dat ordin să-l omoare.

La cinci zile după aceea murì şi Irod. Scriitorul Macrobiu care a trăit pe la anul 440 după Christos, ne spune că Augustus, auzind că Irod a lăsat să fie omorîţi toţi pruncii de sub doi ani din Syria, între cari se afla însuşi fiul său, a zis: «mai bine să fi porcul lui Irod, decât fiul lui.» E greu a crede că Macrobiu ar fi cetit pe Mat. fiindcă el era păgân şi fiind-că vorbeşte de prunci în Syria în loc de Vifleem. Sfârşitul lui Irod se ţinù în secret; s'au convocat conducătorii armatei, s'au eliberat fruntaşii captivi, s'a publicat testamentul, şi s'au făcut toate pregătirile necesare pentru înmormântare în Herodium lângă Vifleem. Archelau soseşte cu pompă în templu şi dă un ospăţ mare, dar poporul arătându-se nemulţămit cu el, Archelau întră în tratări de împăciuire cu poporul. După toate acestea se începe sărbătoarea Paştelor. — E clar, că evenimentele înşirate nu se pot aşezà toate în intervalul dela întunecimea de lună din 13 Martie de care vorbeşte Keppler — până la Paştile din 11 Aprilie, — ci între întunecimea de lună dela 10 Ianuarie şi între Paştile dela 7 Aprilie anul 753. Dintre toate ştirile ce ni-s'au păstrat în scris, la cari numărăm şi monedele vechi, nu este nici una de atâta însemnătate pentru determinarea timpului morţii lui Irod cel Mare şi al naşterii Domnului Christos, ca aceste relatări exacte şi vrednice de credinţă ale lui Iosif Flaviu. Ele vorbesc în favorul calculului stabilit de Dionisie cel Mic, care în anul 532 după Christos, deci când biserica creştină serba deja naşterea Domnului la 25 Decemvrie, fixă începutul erei creştine cu 1 Ianuarie (adecă cu 7 zile mai târziu de 25 Decemvrie, cum era obiceiul roman al calculăril) a. 753 dela zidirea Romei.

Cu acestea nu stau în contrazicere datele dela Luca cap 2 despre conscrierea poporului întâmplată sub Chirineu (Quirinius). Ce e drept nu Chirineu era pe atunci procurator în Siria, ci Sentius Saturninus dela 7—1 î. d. Chr. şi Quintilius Varus dela a. 1 i. d. Chr. până la a. 1 d. Chr.; dar, după analele (III. 48) lui Tacit, împăratul August — încredinţând prin anii 751 şi 752, a. b. c. cu conducerea oştirilor din Asia în vederea unui ameninţător răsboiu cu Parţii pe nepotul său Caius Caesar, care nu era încă de 18 ani, i-a dat acestuia într'ajutor pe consulul umblat în răsboae Sulpicius Quirinius. Şi, fiindcă Quirinius va fi petrecut mai ales în Siria, provinţa romană mărginaşă cu imperiul Parţilor, el va fi fost orânduit să

supravegheze şi conscrierea ce se pusese la cale. După istoricul Orosiu (ist. rom. VI, 22), care scrie pela anul 417 d. Chr., aceasta conscriere s'a întâmplat chiar în a. 752 dela zidirea Romei. O inscripţie veche ce s'a găsit ne spune, că şi romanul Q. Aemilius Secundus tot din încredinţarea lui Quirinius a făcut conscrierea în Apamea (între Damasc şi Antiohia). Apologetul Tertulian, provocându-se la arhivele romane ne spune, că în Iudea conscrierea a pus-o la cale procuratorul Sentius Saturninus, de sigur tot din încredinţarea lui Quirinius şi anume prin Irod, ca să se facă după datina Iudeilor (Luca 2, 3—5). De aceasta conscriere orânduită de către împăratul August în vederea unui nou arunc de dare pentru întreaga împărăţie împreună cu statele tributare, este a se deosebì întroducerea noului impozit în Iudea şi Samaria, de care face amintire Iosif Flaviu şi care s'a întâmplat numai în a. 760 a. u. c., când aceste ţări după depunerea lui Arhelau ajunseră teritor roman sub Coponius ca cel dintâiu guvernator dela a. 7—11 d. Chr. şi sub procuratorul Sulpicius Quirinius din Siria pe la a. 6—7 d. Chr. Aceasta s'a întâmplat pe timpul concsrierei, când s'a răsculat Iuda Galileul, de care amintesc Fapt. Ap. 5, 37 şi Iosif Flaviu (în ist. răsb. jidov. II. 8, 1). Galilea şi Perea sub Antipa şi Filip n'au fost supusă nici la acea dată noului impozit, deoarece încă nu erau adnexate cu totul la imperiul roman, ci aveau să plătească numai un nou tribut, cum plăteau mai nainte Iudea şi Samaria sub Arheleau. Acel tribut avea să se hotărească în conformitate cu rezultatele conscrierii generale. Deci amândouă conscrierile, atât cea generală amintită la Luca cap 2, cât şi cea amintită la Fapt. Ap. 5, 37, s'au întâmplat sub Quirinius. Luca are drept, oricum i-s'ar explica cuvintele din cap. 2 v. 1 şi 2; asemenea are drept şi Dionisie cel mic.

Dar nici relatările ev. Mateiu (c. 2) despre steaua Magilor nu stau în contrazicere cu începutul erei creştine stabilit de Dionisie. In timpurile vechi astronomia era totodată şi astrologie; astronomii erau în acelaş timp şi astrologi, adecă cetitori ai destinelor din stele. Aşa era şi la Caldei. Soarele, luna şi cele cinci planete cunoscute erau considerate drept divinităţi stăpânitoare. Apariţia unor combinaţii de planete, de cometi şi stele nouă avea o însemnătate prevestitoare. Să ne gândim numai la Bileam şi la Bar-Chochba. Crezându-se pe atunci — pe cum ni-se spune, — că zodia peştelui ar avea o deosebită însemnătate pentru Iudea şi fiind de mult aşteptată în Apus şi Răsărit ivirea unui împărat din Răsărit, care va aduce lumii mântuire (o aşteptare care i-a fost de folos lui Vespasian — după cum ne spune Tacit şi Suetoniu — în timpul petrecerii sale în Palestina în a. 69) — era aproape de mintea oamenilor de atunci, să considere apariţia surprinzătoare a unei stele în zodia peştelui ca o povestire a naşterii acelui împărat.

Astronomii Keppler, Münter, Ideler ş. a. sunt de părerea, că steaua Magilor nu a fost altceva, decât apropierea până la distanţa de un grad între Iupiter şi Saturn în constelaţia peştelui, care apropiere s'a întâmplat în 20 Mai,

apoi în 27 Oct. şi a treia oară în 12 Noemvrie din a. 747 dela zidirea Romei. In apropiere de Iupiter şi Saturn se afla atunci şi Marte. Dar aceasta părere nu consună cu expunerile ev. Mateiu, în care este vorba numai de *o* stea, care a apărut *din nou* deasupra oraşului Vifleem, pe când cele două planete au rămas noaptea pe cer. Deci trebue să se presupună, că atunci s'a ivit un comet sau o aşa numită stea nouă (nova stella).

Dar e greu de crezut, că acea stea ar fi fost un comet. Comeţii apar numai în apropierea soarelui, se pot vedea ce e drept şi cu ochii liberi, dar dispar repede chiar când apar deoparte a soarelui şi curând după aceea de cealaltă parte, care de cele mai multeori se află sub orizont. Nu a avut însă acelaş curs repede steaua de care ne vorbeşte ev. Mateiu în cap 2, căci între apariţia ei la răsărit şi între reapariţia ei deasupra Vifleemului trebue să fi trecut câteva luni.

Trebue să fi fost deci una dintre aşa numitele stele nouă, cari s'au arătat de mai multeori în timpul vechiu şi nou. Astfel s'a arătat în anul 134 î. d. Chr. Chinezilor şi probabil şi lui Hipparch o stea nouă şi foarte strălucitoare în zodia scorpionului; pe la a. 827 d. Chr. iarăş s'a ivit o în aceiaş zodie o stea, a cărei strălucire se asemăna cu a lunei în pătrarele ei; pela a. 380 d. Chr. a apărut în constelaţia vulturului o stea, a cărei lumină sămăna cu a lui Venus; în a. 1572 s'a ivit în Cassiopeea aşa numita stea tihonică, care întrecea cu strălucirea chiar pe Venus, s'a putut vedea şi peste zi doi ani dearândul, în decursul cărui timp şi-a perdut succesiv strălucirea. In a. 1604 a apărut în constelaţia Ophiuchus o stea nouă, care a fost observată de Kepler şi care avea o lumină mai intensivă decât Jupiter, dar mai slabă decât Venus, putându-se vedea de asemenea timp de doi ani. In timpul mai nou ne învaţă analiza spectrală, că pe astfel de stele nouă se petrec mari explozii de hidrogen.

Dacă s'a arătat Magilor dela Răsărit o astfel de stea nouă în constelaţia peştelui şi încă pe partea apusană a cerului, deci — după cum li-se părea — chiar deasupra ţării jidovilor, şi crezând ei că acea stea vesteşte sosirea noului împărat, care era aşteptat să aducă mântuirea, — atunci se poate uşor explica călătoria lor la Ierusalim şi celece s'au întâmplat pe urmă. Dar trebue să mai ţinem seamă de următoarele: In urma rotaţiunii pământului în jurul osiei sale, se pare că se mişcă soarele şi fiecare stea fixă în timp de 24 oare în jurul întregului cer dela ost spre vest, adecă în 360°, prin urmare în fiecare oră prin 15°. In urma învârtirii anuale a pământului în jurul soarelui, soarele trece la aparenţă prin toate cele 12 zodii ale eclipticei dela vest spre ost, adecă 360°, deci în fiecare din cele 12 luni prin 30°. Să ne închipuim acum, că soarele a apus vre-o oră şi deci a stat 15° sub orizontul apusan, iar în acelaş timp a stat steaua nouă sara pe cer cam 45° deasupra orizontului vestic, când Magii voiau să plece, atunci distanţa între soare şi steaua cea nouă era de $15+45=60°$. Aceste 60° le-a percurs soarele în două luni şi a ajuns steaua, încât aceasta nu s'a mai putut vedea câtva timp înainte şi după aceea.

În acel timp vor fi sosit Magii la Ierusalim, căci ei par a zice: Noi am văzut steaua lui la Răsărit, deşì acum nu o mai vedem. Dar îndată a trecut soarele pe dinaintea stelei, şi aceasta stătea acum spre vest dela soare şi începu să răsară ceva mai de timpuriu decât soarele, ceeace se numeşte răsăritul heliachic al stelei, iar după 14 zile se afla la 15° în partea vestică a soarelui, răsărea cu o oră înaintea soarelui şi la răsăritul soarelui stătea la 15° deasupra orizontului ostic. In acest timp vor fi călătorit Magii dela Ierusalim la Vifleem. In Orient călătoreau oamenii de regulă după ameaza târziu şi seara, ori apoi în ceasurile din urmă ale nopţii şi dimineaţa. Dacă Magii au plecat noaptea dela Ierusalim, atunci au apucat calea spre Vifleem înaintând timp mai îndelungat spre meazăzi, apoi pe la mormântul Rahilei unde se află astăzi Bet-Djala au cotit spre stânga şi mergând spre răsărit au ajuns la Vifleem. Dar într'aceea au văzut ivindu-se înaintea lor steaua cea nouă de către Răsărit, care se ridica tot mai sus pânăce a ajuns deasupra Vifleemului, cum se spune la Matei cap. 2 v. 9. «Şi iată steaua, care o văzuse la Răsărit, mergea înaintea lor, până când a venit de a stătut deasupra unde era pruncul».

Deci, făcându-se astăzi mai multă lumină în aceasta chestie, nu mai avem trebuinţă să presupunem, că steaua Magilor ar fi fost o stea minunată, extraordinară, deşì putea trimite Dzeu şi una ca aceasta. Totuş întreaga coincidenţă cu steaua a fost o orânduire alui Dumnezeu.

Prin urmare relatările ev. Mateiu despre steaua Magilor nu stau în contrazicere cu începutul erei creştine stabilit de Dionisie, cum stau cu părerea lui Kepler şi Ideler, cari aşază naşterea Domnului cu 6 ani înainte de era creştină. *După C. Thomsen trad. de V.* ***Iacob.***

PREDICĂ LA „NAŞTEREA DOMNULUI".

Intru ale sale a venit şi ai săi pe dânsul nu l-au primit; iară câţi l-au primit pe dânsul, le-a dat lor putere, ca să fie fiii lui Dumnezeu.

Ev. Ioan 1, 11—12.

Iubiţi creştini! De mult, foarte de mult s'a prorocit, că va venì un Mesia, un Mântuitor, care va slobozì neamul omenesc din cătuşele robiei, va scoate omenimea din noroiul păcatului, în care căzuse prin păcătuirea lui Adam, şi va întemeia o lume nouă, o lume în care va stăpânì adevărul şi virtutea, *faptele bune şi frumoase.*

Şi timpul acesta mult aşteptat, «plinirea vremii», a sosit. Acel Mesia, Iisus Christos, se naşte într'o peşteră ce se afla la marginea oraşului Vifleem din preacurata fecioară Maria, dupăcum a vestit-o aceasta arhanghelul Gavriil.

Impăratul August, voind să ştie numărul locuitorilor din împărăţia sa, a dat poruncă ca tot omul să se înscrie în oraşul unde s'a născut. Astfel

pleacă şi Maria cu Iosif din oraşul Nazaret, unde locuiau, spre Vifleem, oraşul lor de naştere. Vă puteţi închipuì îngrijirea de care erau cuprinşi în această călătorie lungă, când o să aflaţi că timpul de-a naşte Maria era aproape. Ajungând în Vifleem, n'au aflat casă în care să se adăpostească, căci toată cetatea era plină cu oaspeţi veniţi din toate părţile acelui ţinut.

Iată, iubiţi creştini, adevărul cuvintelor lui Ioan Ev., care zice: «şi ai săi nu-l primiră». Şi fiindcă la nimeni n'a aflat sălaş, au fost siliţi să-şi caute adăpost într'o peşteră, unde Maria naşte fiu.

O asemenea primire a întâmpinat Mântuitorul şi mai târziu din partea neamului lui Israil, care-l huidue, îl învinueşte şi-l răstigneşte, deşì prin nenumărate minuni şi faceri de bine şi-a arătat dumnezeirea şi iubirea sa nemărginită faţă de el.

«Iară câţi l-au primit pe dânsul — ne spune sf. evangelie — le-a dat lor putere ca să fie fii lui Dumnezeu». Ce dulceaţă, ce fericire negrăită e aceasta: să te simţi fiiu al lui Dumnezeu al Părintelui nostru celui mai bun şi atotsfânt! Această fericire a venit Mântuitorul nostru să o reverse în inimile tuturor acelora, cari îl primesc.

Vrem să fim şi noi fii ai lui Dumnezeu, şi dacă da, cum ne vom câştiga această vrednicie?

Toţi câţi suntem aici vom răspunde la această întrebare cu da, căci nimenea nu-şi doreşte lui rău, ci numai bine şi fericire; dar cei mai mulţi nu vor şti în ce chip şi cu ce mijloace putem câştiga marea vrednicie de-a fi fii lui Dumnezeu, adecă adevăraţi creştini... creştini cu cuvântul şi cu fapta. Acestora le vine în ajutor Ev. Ioan, când zice: «iar câţi *îl primiră* le-a dat lor putere, ca să *fie fii lui Dumnezeu*».

Iată, iubiţi creştini, ce mijloc uşor ne arată Ev. Ioan: să *primim* pe pruncul, care astăzi se naşte spre mântuirea neamului omenesc, adecă să *credem* în dumnezeirea lui, să-l *iubim* cu aceeaş iubire, cu care ne-a iubit El pe noi, să-i fim *recunoscători* pentru jertfele ce le-a adus spre mântuirea noastră.

Zic, *să credem* în dumnezeirea lui, căci în ziua de azi sunt şi păcătoşi de aceia, cari trag la îndoială dumnezeirea Domnului nostru Iisus Christos şi-l ţin numai de un *om,* înzestrat dela fire cu o minte ageră, cu darul de a putea străbate chiar şi gândurile omului. Astfel vorbesc aceia, cari caută să facă din Dzeu Fiul, un om însărcinat şi el cu păcatul strămoşesc. Despre mulţi bărbaţi învăţaţi ne vorbeşte istoria, iubiţi creştini, cari cu mintea lor ageră au descoperit lucruri, la cari lumea nici nu se cugeta, şi cari pentru descoperirile şi învăţăturile lor erau priviţi de cei mai mari şi mai cuminţi bărbaţi ai lumii. Dar nu ni-se vorbeşte nicăiri în istorie despre naşterea acestor bărbaţi, nu ni-se povestesc amănunte din primele zile ale vieţii lor, şi naşterea lor n'a fost îndată vestită întregii lumi, cum s'a întâmplat aceasta cu naşterea Domnului nostru Iisus Christos. O stea luminoasă şi până atunci ne mai văzută se arată pe cer, după care vin

cei trei magi dela răsărit. Ingerii Domnului se coboară pe pământ şi vestesc păstorilor, că s'a născut Domnul: «Astăzi în oraşul lui David s'a născut vouă Mântuitor, care este Christos Domnul». (Luca II, 11.) Nu oameni i-au vestit naşterea, ci îngeri din cer şi corul îngerilor, al Arhanghelilor şi Serafimilor îi cântă cântări de mărire: «Mărire întru cei de sus lui Dzeu, şi pre pământ pace, între oameni bunăvoire». (Luca II, 14.)

Intâmplările acestea vorbesc destul de lămurit, că Celce astăzi se naşte în peşteră, nu e un om pământean, ci e unul născut *Fiul lui Dumnezeu*, carele a venit să ne mântuiască de păcat. Dar nu numai acestea sunt, iubiţi creştini, cari mărturisesc de Christos *Dumnezeul nostru!* Invăţăturile şi faptele lui, mărita lui înviere din morţi şi strălucita lui înălţare la ceriu, sunt tot atâtea dovezi, cari mărturisesc pentru dumnezeirea Domnului nostru Iisus Christos. Istoria cunoaşte destui bărbaţi, cari cu învăţăturile şi înţelepciunea lor au pus lumea în uimire, dar nu ne arată nici unul, care ar fi tămăduit bolnavi, orbi, schiopi, *numai cu cuvântul;* care ar fi înviat morţi, şi mai pre sus de toate să ierte păcatele oamenilor cari cred în El. Ca toate acestea să le săvârşască cineva, trebue putere dumnezeiască. Insuş Domnul nostru Christos o mărturiseşte aceasta. Când au venit la dânsul bărbaţi trimişi de Ioan Botezătorul, ca să-l întrebe: «Tu eşti acela, care vine (adecă Mesia cel mult aşteptat) sau pe altul să aşteptăm?» Mântuitorul dupăce a săvârşit mai multe minuni le răspunde: «mergând spuneţi lui Ioan, ce văzurăţi şi auzirăţi: orbii văd, schiopii umblă, leproşii se curăţesc şi surzii aud, morţii se scoală şi săracilor se binevesteşte». (Luca VII, 20, 22.) Vedeţi! Domnul nostru Iisus Christos n'a voit să le spună cine e, ci i-a îndrumat să povestească numai lui Ioan despre cele văzute şi cele auzite, bine ştiind, că *acesta* îndată va să înţeleagă *cine* este săvârşitorul acestor minuni.

Cred că am adus destule dovezi, iubiţi creştini, cari să ne întărească credinţa noastră în Domnul nostru Iisus Christos, iar acelora, cari acum sau mai târziu se vor clătina în această credinţă adevărată, să le dea putere pentru a birui orice ispită. Să-l primim deci pe acest prunc nou născut, căci «câţi îl primiră le dete putere, ca să fie fii ai lui Dzeu», şi să credem în El, căci El este Fiul lui Dumnezeu şi «cine crede în Fiul, are vieaţă de veci, iar celce nu crede Fiului nu va vedea vieaţă, ci mânia lui Dumnezeu rămâne preste el». (Ioan III, 36.)

«Cu credinţă şi cu dragoste» ne chiamă sf. Ioan gură de aur la sf. cuminecătură, care nu e altceva, decât sfântul trup şi sânge al Mântuitorului Christos. Cu dragoste, cu iubire să-l primim deci pe Celce s'a pogorît din cer, şi a luat trup omenesc, ca astfel mai uşor să ne poată aduce la calea cea adevărată şi să ne mântue din slujba satanei şi din întunerecul iadului. «Fiţi următori lui Dzeu, ca nişte fii iubiţi — zice Apostolul Pavel — şi umblaţi în dragoste, precum şi Christos v'a iubit pe voi». (Efes, V, 1, 2.) Să ne iubim unii pe alţii, precum ne-a iubit Christos, şi cu iubire fiască să primim învăţăturile înalte ale Dzeului şi Mântuito-

rului nostru, căci numai astfel va cunoaşte lumea, că suntem fii ai lui Dzeu, numai astfel vom dovedì, că învăţăturile Domnului nostru Iisus Christos au prins rădăcini adânci în inima şi sufletul nostru. «Şi cuvântul (adecă Fiiul lui Dzeu) trup s'a făcut şi s'a sălăşluit întru noi». (Ioan I, 14.) Fiiul lui Dzeu ia trup omenesc şi se coboară între noi, ca să ne împărtăşască cu bunătăţi cereşti, să ne curăţească sufletele de neghina neştiinţii şi a păcatului, şi să aprindă în inimile noastre focul cel nestins al iubirii creştine, al iubirii de Dumnezeu şi de aproapele. Câtă iubire — iubiţi creştini — din partea lui Dzeu pentru noi. «S'a micşorat pre sine chipul robului luând, într'o asemănare omenească făcându-se, şi cu închipuirea aflându-se ca omul, smeritu-s'a», zice Apostolul Pavel (Filip. II, 7) despre întruparea Fiiului lui Dzeu.

Neamul omenesc, după păcătuirea şi izgonirea din raiu a celei dintâi părechi de oameni, a început a-şi petrece vieaţa în neştiinţă, în necurăţenie şi păcat. Omul era degradat până la dobitocie, şi deci în adevăr micşorare a fost ca Fiiul cel unul născut al lui Dumnezeu să vină între oameni, luând trup omenesc şi sălăşluindu-se între oamenii întinaţi cu necunoştinţa lui Dumnezeu, cu păcate de tot felul şi cu nerecunoştinţă. Şi toate acestea pentruce le-a suferit, iubiţi creştini, cu atâta răbdare sufletească?... Din iubire! El, iubirea întrupată, se coboară între oameni, ca să-i scoată din întunecimea urei şi a vrăşmăşiei, şi nu află un loc cinstit, ci e silit a se adăpostì într'un loc părăsit, într'o peşteră împreună cu dobitoacele.

Vedeţi çe putere are o iubire adevărată!.. Ea e în stare să împace pre cei mai înverşunaţi şi neîmpăcaţi duşmani. Iubirea e coroana virtuţilor; fără iubire nu e credinţă, şi lipsiţi de iubire şi credinţă, nu ne putem îndulcì de roadele binecuvântate ale nădejdii. «De aş vorbì în limbile omeneşti şi îngereşti, iară dragoste nu am, făcutu-m'am aramă sunătoare şi chimval răsunător... Şi de-aş avea toată credinţa, cât să mut şi munţii, iară dragoste nu am, nimica nu sunt». (I. Corint. XIII, 1, 2.) Cade-să ca cu iubire creştinească să primim pe Celce astăzi se naşte, şi cu aceiaş iubire să primim învăţăturile Celui mai presus de fiinţă, a *Fiului lui Dzeu*, care şi-a dat vieaţa pentru mântuirea noastră. Numai astfel vom fi creştini şi fii ai lui Dzeu, căci numai «celorce îl primiră le dete putere, ca să fie fii ai lui Dzeu, şi cine nu iubeşte petrece în moarte». (I. Ioan, III, 14.)

Am arătat în câteva cuvinte, iubiţi creştini, modul cum trebue să primim pe Domnul nostru Iisus Christos, a cărui naştere astăzi o prăsnuim. *Credinţa* ne arată însemnătatea sărbătorii de azi: că Celce se naşte, e Dzeu adevărat; iar iubirea aţâţă în noi dorul de-a putea prăsnuì această mărită zi cu evlavie şi într'un mod creştinesc, care să dovedească, că suntem dintr'aceia «cari îl primiră».

Insă toate acestea nu sunt deajuns! Trebue să fim recunoscători pentru toate, câte ne-a făcut şi a îndurat pentru noi.

E un lucru ştiut de toţi — iubiţi creştini — că cu cât mai mare e binefacerea, ce ne-a făcut-o cineva, cu cât mai mare e valoarea acelei

binefaceri — cu atât mai mare trebue să ne fie şi recunoştinţa. Mai mare recunoştinţă datorăm aceluia, ce ne a scăpat vieaţa, decât celuice ne-a scăpat averea de foc sau de altă pacoste; şi iarăş mai mare mulţămită se cuvine celuice săvârşeşte lucruri, cari sunt spre folosul tuturora, decât celuice lucră spre binele *numai* al unora. Moise a scăpat poporul lui Israil din robia Egiptenilor, şi deci văzut era el înaintea consângenilor săi, avea toată încrederea şi recunoştinţa Israiltenilor, şi aceasta cu dreptul căci i-a mântuit din mânile lui Faraon, care voia să-i şteargă de pe faţa pământului. Tuturora ne este cunoscut Împăratul Constantin cel Mare. El a fost cel dintâi domnitor, care i-a recunoscut religiunii creştine dreptul, ce i se cuvenia, ca unei religiuni întemeiate de Fiiul lui Dzeu. Constantin a fost ocrotitorul legii lui Christos în împărăţia sa, şi azi întreagă creştinătatea îi sărbează amintirea, şi-l cinsteşte ca pe un împreună luptător cu Apostolii. Şi câţi alţi bărbaţi n'au fost, cari prin faptele lor ş'au câştigat merite, au câştigat recunoştinţa concetăţenilor lor. Unii prin vitejie, alţii prin diplomaţie au căutat să-şi ajute ţara şi neamul, şi să-i câştige nume bun şi mărire. Amintirea acestor bărbaţi se sărbătoreşte pretutindeni şi cu recunoştinţa recerută. Avem şi noi bărbaţi, cari ş'au câştigat nume mare prin faptele lor măreţe, şi prin urmare cărora le datorim recunoştinţă. Să răsfoim numai istoria mai nouă a neamului şi bisericii noastre, şi vom găsì timpuri, când moşii şi strămoşii noştri nu-şi puteau lucra moşia în tihnă, şi când mama numai cu greu îşi putea învăţa copilaşul rugăciuni în limba sa. Legea românească atârna dela domnitori, ca ea să fie sau să nu mai fie. Toţi căutau să ne jăfuiască de ce ne era mai scump: de limbă şi lege. În astfel de timpuri vine între noi un bărbat, care dela început şi-a dat toată silinţa, ca să ne apere biserica, câştigându-i vaza, ce trebuia s'o aibă, şi să ne mântue limba cea moştenită dela strămoşi. Acest bărbat a fost marele Arhiepiscop şi Mitropolit Andreiu baron de Şaguna, a cărui nume e adânc săpat în inima fiecărui Român de bine.

Am adus acestea puţine exemple, ca să vedeţi cum se răsplăteşte munca cinstită. Nu cu bani, căci aceştia pier, ci prin păstrarea neîntinată a amintirii şi prin recunoaşterea faptelor. Aceasta e răsplata cea mai mare care o cer adevăraţii binefăcători, o răsplată aceasta — iubiţi creştini — care e nemuritoare, şi pe care cu toţii o putem da, fără deosebire, săraci şi bogaţi deopotrivă.

Şi dacă bărbaţilor, cari ne-au câştigat bunuri pământeşti, le datorim recunoştinţă deplină, cum vom răsplătì binefacerile, ce ni-le-a făcut Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Christos, răscumpărându-ne cu scump sângele său? Nimica nu ne cere, ce n'am putea da, Mântuitorul nostru! Nici bani, nici avere, un singur lucru numai, de a-l primì cu credinţă, de a-i urma lui şi învăţăturilor lui. Prin aceasta ne vom arăta recunoştinţa, ce-i datorim pentru jertfele, ce le-a adus pentru mântuirea sufletelor noastre. Vino deci bogatule întru întâmpinarea Celuice astăzi se naşte, lasă-ţi grijile lumeşti şi vino să sărbătorim amintirea acestei zile mari cu recu-

noştinţă; veniţi săracilor, că vă veţi îmbogăţi cu darul mântuirii; veniţi tineri şi bătrâni pre celce azi vine între noi şi pentru a noastră mântuire, să-l primim cu psalmi şi cu cântări, şi să ne bucurăm în această zi, care este răsăritul soarelui *dreptăţii.*

*

Şi acum dacă ne vom întreba — iubiţi creştini — câţi am umblat pe calea arătată prin cuvintele Ev. Ioan: «iar câţi îl primiră le dete putere, ca să fie fiii lui D-zeu? va trebuì să recunoaştem, că puţini, foarte puţini! Deci putea-vom primì şi noi pe Mântuitorul nostru cu inima plină de răutate şi sufletul încărcat cu păcate? Nu! Cu toţii neaducem aminte de pilda Mântuitorului, în care împăratul face nuntă fiului său, la care vin mulţi oaspeţi. Uitându-se împăratul prin casă, vede între cei veniţi pre unul, carele nu era îmbrăcat cuviincios. Către acesta se îndreptă şi îi zise: «prietine, cum ai intrat acì, neavând haină de nuntă?», ş'apoi zise servitorilor: «legându-i picioarele şi mânile, aruncaţi-l în întunerecul cel mai din afară, acolo va fi plângere şi scârşnirea dinţilor». (Mat. XXII. 12. 13). Această pildă ne spune lămurit, că numai cei curaţi cu inima sunt părtaşi la darurile sfinte; numai ceice s'au îmbrăcat în curăţenia sufletului, sunt vrednici de vecinicile bunătăţi. Şi vai! ce puţini sunt aceia, cari şi-au curăţit sufletul şi au aşteptat ziua cea mare a Naşterii Domnului, cu inimă curată şi fără de prihană.

După cântarea praznicului de azi, Naşterea lui Christos «*a răsărit lumii lumina cunoştinţii*» — să ne apropiem mintea de această dumnezeească lumină, să încălzim inima la focul ei cel sfânt, şi să rugăm pe Tatăl nostru cel ceresc, ca să ne primească şi pe noi între fii săi! Azi s'a făcut mântuire neamului omenesc, deci mare praznic e acesta pentru toată lumea creştină, praznic, care chezăşueşte mântuirea, fericirea sufletului nostru. Cade-se deci ca cu tot sufletul nostru să aducem închinăciune lui Iisus Christos Mântuitorului nostru, slobozitorului din cătuşele păcatului, povăţuitorului în calea cea lungă şi plină de ispite a vieţii, şi păstorului celui prea bun, care şi sufletul şi-l dă pentru turma sa.

Să ne împăcăm deci cu D-zeu şi cu deaproapele, şi să saltăm de bucurie, pentrucă azi s'a născut Celce ne-a mântuit de păcat, şi ne-a agonisit împărăţia Tatălui ceresc, carea este vecinică. Amin!

Pr. Traian Petrişor.

PREDICĂ LA ANUL NOU[1]

Iubiţi Creştini!

Inceputul unui an nou se urzeşte cu ziua de astăzi în drumul vieţii noastre trecătoare! Acest fapt îl serbăm după povaţa bisericii străbune cu imnuri de laudă şi mărire celui Atotputernic, dela care atârnă zilele şi anii.

[1] A fost menită pentru parohia din Sibiiu-Cetate la 1 Ianuarie 1908. — O publicăm având încă multă actualitate.

Un nou capitlu în cursul vieţii noastre, ce Ţie-ţi închinăm, Doamne, întâi de toate, pentru a împlinì legea, carea nu se va clătì, cum tu D-ne, dintru început şi pentru veci ai întemeiat!...

O zăbavă dar, un mic popas, e datorinţa creştinului la acest moment, pentrucă nici odată la răscruci drumeţul nu trece, fără să facă măcar o scurtă privire peste cele trecute, ori viitoare încă.

O zi de răsgândire, o zi de meditaţie! Zi de răsgândire pentru cercările ori izbândele acestei vieţi pământeşti, pe ale cărei valuri, mai mult sau mai puţin, pluteşte corăbioara fiecărui creştin. Zi de meditaţie pentru cernerea vieţii religioase, după a cărei cumpănă se înfiripă şi se întrupează, clipă de clipă, pornirile inimii şi lucrările noastre. Iar aceasta cumpănă a inimii e însuşi miezul demnităţii omeneşti pentrucă bunătăţile pământului stăpânindu-le, fără îndemnul curat al inimii creştine, aramă sunătoare este, rod îngheţat rămâne, ce nu încălzeşte, nu dă viaţă şi nu apropie.

Şi dacă ne-am obicinuit a cunoaşte din realitatea firei, că nu e vara vară fără floarea câmpului, întocmai ne-am obicinuit cu obştescul sentiment, că nu e vieaţă vieaţa fără podoaba inimii creştine. Regi şi împăraţi fiind, fără măcar un rămurel din această podoabă, nu găsesc răsunet în sufletul popoarelor, nu crează şi nu înscriu pagini strălucite în istoria omenimii.

Să păzim dar acest adevăr al moralei creştine, ce e izvorît din cel mai sfânt principiu evangelic, din iubirea deaproapelui, şi sub scutu-i de oţel să schiţăm în scurte linii zilele anului apus, zilele şi evenimentele, ce menite au fost să lase urme în sufletul nostru, poate, urme de răni adânci, ori, poate, de învăţături adânci pentru viitorul nostru apropiat.

*

E încă în proaspătă memorie, Iubiţilor Creştini, cum la începutul anului apus, a cărui zori abia le întâmpinasem în cele mai nevinovate nădejdi şi aspiraţii, cum se lăţise, zic, ca o veste necrezută, că biserica noastră strămoşască e ameninţată a-şi pierde dreptul de mamă ocrotitoare, de mamă îngrijitoare pentru fica sa cea devotată, pentru şcoala noastră poporală. Şi e încă în proaspătă memorie, cum atunci s'a sbuciumat ca un vifor de mare sufletul poporului nostru credincios, şi din munţi şi din câmpii, valuri peste valuri, a alergat la păstorii şi conducătorii săi fireşti, ca să-şi descopere păsurile inimii, vrerea sa, frica şi desnădejdea pentru tulburarea tradiţiei părinteşti şi a bunului său gând de a-şi ştì şcoala sub aripa bisericii sale, în lumina şi duhul moralei creştine.

Şi martor am fost cum credinciosul păstor al turmei, după nopţi de priveghiere şi frământări de istovire, cearcă sfatul fiilor, ajutorul seminilor, şi răzimat în toiagul şi iscusinţa bătrâneţelor cercate, bate la uşile chemate, nu pentru zăgazul progresului, nu pentru sămânţa zavistiei, ci pentru îmblânzirea inimilor, pentru apropierea sufletelor între limbile pământului, sămănate de mâna Domnului, ca astfel pace să fie, spor şi belşug să-i urmeze. Dar uşile încuiate fiind, nu ştie îngâmfarea ce e bunătatea, nu

ştie minciuna ce e dreptatea, şi schinjuire se face, sfăşiere se aduce şi'n ţipetul chinuirii biserica strigă: Fă, Doamne, să treacă şi acest păhar!...

De atunci cu inimă strâmtorată ştiricim, zi de zi, să aflăm, dacă ici-colea s'a mai putut mântuì câte-o floare din ogorul culturei noastre părinteşti. Şi e nespusă bucuria de câteori prindem o veste, că poporul se luminează, că poporul înţelege şi c'o îndărătnică svârcolire pune cel din urmă al său obol, ca să-şi menţină dreptul sfânt pentru cultul limbii străbune în lumina ştiinţei şi moralei creştine.

Doamne! Deschide ochii noştri, ca să putem vedea unde e nevoie de ajutor, ca să cunoaştem greşelile deaproapelui, numai pentru ale îndrepta cu blândeţă şi duioşie. Intinde-ne Tu însuţi mijloacele... şi uşurează sarcina pe care a pus-o nesocotinţa lumii pe umerii noştri şi ne dăruieşte răbdare şi bunătate, ca să ne asămănăm celui care s'a rugat: Părinte, iartă le lor, că nu ştiu ce fac! — («Cuvinte sufleteşti», de Carmen Sylva).

*

Pe lângă acest sbucium din vieaţa noastră publică, ce ne-a îmbiat peste măsură anul expirat, noi avem şi un cerc mai restrâns, o comunitate mai intimă şi, mulţămită cerului, mai senină şi mai liniştită. Aceasta e comunitatea noastră parohială, în sinul căreia valurile vieţii publice n'au putut pătrunde, neştiinţa poporului n'a putut fi vânată, pentrucă lumina conducerii acestei comunităţi a ştiut întâmpina şi desarma viforul ispititor.

Dar un moment duios din răvaşul anului expirat, se impune şi în sinul acestei comunităţi. Rândurile se răresc, şi se răresc fără a-se premenì îndeobşte şi în proporţia progresului dorit.

Şi urmăm obiceiului străbun, dacă la acest prilej facem cuviincioasă amintire de acei fraţi sau părinţi ai noştri, cari în anul expirat au încheiat firul vieţii pământeşti şi au părăsit rândurile noastre, lăsându-ne preţioasa lor amintire. Acest şir duios s'a început cu neaşteptata pierdere a harnicului şi fruntaşului nostru măestru: Z. Moga, răpit în puterea bărbăţiei din braţele fragedei sale familii, lăsându-o obidită şi îngândurată. A urmat apoi blândul suflet al fericitului în Domnul jude de tablă în pensiune: Petru Pipoş, o inimă gingaşă, un suflet nobil, mult cercat în plaiul acestei vieţi, şi el totuş pururea absorbit numai de idealul frumosului, al bunătăţii şi umanităţii. De aci 'ncolo el nu mai împodobeşte şirurile noastre cu virtuţile-i alese, Dumnezeu l-a chemat!...

A treia jertfă ce a trebuit să aducă mica noastră parohie, a fost însuş păstorul cel bun a comunităţii noastre religioase, devotatul şi neuitatul nostru paroh şi protopresbiter: Ioan Papiu, un credincios vlăstar din generaţia mai veche, care întreagă vieaţa a închinat-o cinstei şi numai cinstei şi muncei desinteresate pentru binele bisericii şi aşezămintelor ei culturale. Ochiul său blând, poate, şi astăzi caută din cer binecuvântând turma sa cuvântătoare, pe care a iubit-o mai mult decât pe sine.

*

Acestea sunt pierderile noastre din 1907, acestea grijile şi frământările, cu a căror hrană şi oboseală în sufletul nostru, întâmpinăm zorile noului an, dela care mai bună soarte şi mai bună izbândă nădăjduim, pentrucă «nădejdea e glasul Domnului», iar suferinţele focul curăţitor pentru zilele mai senine.

Dreptaceea nu vom slăbi cu inima, nu vom scădea cu bărbăţia, pentrucă nu vaetul oţeleşte puterea, ci încrederea în sine, munca şi stăruinţa cinstită.

Acest viu exemplu de jertfă şi abnegaţiune, de stăruinţă şi de bărbăţie, ni-l arată astăzi şi biserica străbună în vieaţa marelui şi neîntrecutului Arhiereu din Cesarea Capadochiei: *Vasile cel Mare*, ajutorul celor lipsiţi şi mângăitorul celor îndureraţi, care toate izvoarele sale, toate venitele sale, le jertfeşte pe altarul milosteniei şi şcoalei. Prin aceasta numele său sfânt a rămas din neam în neam, ca o făclie aprinsă şi pururea strălucitoare binelui omenesc. Prigonită a fost biserica lui Christos şi pe timpul acestui mare Arhiereu. Păgânismul, eresiile şi întunerecul neştiinţei se conjurasese împotriva ei. Dar vieaţa cea sfântă a unui arhiereu ca Vasile cel Mare, Ioan Gură de aur ş. a. risipit-au bezna întunerecului şi deşteptând lumina minţii au ridicat steagul lui Isus biruitor peste ruinele păgânismului.

Cu asemenea credinţă în sufletul nostru, călăuziţi de geniul străbun:

«Să stăpânim durerea care pe om supune,
Să aşteptăm în pace al sorţii ajutor;
Căci cine ştie oare, şi cine ne va spune
Ce o s'aducă ziua şi anul viitor?
. . . .

Mâne, poimâne, poate, soarele fericirii
Se va arăta vesel pe orizon senin:
Binele ades vine pe urmele mâhnirii
Şi o zimbire dulce după-un amar suspin.»

Gr. Alexandrescu.

Şi acum din pragul anului nou, cu umilinţă strigăm cătră tine, Doamne, luminează şi îndreaptă paşii noştri, ca să umblăm în căile tale, să găsim îndurarea ta pentru truda noastră şi sfinţirea ta pentru munca noastră. Iar din mila ta bogată revarsă, trimite an nou fericit credinciosului tău popor. Amin!

Un preot

Dorim tuturor cetitorilor şi colaboratorilor noştri:

Sărbători fericite!

MIŞCAREA LITERARĂ.

I. CĂRŢI.

C. Cernăianu: Biserica şi Românismul, «studiu istoric» apărut la Bucureşti. O carte a unui licenţiat în teologie, de o uimitoare îndrăzneală şi nechibzuinţă, pe lângă motivul condamnabil al publicării ei, de a nu fi obţinut premiul pus de facultatea teologică pentru o lucrare despre: «Rolul bisericei în trecutul neamului românesc din punct de vedere cultural şi naţional» premiu, care s'a dat altuia. Broşura dlui Cernăianu nu are nimic nou nici original în istoriografia bis. şi naţională, afară doar răutatea şi intenţia ascunsă a *agentului catolicismului* în România, de a discredita biserica ortodoxă slujind propaganda catolică. Până acum de curând credeam o faimă, în bună parte neîndreptăţită, denunţarea coadelor de topor, ce s'au ivit în sânul bisericei ortodoxe, redactând chiar reviste cu pretins caracter bisericesc («Vestitorul», «Biserica română»). Produsul dlui Cernăianu însă, propriu nu e altceva decât o aglomeraţie de citate, anume căutate şi rupte din legătura lor firească în cărţile istoricilor noştri bisericeşti, pentru a sprijinì un gând necinstit, dar în aceiaş vreme e dovada vorbitoare despre tabăra, — poate bine plătită — ce s'a alcătuit pentru subminarea bisericei ortodoxe din regat. Altfel nu ne putem explica afirmarea: «Mai mulţi profesori şi pretini m'au îndemnat însă să public lucrarea mea, ca una ce reprezintă concretizarea adevărului istoric» câtă vreme ajunge la concluzii ca: «biserica departe de a ne pregătì o epocă de cultură şi de ridicare, contribuia din contră pentru ţinerea noastră în întunerec. Ea nu numai nu căuta să promoveze cultura, dar se opunea chiar mijloacelor prin care guvernul, în care pătrunsese ideia de nevoia culturii, voia să îndrepte lucrurile dintr'o stare de plâns»... ori alta trasă ca concluzie generală: «Aşa s'a desvoltat şi a trăit creştinismul în principatele române. El nu a putut avea nici o influinţă culturală pentrucă slavizarea bisericei în sec. IX, a făcut ca biserica să fie un element suprapus şi străin, care nu are nimic a face cu spiritul şi conştiinţa românească. Şi atât de puternic fu asupra bisericii acest spirit străin încât chiar când după 10 veacuri, biserica scapă de influinţa slavonă care o înstrăinase şi de influenţa grecească care o schilodise, ea rămâne, cum văzurăm, absolut fără nici o influenţă, dupăce veacuri avusese o influenţă distrugătoare».

Şi totuş se găsesc reviste şi ziare pentru o favorabilă apreciare şi încurajare nechibzuită! Dacă ar fi să răspundem unui slujbaş al propagandei papiste, cu înlesnire i-am putea pune în faţă un bogat şi înspăimântător arsenal de date privitoare la influenţa bisericii, pe care dl Cernăianu crede a o servì bârfindu-ne trecutul nostru bisericesc. N'am dorì o mai departe provocare în acest sens. *Pr. P. M.*

Cuvântări de înmormântare şi pomenire (din veacul al XVI-lea, până la 1850), retipărite şi întovărăşite de note de *N. Iorga.* Vălenii de

Munte. Tip. «Neamul Românesc», 1909. Preţul 80 de bani. Recomandăm tuturor cetitorilor noştri această interesantă şi edificatoare publicaţie.

Memorialul, pe care P. S. Sa părintele episcop *Gerasimu al Romanului* l-a cetit în şedinţa dela 12 Octomvrie a. c. a sf. Sinod al bisericei autocefale ortodoxe române, şi prin care a declarat că rupe comuniunea canonică cu fraţii P. S. Sale, cari au contribuit la aducerea legii sinodale, — conţine un temeinic studiu de drept bisericesc, bazat pe sf. Scriptură şi pe sf. canoane. P. S. Sa justificând pe baza acestor norme ale bisericii împotrivirea ce a făcut reformei legii sinodale, scoate concluzia: «*Rup deci, orice legătură şi comuniune canonică cu ei, nu-i mai socotesc împreună liturghisitori cu mine, îi afurisesc, îi dau anatemei ca pe nişte «mădulare putrede şi străine» trupului Bisericei, ca pe nişte «păgâni şi vameşi» (Mat. 18, 17) vrednici de dumnezeescul glas: «Nu vă ştiu pe voi» (Mat. 25, 12); «depărtaţi-vă dela mine toţi lucrătorii nedreptăţii» (Luca 13, 27)... Plec de aici cerând reaşezarea Bisericei Regatului României pe bazele dogmatice şi canonice icumenice ale Bisericei creştine ortodoxe de Răsărit* (pag. 36)».

În zilele acestea am primit şi un *răspuns* (pe 28 pag.), pe care P. S. Sa îl dă la adresa prin care I. P. S. Sa părintele mitropolit primat Atanasie a învitat pe membrii consistorului superior bisericesc la desbaterile acestui consistor. În acest răspuns P. S. Sa păr. episcop Gerasim respinge cu energie insultele ce i-s'au adus; arată inconsecvenţa arhiereilor cari au contribuit la aducerea legii sinodale şi cari într'o şedinţă a sf. Sinod au primit propunerea ce se făcuse de a modifica părţile vătămătoare ale acelei legi, deci ei înşiş au recunoscut prin aceasta că legea nu e bună; la sfârşit declară, că menţine în totul cele cuprinse în memorialul dela 12 Oct. 1909. Dacă membrii sf. Sinod vor rămânea pe lângă hotărîrea de a cere modificarea părţilor vătămătoare ale legii, liniştea şi pacea de care are atât de mare lipsă biserica României, se va restabilì din nou. Aceasta se va realiza cu atât mai uşor, cu cât şi ministrul cultelor dl S. Haret, care într'o şedinţă a sf. Sinod a recunoscut consist. superior numai de un *organ consultativ*, ar lua măsuri pentru a se modifica legea în acest înţeles.

Cetind cu atenţiune şi critică amândouă aceste acte ale P. S. Sale păr. episcop Gerasim rămâi cu impresia, că din ele vorbeşte un suflet convins de cele ce le susţine. Celor ce se interesează mai de aproape de întâmplările cari agită biserica României şi voesc să-şi câştige informaţii exacte asupra lor, le recomandăm să-şi câştige broşurile P. S. Sale păr. episcop Gherasim.

II. REVISTE.

„***Biserica ortodoxă română*** , revistă periodică eclesiastică a sfântului sinod al sfintei biserici autocefale ortodoxe române, anul al 32-lea" Nrii 2, 3 şi 5. Publică actele oficiale edate de Patriarhul ecumenic din Constantinopol împreună cu sinodul său, ca şi cele edate de sinodul de

Sf. Sinod al Bisericei regatului Greciei, privitoare la dependenţa canonică şi administraţia bisericilor comunităţilor ellenice din toată lumea, în afară de regatul grecesc. Chestiunea invoalvă în sine interesul întregei biserici ortodoxe, deci în marginile spaţului îngăduit ţinem să scoatem la iveală momentele principale. Grecii emigraţi în decursul vremii în Europa, America şi alte părţi, stabilindu-se în oarecare număr într'un loc îşi întemeiau comunităţi bisericeşti, cu biserici şi preoţi, ca şi aceia, cari din vechile vremuri se găseau în străinătate, afară de regatul grecesc, (ἐν τῇ διασπορᾷ). Cum aceste comunităţi îşi căpătau preoţii din regatul grecesc, dela ierarhia de aici, ori dela Patriarhatul Constantinopolitan aşa se simţeau dependenţi în cele spirituale şi canonice, parte de ierarhia grecească, parte de Patriarhat. Însă când epitropii cutărei biserici erau nemulţămiţi cu clericii aduşi din Grecia apelau la Constantinopol ca să-i delăture ori disciplineze, totasemenea împotriva celor aduşi dela Patriarhie se apela la Atena şi întotdeauna li-se satisfăcea fără amânare. Acest amestec ca şi alte motive au dat naştere la multe neînţelegeri cu privire la dependenţa acestor biserici şi a stârnit dese corespondenţe între Patriarhie şi ierarhia grecească, pânăce afacerea s'a regulat prin «Tomul patriarhal şi sinodic al bisericei ecumenice» din 18 Martie 1908. Biserica patriarhală îşi susţinea dreptul vechiu în puterea căruia toate bisericile ce-şi primesc clericii din periferia patriarhatului să depindă canoniceşte de aici, iar Biserica regatului grec. ca biserică proprie a neamului grecesc liber şi independent sub auspiciile statului care oricând le poate lua apărarea, îşi cerea dreptul şi puterea de a îngrijì şi protege însaş aceste comunităţi greceşti de ori unde, deci îşi revendica sieşi dreptul dependenţei canonice a acestor biserici. Mai adaugându-se pe lângă alte şi faptul că statele creştine ortodoxe, unde se aflau astfel de biserici, au regulat poziţia astorfel de biserici direct cu statul elenic, fără privire că acelea depindeau canoniceşte de Patriarhie — cum a fost în România, — rezolvirea definitivă şi norocoasă a chestiunei se impunea. Aşa biserica ecumenică a hotărît sinodiceşte şi a edat *Tomul* mai sus pomenit, pe care secretarul sinodului Patriarhiei ce: P. C. Sa Arh. Atanasie l-a prezentat Sf. Sinod al bis. greceşti convocat în Lunia din săptămâna patimilor Domnului (7 Aprilie 1908) împreună cu 2 epistole, una a Sanctităţii Sale Patriarhului Ec. Ioachim al III. cătră Î. P. S. Metropolitul Atenei Teoclit, şi alta a Sf. Sinod patriarhal cătră Sinodul bis. regatului grecesc. Tomul sinodic e următorul:

«*Tomul patriarhal şi Sinodic al bisericei ecumenice.*

Nr. reg. 2388.

Ioachim cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop al Constantinopolului noua Romă şi patriarh ecumenic.

Purtătorii de Dumnezeu părinţi ai bisericei şi dascălii cei grăitori de cele dumnezeeşti, luminaţi cu toţi din unul şi acelaş Duh Sfânt, prin credinţa şi învăţătura lor, ca nişte luceaferi cu multe lumini au ilustrat

firmamentul cel intelectual al bisericei; iar prin aşezămintele şi canoanele lor, au arătat foarte înţelepţeşte ordinea ce trebue a se urma întru cele bisericeşti, orânduind toate aşa după cum se cuvine şi este de nevoe, pe temelia pusă de Apostoli, având piatră unghiulară pre Iisus Christos, Domnul nostru. Pentru aceasta deci toate câte fericiţii părinţi au orânduit şi au legiferat cu privire la ordinea şi administraţiunea bisericească, şi pe acestea deopotrivă le primim şi le respectăm şi voim ca să rămână în veac neclintite şi nemişcate urmând pretutindeni legile strămoşeşti întrebuinţându-le şi povăţuindu-ne de ele ca de o cumpănă şi dreptar sigur. Între acestea sunt şi cele privitoare la protecţiunea spirituală a comunităţilor din diferite locuri. Şi deci acestea urmându-le, nu fără scop, nici întâmplător, ci după orânduiala şi armonia indicată de părinţi şi cătră ea conciliind şi acomodând cele ce urmează, lungind şi mărind astfel lanţul armoniei şi al unităţii în mod oportun şi potrivit cu ceeace este de necezitate ori şi unde, sau acomodându-l după necezităţi, nu-l rupem nici nu-l stricăm. Căci nu distrugem prin adăogiri noui, care ar contraveni, scumpele aşezăminte ce ni s'au predat, ci potrivim şi îndreptăm prin orândueli conforme şi armonice cătră ordinea canonică, nevoile ce survin, întărind şi mărind astfel tot mai mult aşezământul armoniei şi al unităţii. Deci aceasta facem şi acum prin prezentul nostru tom patriarhicesc şi sinodic, cu privire la bisericile greceşti ortodoxe cari se află împrăştiate în afară de limitele cunoscute ale diferitelor biserici autocefale şi sunt în Europa şi în America şi în alte ţări, biserici cari până acum, în ce privea ordinea unei autorităţi canonice şi spirituale era nesigură şi nehotărîtă. Şi fiecă amintitele biserici s'au îngrijit chiar dela început a orândui şi a regula bine toate celelalte ale lor şi au conservat şi au păstrat intacte atât credinţa cât şi cele privitoare la cult, la disciplină, la unitatea duhovnicească, cu mult zel în streinătate, dar ele prin modul cum s'au făcut şi s'au constituit neavându-şi fiinţa lor dela vre-o autoritate bisericească sau politică, aşa zicând, nici după un sistem oarecare, nici în unul şi acelaş timp deodată, ci în mod spontaneu ca să zicem astfel şi din iniţiativă cu desăvârşire particulară rezultând şi formându-se, dela colonişti şi emigranţi de diferite provenienţe, din aceste cauze s'au ivit în cele din urmă mari nereguli şi nestatornicie cu privire la unitatea dependenţei lor canonice. Căci fiind toate independente şi de sine conduse în administrarea lor internă, unele din ele recunoşteau ca autoritate bisericească a lor sfântul nostru scaun Apostolic, patriarhal şi ecumenic, avându-şi dela început legătură cu el, pomenind numele patriarhului în sfintele slujbe şi luând dela el sfântul mir şi preoţii liturghisitori. Altele după înfiinţarea bisericei păzitului de Dumnezeu Regat al Greciei, având legături mai strânse cu el şi contact din cauza provenienţei d'acolo a celor mai mulţi din membrii acestor biserici şi a celorlalte raporturi cu el au început din această cauză şi întru cele bisericeşti să recunoască ca autoritate a lor spirituală sfântul Sinod al păzitului de Dumnezeu Regat, şi a sta în ra-

port şi legături cu el. Iar altele nu aveau nici decum hotărît punctul dependenţei lor spirituale, ci se purtau în mod diferit, raportându-se, când cătră scaunul nostru patriarhicesc, când cătră sfântul Sinod al Greciei, ori câteodată cătră alte scaune patriarhiceşti. Şi fiindcă dependenţa spirituală a amintitelor biserici era astfel neregulată şi nehotărîtă, prin aceasta se violà în mod vădit ordinea canonică, căci este invederat că nici prea sfânta biserică a Greciei, care a fost ridicată de cătră scaunul nostru patriarhicesc la autocefalie cu limite determinate, nici vre-o altă biserică sau scaun (patriarhal) ar fi putut canoniceşte să-şi extindă puterea sa în afară de hotarele periferiei sale proprii, afară numai de prea sfântul nostru scaun Apostolic patriarhicesc şi ecumenic, având el singur dreptul de-a exercita cea mai înaltă autoritate spirituală asupra amintitelor biserici din străinătate, pentru dreptul său de întâietate şi pentru privilegiile ce avea d'a hirotonì episcopi în ţinuturile barbare şi dincolo de confiniile periferiilor sale bisericeşti. Şi fiindcă precum am zis, din cauza acestei nereguli se viola pe de-oparte ordinea canonică, i r acum în cele din urmă, mai ales, din cauza acestei nesiguranţe, au început a se ivì şi alte greutăţi servind nehotărârea sau mai bine zicând libertatea aceasta în multe comunităţi pentru atingerea multor şi diferite scopuri nu tocmai demne de invidiat în dauna armoniei şi unităţei interesului comun, a fost nevoe pentru aceasta ca cât mai neîntârziat să aducem îndreptarea cuvenită a lucrurilor, spre a se restabilì buna rânduială canonică şi a se preîntimpina ori şi ce fel de atingere şi conflict, pentru binele acestor comunităţi, pentru a cărora siguranţă în toate, grija maternă bisericească nu este lucru mic sau indiferent. De acì dar în cele din urmă s'au schimbat între prea sfântul nostru Scaun patriarchal şi Sfântul Sinod al Bisericei Greciei corespondenţe în destule şi din amândouă părţile s'au exprimat ardenta dorinţă pentru regularea cât mai neîntârziată a lucrurilor, în mod cuviincios şi după nevoile de azi, cu iubire frăţească. Pentru aceasta smerenia noastră împreună cu Prea sfinţiţii Mitropoliţi şi cu prea onoraţii fraţi iubiţi şi conliturghisitori ai noştri în Duhul Sfânt, consfătuindu-ne sinodiceşte şi discutând modul ca să se păstreze neclintită, atât ordinea canonică despre dependenţa spirituală a sus ziselor biserici, cât şi ele să aibă totdeauna o protecţiune şi îngrijire bisericească eficace şi salutară. Am opinat şi am hotărît cu harul şi bunăvoinţa prea sfântului şi desăvârşitorului Duh sfânt următoarele:

«Aşa precum mai 'nainte marea noastră biserică a lui Christos, având în vedere necesitatea timpului şi starea vieţuirii a păzitului de Dumnezeu Regat al Greciei, a dăruit cu nemărginită dorinţă şi iubire cordială autocefalia canonică prea sfintei biserici a acestui regat, a aşezat-o sub a sa proprie autoritate bisericească, Sfântul Sinod al Bisericei Greciei, astfel şi acum pentru cuvintele mai sus arătate îngrijind pentru buna administraţie, cedează acestei biserici ca unei fiice prea iubite şi care poate să înmulţească în mod plăcut lui Dumnezeu talantul încre-

dinţat ei spre binele poporului creştin, şi dreptul canonic chiriarchicesc al supravegherei şi protecţiunei spirituale asupra tututor bisericilor grece ortodoxe din diaspora — presărate atât în Europa şi America cât şi în alte ţări, afară numai de singura biserică greacă ortodoxă din Veneţia, care pentru legăturile ei proprii bisericeşti, rămâne ca şi mai înainte sub dependenţa canonică a preă sfântului patriarchicescului şi ecumenicului nostru scaun şi le cedează sub următoarele condiţii bisericeşti: I. Pentru supravegherea şi administraţiunea acestor biserici se va numì de către Sfântul Sinod al bisericei Greciei un Arhiereu având datoria de a vizita regulat din când în când pe fiecare din aceste biserici. II. Arhiereul ce se va numì de Sfântul Sinod al bisericei Greciei pentru a avea supravegherea spirituală şi vizitarea amintitelor biserici, carele poate fi şi se poate lua şi dintre Arhiereii prea sfântului, patriarchicescului şi ecumenicului nostru Scaun, slobozindu-se de cătră el, trebue să vină totdeauna la Constantinopol spre a lua binecuvântarea patriarhului ecumenic precum şi Sfântul Mir trebuitor acestor biserici. III In toate aceste sfinte biserici la dumnezeiasca liturghie trebue a se pomenì cu glas numele patriarhului ecumenic la diptice, după ordinea următoare: Dacă liturghiseşte arhiereu, acesta pomeneşte la: »întâi pomeneşte« pe Sfântul Sinod al Greciei, iar preoţii conliturghisitori pomenesc pe Arhiereul ce liturghiseşte şi diaconul pronunţă afară numele patriarhului ecumenic strigând cu glas tare: «Prea Sfinţitul patriarh ecumenic (cutare) mulţi ani trăiască». Iar dacă nu slujeşte arhiereu, preotul care slujeşte pomeneşte pe Sfântul Sinod al Greciei, iar polihroniul patriarhicesc îl pronunţă afară diaconul. Iar dacă nu este nici diacon, atunci atât pomenirea sinodului cum şi polihroniul patriarhal le pronunţă preotul liturghisitor din sfântul Altar, după ordinea de mai sus. IV. Fiecare comunitate fiind liberă a alege, şi a lua, ca şi mai 'nainte, de ori unde pe preoţii ei, sau de a îl cere dela prea venerabilul Mitropolit al Atenei, numirea canonică a tuturor acestor preoţi, trebue să se facă de Sfântul Sinod al bisericei Greciei. Pentru aceea preoţii ce vor fi chemaţi de comunităţi, de oriunde şi din ori-ce periferie bisericească, sunt datori să ia carte canonică dela autoritatea bisericească respectivă, şi să fie investiţi de către Sfântul Sinod al Regatului prin cartea specială despre numirea lor. V. Toate bisericile aflate în împrăştiere (*διασπορᾷ*) în semn de legătură, unire şi de iubire fiască către marea noastră biserică a lui Christos, trebue să trimită anual o sumă oarecare pentră trebuinţele sale după cum se va fixa de fiecare din ele după a lor proprie voinţă.

Enunţând şi hotărând astfel aceste sinodiceşte întru Sf. Duh, despre numitele biserici ortodoxe greceşti aflate în împrăştiere, pentru asigurarea lor perpetuă şi păstrarea fără şovăire, le întărim prin prezentul nostru tom sinodic patriarchicesc, a cărei copie s'a trecut şi în condica sfântă a marei noastre biserici a lui Christos. Iar Dumnezeul a tot harul carele ne-a chemat pe noi la mărirea sa cea eternă întru Iisus Christos, să pă-

zească totdeauna în sfânta sa biserică legătura iubirii şi a unirii neatinsă şi nedespărţită, şi el să desăvârşească, să sprijine, să întărească şi să întemeeze în credinţa şi în sfintele precepte amintitele biserici ortodoxe aflate în împrăştiere. Lui se cuvine mărirea şi puterea în vecii vecilor, Amin

In anul mântuirii 1908 Martie 18.

Ioachim din mila lui Dumnezeu archiepiscop al Constantinopolului, noua Romă şi Patriarh Ecumenic.

† *Atanasie al Chizicului.*
† *Filotei al Nicomidiei.*
† *Ioachim al Pelagoniei.*
† *Atanasie al Iconiei.*
† *Constantin al Chiului.*
† *Nicolae al Maroniei.*
† *Grigorie al Stromnitzei.*
† *Agathangel al Geebenei.*
† *Luva al Driinozolei.*
† *Constantie al Serviei şi Cozanei.*
† *Gherman al Serului şi Calimnului.*

Scrisoarea Patriarhului cătră Metropolitul Atenei, ce însoţeşte Tomul patr. şi sinod. continuă:

«Simţind mare bucurie sufletească despre cele ce s'au săvârşit cu harul şi buna-voinţa lui Dumnezeu şi neîndoindu-ne câtuş de puţin, că cu aceiaş bucurie sufletească se va lua cunoştinţă şi acolo despre această orânduială binevoitoare şi de folos a bisericei mume, prin care pe de-o parte se menţine ordinea canonică şi în acelaş timp nevoile şi interesele comunităţilor connaţionalilor noştri din străinătate se servesc în mod cuviincios şi după cerinţele timpului, simţim în acelaş timp mare bucurie duhovnicească, că prin acest aranjament s'a pus în acelaş timp baza celei mai apropiate şi mai strânse legături de raport în viitor între biserica suroră a păzitului de Dumnezeu Regat al Greciei, cătră biserica mamă din Constantinopol, pentru ale căror raporturi nimic nu este mai de folos şi de dorit».

Iar din scrisoarea adresată Sinodului bisericei regatului grec scoatem următoarele:

«Având în vedere şi nevoile timpurilor şi o mai bună supraveghere bisericească şi conducere a acestor comunităţi, am socotit, conciliind lucrurile, cu scrupulele canonice, să cedăm cu a noastră voe, pentru aceste rezoane canonicescul drept al înaltei protecţiuni şi supravegheri al sfântului patriarhicescului şi ecumenic tron al nostru, asupra lor, prea sfintei biserici a Greciei, ca surorei cele prea iubite, precum şi pentru celalalt rezon al apropierei şi al strânsei legături a acestor comunităţi, cum şi ocrotirea lor de către Stat, putând astfel a înmulţi în mod plăcut lui Dumnezeu, talantul încredinţat lor».

Din cuprinsul acestor acte se pot scoate următoarele fapte vrednice de luare aminte:» Supunându-se acele biserici autorităţii bis. regatului aceasta devine ocrotitoarea intereselor bisericeşti a elenismului de pretutindeni, pe cari le poate servì întocmai cum sunt servite şi interesele lor politice. Întrucât aceste biserici împrăştiate sunt comunităţi elenice

singură biserica regatului e în drept a le supraveghia şi administra, deci Tomul sinodic patriarhal a consfinţit bisericeşte, ceiace era drept şi se cuvenia bisericei regatului elenic — argumentează cu drept recunoscut în Tom ca şi în epistole, în revista ateniană *ieros syndesmos* dl Diovuniote, afirmând că aceste acte atât de importante vor ocupa în istoria bisericei Greciei un loc însemnat».

Iar dl Dragomir Dimitrescu, care se ocupă de aceste acte în «Bis. ort.» susţine «că rezolvirea chestiunei cuprinse în Tom. este o nouă orientare în raporturile canonice dintre bisericile creştine ortodoxe autocefale». Nu discută, din respect şi veneraţiune către biserica ecumenică, dacă noua «orientare» este sau nu în deplin acord cu regula canonică stabilită după exemplul şi puterea dată bisericii de Sf. Apostoli, pe acelaş temei, unde piatra unghiulară e Christos, precum afirmă Domnul, însă ţine să scoată la iveală, pentru cunoştinţa lumei întregi, grija ce o poartă biserica mamă nu numai pentru elenism «ci, credem, pentru toţi», — «ca toţi să se bucure cu bucurie mare, că este cu putinţă ca, odată stabilită *nevoia timpului, aceleaşi nevoi ale timpului având-se în vedere, lungind şi mărind lanţul, tot prin aşezări şi legiuiri conforme cu cele respectate de veacuri,* să poată să se bucure şi alte neamuri de o asemenea hotărîre, ca astfel şi ele să poată înmulţi, în mod plăcut lui Dumnezeu, talantul încredinţat lor, sub privegherea spirituală şi canonică şi sub ocrotirea celor în drept, a acelora adică cu cari au cea mai strânsă legătură, şi să fie şi aceste unite cu centrul liber şi independent al neamului, care le poate lua apărarea în tot momentul». Işi încheie apoi reflexiunile din Nr. 3 al Rev. «Celce are urechi de auzit să audă» şi adresându-se «celor, cari ştiu să aprecieze cele cuprinse în Tomul sinodic şi cunosc foloasele ce le-am putea trage şi noi Românii din Regat din această nouă orientare» le aminteşte: *erare hamanum est, perseverare diabolicum,* — gândindu-te la atât de năpăstuiţii credincioşi ai bis. ortodoxe române, cari nu au ierarhia proprie şi nu sunt nici în dependenţă canonică de ierarhia regatului român, care să le poarte grija, «să le poată lua apărarea în tot momentul» cum spunea dl Diovuniote, iubilând succesul ce l-a avut biserica regatului grecesc faţă de Patriarhie.

Sf. Sinod al bisericei reg. grec. nu a întârziat a lua dispoziţii prin circulare adresate preoţilor acelor biserici, ca şi către epitropiile lor, cari acte deasemenea îşi au importanţa lor privitoare la disciplina şi administraţiunea în bis. creşt. ortod. de răsărit, când e vorba de salvarea şi ocrotirea intereselor naţionale ale credincioşilor, ori se află în sinul bisericei autocefale a neamului, ori în afară de statul şi biserica neamului lor. Cele trei circulare adresate preoţilor fac cunoscut că: 1) deacum trebue să recunoască de autoritate bis. canonică sf. Sinod al bis. greceşti, 2) schimbându-se administraţia şi urmând a se face registru anume pentru aceste biserici să trimită datele statistice referitoare la persoana lor, care să vădească cine sunt şi modul cum au ajuns la acele biserici (13 puncte). 3) dacă voesc să rămână şi pe mai departe preoţi în locurile ocupate,

cei cari au cărţi canonice (de numiri) dela altă autoritate să le înainteze sf. Sinod al bis. Greciei pentru a fi recunoscuţi, 4) iar epitropiilor exprimând încrederea, că vor contribuì a ajuta sf. Sinod întru îndeplinirea îndatoririi ce şi-a luat de a proteja şi supraveghia comunităţile elenice din străinătate, şi comunicându-le Tomul însuş îi îndeamnă, le porunceşte ca pe viitor în orice afacere să se adreseze direct sinodului.

In aceste circulare nu se face nici o pomenire despre rolul arhiereului prevăzut în Tomul Patriarhal pentru supravegherea şi administrarea acestor biserici; nu se ia nici o dispoziţie care să determine poziţia sf. Sinod faţă de aceste biserici, aflătoare în sânul bisericilor ortodoxe de altă naţionalitate; nu se spune nimic asupra poziţiei clericilor acestor comunităţi faţă de chiriarhul ortodox al locului, fără de a cărui ştire, învoire şi binecuvântare nici un cleric străin, fie chiar de acelaş neam, nu poate îndeplinì nici o funcţiune, pe teritorul eparhiei sale. Chestiune care în trecut a stârnit multe neînţelegeri şi a dat naştere la aprige discuţii şi chiar la schisme. *Preotul P. M.*

VIAŢA BISERICEASCĂ.

Asociarea clerului. Stăruiam într'un articol din Nr. 8, al acestei reviste asupra necesităţii de a se organiza preoţimea. Dându-mi seama de ce suntem şi ce putem şi mai ales de un obicei al nostru, de a lăsa pe fiecare cu ale sale, nu mă jăluesc pentru desăvârşita tăcere sub care s'a trecut şi ideia bună ori rea, la vreme, ori nepotrivită, scoasă de nou pe plan de mine, dar totuş nu-mi pot stâmpăra nedumerirea, că numai «Neamul Românesc» buna gazetă din altă ţară a găsit cu cale a se ocupa de chestiune, dând chiar un răspuns. Subscriu însumi multe din cele cuprinse acolo, şi fără să stăruim acum a lămurì şi îndrepta anumite păreri ori afirmaţiuni, — mă restrâng la una singură: «E bună şi frumoasă ideia, o primesc şi o primim cu toţii. Cred că punerea ei în practică nu numai că e grea, dar, am putea zice, aproape peste putinţă», căci pentru aceasta se cere «înainte de toate inimă mare, iubire de popor, însufleţire nemărginită, muncă serioasă şi sistematică, conştiinţa fiecărui moment despre unitatea neamului românesc şi o desăvârşită abnegaţiune, jertfă, lucruri pe cari preoţimea noastră nu le are nici în cel mai mic grad».

Noi nu putem îngăduì, că toate acestea condiţii sau cerinţe, preoţimea nu le-ar avea «nici în cel mai mic grad». S'ar putea zice cel mult: ne lipsesc în mare măsură, dar în aceiaş vreme hotărît nu ne lipseşte putinţa de a ni-le însuşì în mod deplin. In urmare în loc de a ne văera şi mustra, unul fiecarele avem datoria a chibzuì mijloace potrivite pentru a ne smulge din aceasta stare, — şi eu am crezut de un atare mijloc, cel mai nimerit poate, nizuinţa spre organizare, care dusă la bun sfârşit, ne-ar fi cel mai desăvârşit dascăl. Această organizare ar avea apoi,

chiar ca scop mai apropiat, tocmai trezirea conştiinţei şi râvna de a ne însuşì aceste calităţi, date acum ca condiţii pentru punerea în practică a ideii de organizare. De altă parte împrejurările multe şi diferite între cari trăim şi ne desvoltăm de un deceniu încoace, ne îndreptăţesc a presupune că e sosit timpul, când se şi *poate*, fără să mai aşteptăm până-ce «în seminariile noastre va întra lumina caldă şi dătătoare de vieaţă, când se vor creşte tineri mai idealişti, oameni de jertfă, caractere de bronz, «eroi», ca în oara minunilor, care se apropie să poată face minuni», fără de cari sunt imposibile deocamdată şi fără rezultat bun asocierile preoţeşti» cum spune mai departe autorul articolului pomenit.

Cei cari am eşit nu de mult din seminar şi cari urmărim cu luare aminte desvoltarea şi progresul mereu crescând în spiritul ce stăpâneşte vieaţa seminarelor noastre, putem mărturisì cu deplină linişte a cunoştinţii şi pot mărturisì chiar satele noastre convingerea, că străduinţele conducătorilor se concentrează mai ales în *formarea de caractere*, fie chiar în butul aşteptărilor din anumite părţi, pe cari nu le putem tăgăduì «de a avea preoţi, cari să ştie cânta grozav de bine pe opt glasuri». Poporul însuş desminte categoric că «îi trebue numai cântare, căci altceva nu pricepe». A trecut şi el peste stadiul când îşi dorea popă, pe cel mai bun cântăreţ de strană, şi dă vie dovadă cu prilejul alegerilor de preoţi, — dacă nu e «influinţat», — că vrea: *conducător şi părinte sufletesc*, care e şi mai simpatic dacă are şi darul cântării. Despre aceasta se vor convinge cu vremea, credem, şi acei, cari mai trăesc în atari închipuiri înguste şi credinţe învechite.

Cât pentru creşterea din seminare, cei cari au azistat la manifestaţiile publice ale elevilor seminariali (avem în privire Sibiiul pe care îl cunoaştem mai bine) nici pe lângă cea mai severă critică nu vor putea spune fără sfială, că aici ar lipsì altarul de închinare adevăratului duh creştinesc şi naţional, şi că nu am avea preoţi (profesori) cari şi aduc jertfă la acest altar ce au mai bun din caracterul, ştiinţa şi energia lor. Festivalul seminarului dela serbările centenare în memoria Marelui Andreiu, şi chiar «şedinţa festivă» ţinută în cerc restrâns la 30 Noemvrie v. sunt suficiente dovezi despre însufleţirea la care se ştiu ridica aceşti tineri, («discursul ocazional» rostit de clericul N. Cristea) ca şi despre ştiinţa temeinică, pe care şi-o însuşesc (Disertaţia despre «Teleologia în natură şi credinţa'n D-zeu» cetită de clericul Gh. Ciupe).

Avem deci, dacă nu deplin, în parte totuş, condiţiile de lipsă pentru pornirea unui curent care să agite spiritele pentru ideia organizării, a asocierii clerului, al cărei foloase reale nimenea nu le-ar putea tăgăduì. Trezirea interesului în aceasta direcţie, şi reluarea preocupării pentru ideia organizării, naufragiate în jurul Lugojului — din care acţiune am luat multe argumente în sprijinul celor desfăşurate în articolul «Pentru noi» — a fost scopul acestui articol, şi acelaş e rostul şirelor de faţă, nutrind

nădejdea că totuş se va stârnì un oarecare interes în cercurile preoţeşti de unde să pornească o discuţie lămuritoare şi în cale publică.[1]

Voiu încerca în viitor să arăt alte roade binefăcătoare, decât cele atinse în «Pentru noi», cari în mod natural ar pornì din o asociare a clerului, pentru ca să pot îndemna la cultivarea pomului pentru rodurile sale.

Preotul P. Moruşca.

Presa bisericească în România. Păr. arhimandrit V. Puiu face, în Convorbiri literate Nr. 8, o prea aspră critică revistelor bisericeşti din ţară: «Biserica ortodoxă Română», «Amvonul», «Şcoala şi Biserica», «Păstorul ortodox», «Cuvântul adevărului», «Calea Vieţii» şi «Viitorul», dar în fond cu multă îndreptăţire arată care ar trebuì să fie rostul lor şi cum ar trebuì să se îndrume pentruca să răspundă adevăratelor trebuinţe. Unele păreri potrivindu-se şi pentru vieaţa noastră bisericească lăsăm să urmeze: «Nevoia unei prese bisericeşti e imperios reclamată 1. De nevoia împlinirii culturei clerului, prea mărginită numai în limitele date de şcoli. 2. De cultura religioasă şi morală atât de necesară poporului nostru în care scop Biserica în chip oficial nu face aproape nimic prin tipar. 3. De cerinţa veacului de acum care impune şi clerului nostru organe de publicitate în care să se reflecteze fidel starea bisericei noastre ca o deplină instituţie, cu bunurile, cu scăderile şi cu nizuinţele ei şi ale clerului; apoi cu o serioasă şi dreaptă auto-critică a tuturor actelor ce se săvârşesc în ea, cum şi a fazelor prin care trece, dacă se pot ori nu determina». Neputinţa presei bis. din România de a răspunde acestor trebuinţe păr. arh. Puiu o găseşte în lipsa alor două condiţii fundamentale: *a)* Lipsite de programe bine determinate alcătuite din principii superioare şi de actualitate şi *b)* slab redactate. La noi piedeca neînvinsă până acum, de care se izbeşte mereu această revistă — singura reprezentantă a presei bis. — în desvoltarea şi progresul ei, e alta decât cele spuse de păr. Puiu; e *lipsa de interes a preoţimei de rând, ca şi a superiorilor;* din aceasta rezultă lupta indoielnică cu situaia materială, care zăgăzueşte orice avânt.

Propagandele religioase în România (după «Amvonul» Nr. 3). Pe lângă relele dinlăuntru ce bântue mare parte vieaţa bisericească din regat, poate tocmai bazaţi pe această destrămare, a prins curaj de o vreme îndrăzneala străinilor aşezaţi în ţară de mult, şi mai ales a celor incurşi în vremile mai nouă, de a usurpa prestigiul bisericii ortodoxe, care e biserica statului român prin propagande, ce tind la convertirea ortodocşilor la alte confesiuni ori chiar la alte religii. În judeţul Tulcea lucrători turci cu ajutorul hogilor converteau la mohamedanism românce, pe cari le luau în căsătorie. Cerută intervenirea guvernului, vinovaţii au fost pedepsiţi cu expulzare şi s'a interzis orice încercare de convertire pe mai departe,

[1] Cestiunea organizării clerului a fost supusă desbaterii şi în conferenţa preoţească a tractului Arad, alegându-se o comisie de 6 pentru studiare, ale cărei rezultate nu le cunoaştem încă.

fără însă să se fi luat măsuri cu trebuitoare energie ca să se curme răul. Propaganda catolică e însă mult mai întinsă şi mai îndrăzneaţă între românii ortodocşi în acele părţi unde sunt aşezaţi românii de origine bulgară, ori cetăţeni de origine maghiară (ceangăii din Moldova). Paralel cu propaganda confesională misionarii catolici susţin o încordată propagandă naţională (sau antinaţională împotriva statului) căutând a înfiltra în sufletele bulgarilor şi ciangăilor, azi cetăţeni români, conştiinţa aparţinerii la alt neam decât al românilor, încrederea şi alipirea cătră acela. Şi propaganda cuprinde teren. Oricât de liberal statul român, care garantează libertatea cultelor, ar trebuì să petreacă cu ochi mai veghetori mişcările jignitoare caracterului naţional al statului.

Propaganda catolică e atât de puternică, încât a câştigat oameni chiar în sânul clericilor, deşì aceştia se sfiesc încă a-şi da pe faţă intenţiile, servesc însă cu o râvnă — vrednică de o cauză mai bună — catolicismul. (A se vedea «Biserica şi Românismul».) Mijloacele de cari se folosesc catolicii găsesc puternic sprijin în românii uniţi, aşezaţi în ţară, cari momesc oameni, cari odată manifestau o adâncă evlavie pentru biserica română de stat, să devină greco-catolici. Cea mai lămurită dovadă pentru izbânda acestei propagande e zidirea unei biserici greco-catolice în Bucureşti. «Cu ajutorul acestora (a ortodocşilor deveniţi catolici) şi cu al românilor uniţi, veniţi de peste munţi, Excelenţa Sa Monseniorul Netzhammer, episcopul catolic în Bucureşti, a hotărît să zidească o biserică greco-catolică în Capitală, în strada G. C. Cantacuzino». — Se poate să nu fie cunoscute dincolo nesfârşitele mizerii ce dăinuesc la noi pe urma desbinării bisericeşti, şi dacă sunt cunoscute, de ce atâta negligenţă şi nepăsare din partea bisericei dominante, care are putere de a înfrâna şi înăbuşi pornirile de usurpare, prin fiinţa sa de biserică a statului?

Se fac însă încercări de convertire a ortodocşilor şi la anabaptism şi adventism. Misionari sosesc mereu în România de vre-o 2—3 ani, căutând prozeliţi în Bucureşti şi jur şi în Dobrogea îndemnând populaţia ortodoxă să nu-şi boteze copiii, pânăce ajungând majori înşişi să-şi aleagă religia, ce o vor crede de bună. Propaganda, care n'a găsit încă cuvenita înfierare din partea bisericii ortodoxe şi a statului ale cărui interese le jicneşte, e asemenea o manifestare a propagandei catolice, întrucât în aceiaş vreme alături de învăţăturile lor nu uită să spună că religia creştină de rit catolic e cea mai bună, cea mai plăcută lui D-zeu.

Preotul P. M.

In conferenţa preoţească a tract. Mediaş s'au discutat câteva lucruri cari sunt de un interes general privitor la biserica noastră. Pornind dela în veci neisprăvibila discuţie în jurul serviciului divin şi mai ales dela unele «inovaţii» faţă cu obiceiurile apucate şi nici decum «erezii» — cari nu pot fi decât dogmatice — după cum s'au socotit: «cu înţelepciune drepţi!» şi neîngenunchiarea la cetirea Evangheliei, întroduse de unul dintre preoţii mai tineri, acesta a făcut propunerea, cu care s'a iden-

tificat conferenţa: Să fie rugat P. V. Consistor în cercul său, a publica un fel de premiu pentru cea mai bună explicare şi amănunţite indigitări asupra ritualului nostru bisericesc în partea sa privitoare la preot şi apoi broşura tipărită de P. V. Consistor să se trimeată tuturor parohiilor, ca oricare alte broşuri (pastorale) având să slujească de orientare preotului, obligat a ţinea seama de acele tâlcuiri. Propunerea, pare a fi nu de multă însemnătate, privită însă mai deaproape ea prezintă destul interes dacă va fi îmbrăţişată de superioritatea noastră bisericească. Mai întâi ar pune capăt discuţiilor zadarnice şi nu arareori rătăcite şi diferite, după diferitele tracte, ce se dau în jurul îndeplinirii serviciului divin. Iară prin aceasta conferenţele preoţeşti ar realiza un însemnat câştig în timp, ştiut fiind că la toate întrunirile se începe cu aceasta şi nici odată nu se sfârşeşte până nu se cassează de preşedinte ori se cere încheierea discuţiei de altul, cuprinzând partea cea mai mare a timpului de o zi respective de $^{1}/_{2}$ zi destinat unei conferenţe anuale. De altcum astfel de discuţii sunt totuş fără rost câtă vreme adeverim fiecare, că oricum s'ar fi stabilit un lucru în conferenţă, preotul, care slujeşte de 15—20 ani, întors în parohia sa nu-şi va lua îndemnul să schimbe practica de până aci, pe care a văzut-o şi el undeva, fără să o fi învăţat, şi aşa dăinueşte obiceiul apucat, ca să nu se desavueze aşa deodată din senin, pentru că la noi se priveşte cu ochi răi încercarea de a lămurì şi pe credincioşi asupra serviciului divin. Având la îndemână o atare broşură explicativă şi îndrumătoare — fără să se intenţioneze şablonizarea slujirei — preotul va putea să spună credincioşilor: «Aşa ne-a venit poruncă să slujim», şi în aceeaş vreme s'ar putea face răspunzător pentru incorectitate.

A doua chestiune de importanţă a fost împărţirea întegului tract în 6 cercuri după situaţia topografică a comunelor pentru întroducerea *conferenţelor religioase,* aşa cum se contemplau într'un articol din această revistă Nr. 11—1908. Pilda ar putea fi urmată cu însemnat folos pentru biserică şi credincioşii ei în toate tractele noastre.

Pentru înfiriparea unor mai strânse legături colegiale în vederea apărării intereselor preoţeşti şi pentru o mai bună îndrumare a activităţii acestora, conferenţa a primit a face obiect de studiu părerile emise de preotul P. Moruşca în articolul «Pentru noi» («Rev. teol.» Nr. 8 a. c.) supunând idea opinării tuturor conferenţelor preoţeşti tractuale. S'a vorbit cu acest prilej şi de o conferenţă generală — a tuturor tractelor — în fiecare an după cum ar fi firesc, pentru armonizarea activităţii tuturor conferenţelor, statornicindu-se astfel o muncă chibzuită şi unitară. In această conferenţă generală ar lua parte protopopii toţi, însoţiţi de 2—3 preoţi din tract.

Asupra conferenţelor preoţeşti peste tot vom revenì, după ce se vor fi publicat rapoartele oficioase, pe urma cărora se va putea judeca în oarecare măsură rodul muncei preoţeşti într'un an ori chiar în mai mulţi.

Preot. P. M.

In Nr. 209 al «Tribunei», «Un protopresbiter» face o îndreptăţită propunere, care însă n'a fost luată în seamă de cei către cari se adresa, — membrii congresului nostru —: vorbind despre procesele ce se pertractează la forurile noastre bisericeşti, ca foruri judecătoreşti (scaun protop., consistor diecezan, consistor mitropolitan) spune: «să se întroducă, ca partea care se simte jignită în dreptul său, să aibă dreptul a pretinde *ca pe cheltueala sa* să se publice toate actele aparţinătoare cauzei ambelor părţi într'un ziar, care şi-l va alege partea litigantă, ca astfel să vină înaintea publicităţii care apoi va cerne cauza cu nepartialitate şi această procedură va fi garanţa cea mai sigură, că un proces nu se poate suci şi încâlci de nici un judecător, începând dela cel dintâi din scaune până la cel din urmă din consistorul mitropolitan».

Chestiunea ar fi fost o inovaţie discutabilă de bună seamă, dar în definitiv dacă îndrăsneala de a te supune controlului public ar fi mărit prestigiul forurilor noastre bisericeşti şi ar fi pus capăt agitaţiilor în cercuri restrânse după fiecare proces pierdut împotriva acestor foruri şi a oamenilor cari le compun, agitaţie de care în multe cazuri nu e străină nici preoţimea, producând o mare primejdie ce se poate răsbuna: slăbirea respectului şi preţuirii, ce datorăm forurilor superioare, — aceasta e chestie dubie.

Propunerea însă venită dela un singuratic n'a fost ascultată, cum nu va fi luată în seamă nici o părere individuală faţă de care *forurile* nu se simt obligate.

P. M.

Aflându-ne cu mai multe săptămâni în urma sărbărilor centenarului naşterii Marelui Andrei, n'am mai publicat raport despre ele, cu atât mai mult, cu cât nici spaţiul nu ne-a permis. Credem însă, că vom putea da un raport mai amănunţit despre acele sărbări într'o broşură separată.

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice, date şi indigitări tipiconale pe luna Decemvrie 1909.

6 Decemvrie: Dumineca a 29-a după Rusalii, glas 4, voscr. a 7-a şi sfântul Nicolae arhiepiscopul din Mira.

La Vecernie: Cântările glasului din Octoih şi ale sfântului Nicolae, din Mineiu, «*Mărire*», la «Doamne strigat'am», a sfântului Nicolae, «*Şi acum*»: Dogmatica glasului; Prochimenul zilei Parimiile din Mineiu, Ect. «Să zicem toţi», «Învredniceşte-ne Doamne», Ect. celor şese cereri şi Litia sărbătoarei; Stihoavna Octoihului cu «Mărire şi acum» din Mineiu ş. c. l.

La Liturgie: Apostolul Duminecii şi al sărbătoarei, Evanghelia Duminecii a sărbătoarei cu cântările obicinuite.

13 Decemvrie: Dumineca a 30-a după Rosalii, glas 5, voscr. a 8-a. La Vecernie şi la Utrenie: Cântările glasului şi ale zilei mineale după tipicul Duminecilor Octoihului.

La Liturgie: Apostolul şi Evanghelia Duminecii cu cântările obicinuite.

20 Decemvrie: Dumineca înaintea Naşterii Domnului, glas 6, voscr. a 9.

La Vecernie şi la Utrenie: ca în Dumineca precedentă; cântările Octoihului, glas 6 şi ale zilei mineiale.

La Liturgie: Apostolul şi Evangelia Duminecii înaintea Naşterii lui Christos şi cântările obicinuite.

24 Decemvrie: Ajunul Naşterii Domnului.

Utrenia, Ceasurile Domneşti, Vecernia cu Liturgia marelui Vasilie: Toate la timpul prescris, cum se găsesc la Mineiu.

25 Decemvrie: Naşterea Domnului.

Utrenia praznicului cu toate cântările ei, cum se prescrie şi se găsesc la Mineiu.

Liturgia sfântului Ioan cu Antifoanele, «Câţi în Christos v'aţi botezat», Apostolul Evangelia, Irmosul şi Priceasna, toate cum se prescrie la Mineiu.

27 Decemvrie: Duminecă după Naşterea Domnului, glas 7 voscr. a 10-a.

La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale Mineiului.

La Liturgie: Apostolul şi Evangelia acestei Dumineci şi Irmosul Naşterii Domnului.

Cantor.

Manuscrisele şi toată corespondenţa, împreună cu costul abonamentului, sunt a se trimite la adresa: Dr. Nicolae Bălan, profesor seminarial, Sibiiu (Nagyszeben) strada Reissenfels Nr. 11.

De pe anul I. (1907) se poate căpătà colecţia întreagă, afară de Nr. 1. De pe anul II (1908) se poate căpăta colecţia numai dela Nr. 7 încoace.

Redacțional.

Onorații abonați cari sunt în restanță cu plata abonamentului vor afla în corpul revistei o provocare, căreia îi rugăm să-i dea cuvenita atențiune.

Numărul 1 pe a. 1910 al «Revistei Teologice» e sub tipar și se va trimite tuturor preoților în zilele cele mai apropiate.
